

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum I. Decretalium, Per quadraginta, & tres Titulos distributum, in
quo agitur De Constitutionibus, Seu Legibus universim ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1706

Articulus XII. De causis excusantibus am impletione legis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73031)

Jure naturali teneantur observare, quæ postulat necessitas boni communis, juxta dicta à n. 620.

ARTICULUS XII.

De causis excusantibus ab impletione legis.

666. **C**um ex variis, & sanè multiplicibus circumstantiis evenire possit, quòd lex non impleatur, puta ex ignorantia, oblivione, inadvertentia, eaque *cum*, vel *citra* culpam in nobis existente; item ex probabili opinione de non existentia legis, vel extensione ad casum præsentem in datis circumstantiis; ex periculo imminentis damni, si hìc & nunc lex observetur; ex gravi difficultate, quam affert, &c. in sequentibus breviter de his causis dicendum venit.

§. I.

An inculpabilis ignorantia legis, ejus inobservantiam excuset à culpa?

667. **I**gnorantia inculpabilis est, quæ illam patienti nec directè, nec indirectè per ullum culpabilem actum antecedentem est voluntaria. Hinc Doctores, si vinci non possit à patiente illam, vocant eam justam, invincibilem, probabilem. Dicitur, *invincibilis*, quia etiam adhibitâ debita diligentia, ut obtineatur notitia rei ignoratæ, vinci non potest; dicitur *justa*, & *inculpabilis*; quia datur in nobis independentè à nostra voluntate, culpabiliter illam inducente v. g. per neglectum diligentia debita pro casu, quo lex, quæ ignorari dicitur, potuisset, ac debuisset à nobis sciri. De ista quæstione in c. *Cognoscentes, de constitutionibus*, & c. *Ut animarum, eod. in 6.* dicitur, quòd *sententiis, per quorumcunque Ordinariorum statuta prolatis, ignorantes non obligentur, dummodo eorum ignorantia crassa non sit, aut supina.* Ubi, licet Pontifex loquatur ex professo de censuris per statuta promulgatis, quas vult non incurri ab ignorantibus statuta talia, nisi ignorantia sit crassa, & supina; indefinitè tamen communiter accipitur de ignorantia cuiusvis legis etiam non pœnalis, ut consta-

bit ex seqq. Contingit autem fieri aliquid cum ignorantia crassa, & supina, si alicui venit in mentem rationabiliter dubitare, num opus aliquod sub Ecclesiastica censura prohibitum sit? & nullâ, vel vix ullâ inquisitione factâ, illud tamen facere aggreditur. Sic Layman in *cit. c. ut animarum*, n. 1. qui extendit etiam ad casum ignoratæ censuræ annexæ actui, per statutum prohibitum; cum dictus Canon contineat beneficium juris, quod habet amplam interpretationem; quibus positis:

668. Universalis doctrina est, quòd ignorantia inculpabilis, & invincibilis operantem aliquid, materialiter malum contra legem ignoratam, *in foro conscientie excuset à culpa*, seu transgressione *formaliter imputabili ad culpam*; nam hoc requirit; quòd sit *libera transgressio legis*; quod non stat sine cognitione, atque adeò cum ignorantia legis. Certum enim est, nihil, quod non est voluntarium operanti, esse peccatum illi imputabile; hæc enim propositio (quam docuit Bajus, & ex illo Jansenius) *ad rationem, & definitionem peccati non pertinet voluntarium*, damnata est à Pio V. Greg. XIII. & Urbano VIII.; voluntarium autem stare non potest cum ignorantia; ergo nec ratio culpæ, vel peccati ad culpam imputabilis operanti. Non sufficere autem ad culpam formaliter imputabilem *quodcumque voluntarium*, sed requiri voluntarium *liberum à necessitate*, non minus certum est, ut aliàs tradidi in *tract. Theolog. de gratia*. Et ideo hæc propositio Bajana, ordine 67. (*homo damnabiliter peccat in eo, quòd necessario facit*) quem secutus est Jansenius, pariter damnata est ab Innocentio X. Hinc D. Augustinus *tract. 89.* quærens: *utrum ij, ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, habeant excusationem de peccato suo?* respondet, *habere excusationem, non de omni peccato suo; sed de hoc peccato, quòd in Christum non crediderunt, quia sic ejus cognitionem non habuerant.*

669. Not. autem, ad rationem *culpæ, formaliter imputabilis*, non sufficere, quòd opus, seu actus, quem quis facit, *in se operis*, seu actus præcisè, sit illi voluntarius; sed requiri, ei voluntariam esse *malitiam operis*, seu esse voluntarium *in esse*

esse peccati; aliàs, quoties aliquis facit opus in re malum, invincibiliter ignorans illud esse in re malum; imò, per errorem existimans, esse bonum, non excusaretur à culpa formaliter imputabili, modò illi opus tale in esse operis sit voluntarium, esto nullam omnino cogitationem, vel notitiam habeat, esse prohibitum, aut aliquà ratione malum; quod tamen est certò falsum. Hinc collig. quamlibet ignorantiam legis in foro conscientiae excusare à culpa *formali* contra legem ignoratam *secundum rationem ignorati mali*, quam aliàs contraheret *scienter contraveniens* illi legi. Nam *formalis culpa* non stat sine libera transgressione legis; at libera transgressio legis petit eam fieri cum cognitione legis, quæ non habetur, ubi adest ejus ignorantia, qualiscunque ea sit; cum importet vel privationem cognitionis de oppositione actus cum lege, vel iudicium falsum; id, quod magis explicabitur *infra, & in seqq.*

670. Dices: ignorantia crassa, & supina non excusat, à censuris per Ordinarium statuta latis; ergo nec à culpa; cum censura supponat culpam; ant. constat ex n. 667. ubi id habetur apertè. Deinde communis doctrina est, quòd ignorantia vincibilis, & culpabilis non excuset à culpa; ergo sustineri non potest ad eò *indefinitè*, quòd quælibet ignorantia excuset à culpa contra legem ignoratam. Sed si attendantur verba illius corollarii, hæc obiectio non urget. Nam id, quod affertur in object. ex c. *cognoscentes*, & c. *Ut animarum in n. cit.* procedit solùm *in foro externo*; quia talis præsumitur non ignorasse, saltem periculum culpæ. Qui enim agit contra legem cum ignorantia crassa, & supina, temerè se committit periculo agendi contra Ecclesiasticæ censuræ prohibitionem; ita Suarez *D. 4. de Censuris, S. 9. n. 19.* Hinc talis ignorantia est virtualis contemptus legis, ut ait Layman *loc. cit.* quamvis opponatur fraudi, ac malitiæ, quæ requirit scientiam, & propositum circumveniendi, saltem virtuale, ac implicitum, ut notat cit. Layman in c. 20. *de rescriptis, n. 2.* Et ideo, si *supinè* ignorans statutum, cujus transgressio annexam habet censuram, agit contra tale statutum, esto peccaverit contra legem, vi cujus tenebatur impendere diligentiam,

ut, antequam operaretur, inquireret, num sit, vel non sit aliqua lex, vel statutum prohibens illam operationem; non tamen peccavit contra statutum prohibens actum, v. g. *alienationem* sub censura; quia ponitur, quòd in eo nulla sit ejus notitia; sine quo talis operatio, v. g. *alienatio*, nequit esse libera transgressio statuti prohibentis *alienationem* sub censura. Non ergo tollit culpam, & peccatum *negligentia*; sed tantum culpam *malitia ignorate*.

Quod adducitur de ignorantia culpabili, à multis non bene usurpatur. Non enim semper actus materialiter malus habet *imputabiliter* malitiam oppositam virtuti, cujus finem intendit lex prohibens *talem actum*, v. g. *alienationem*; esto habeat malitiam oppositam virtuti, cujus finem intendit lex prohibens *negligentiam in inquirendo* super existentia legis prohibentis alienationem. Nam ignorantia dicitur *culpabilis* solùm ex eo, quòd quis scienter negligat habere notitiam aliqujus rei, quando potest, & tenetur eam nosse. Ignorantiæ enim vincibilis culpa, seu malitia formalis consistit in negligentia comparandi scientiam ex præcepto debitam, cum hæc haberi potuisset; ita Vasquez *1. 2. D. 118. c. 3. ad. fin.* Certum autem videtur, quòd possit quis culpabiliter esse negligens in inquirendo, *num alienatio* v. g. quam exercere parat, *prohibita sit*; quin adsit ulla notitia legis prohibentis alienationem; ergo pariter certum videtur, posse peccari contra obligationem *inquirendi existentiam legis prohibentis*, quin peccetur contra obligationem *legis prohibentis alienationem*. Plura super hoc videri possunt *in seqq.*

671.

§. II.

An ignorantia præcepti desinat esse invincibilis per habitualem, vel virtua-
lem notitiam præcepti?

Sanchez *l. 1. in Decalog. c. 16. n. 9. in* 672.
sine docet; ex hoc, quòd quis habeat habitualement scientiam, seu notitiam præcepti, etiam perfectissimam, non tolli invincibilem ignorantiam præcepti; quia præceptum, *solùm habitualiter cognitum*, impotens est ad influendum, seu dirigendam voluntatem; nam *habuisse perfectissimam*

Etissimam scientiam præcepti *si modo non adsit*, perinde se habet ad voluntatis directionem, dum operatur, ac si nunquam fuisset. Similiter ad tollendam invincibilem ignorantiam legis, aut præcepti, nec sufficit *scientia virtualis præcepti*; quæ tunc adesse, secundum Doctores, dicitur, quando, licet ratio, cum actu non impletur præceptum, non consideraverit obligationem, aut malitiam objecti, potuit tamen morali potentiâ, vel debuit posse considerare; ita Sanchez *n. 21.* Joseph. Rosell. *de praxi deponendi conscientiam c. 6.* Cum enim virtualis scientia præcepti explicetur *per debitum sciendi*; hoc autem, licet in re foret, influere non possit, ubi est defectus actualis cognitionis illud experimentis, rectè sit, per illam invincibilem ignorantiam præcepti, non tolli, seu auferri; Sic P. Thomas Sanchez *cit. n. 28. circa medium n. 24. circa finem: & n. 21. per totum.*

673. Ex hoc sequitur, ad tollendam invincibilem ignorantiam legis, aut præcepti, necessarium esse, ut actualis aliqua cogitatio, moralem obligationem, vel malitiam, certò, probabiliter, aut dubitanter exprimens, eo tempore, quo debet præceptum implere, in mentem venerit. Si enim eâ non veniente tunc in mentem immemor juris, vel facti, præceptum quis transgrediatur, transgressio invincibilis erit, & naturalis, absque omni peccato, defectu libertatis; quia in tantum aliquid est liberum, in quantum actualiter præcognitum; sic P. Henricus Herdineck in *M. S. de Legibus*, Vir timoratus, & in moralibus eximie doctus; & sequitur ex doctrina P. Thomæ Sanchez supra *cit.* Hinc ignorantia præcepti, vel malitiæ in actu, tamdiu manet *invincibilis*, quamdiu nulla talis cogitatio in mentem venit; non autem secus, si is, cui talis cogitatio in mentem venit, voluntariè tunc negligat investigare veritatem, an actus, quem exercere vult, laboret morali vitiò, aut suppositus sit legi; eum hinc & nunc prohibenti. Ratio primæ partis est; quia nullâ tali cogitatione, operanti veniente in mentem, non est, unde ignorantia illa antecedens, & invincibilis, evadat culpabilis ex negligentia voluntaria inquirendi scientiam debitam; cum ponatur non adesse ulla cogitatio exprimens obligationem

inquirendi, vel existentiam præcepti, aut malitiæ in actu; ex quo in oppositum colligitur ratio secundæ partis. Et ita quoque sentire videtur Terillus *q. 63. Reg. mor. assert. 4.* dicens: hominem non peccare peccato *ratione sui formaliter imputabili*, si nulla actualis advertentia, nec specialis, nec confusa talis malitiæ præcesserit, aut saltem dubitatio, vel scrupulus; & quamvis *num. 60.* dicat, eum, qui de præfenti non cogitat, sed ex culpa præterita non retractata in hanc incogitantiam devenerit, peccare; negat tamen, *peccare novâ malitiâ, & imputabilitate*; sic ille prout citatur à P. Thoma Muniessâ in *Stimulo Conscientiæ, stimulat. 3. de Conscient. errante, §. 15. n. 135.*

Hanc Terilli sententiam laxitatis arguit Muniessâ *cit. §. 15. d. n. 148.* pro quorité intelligendo, sit casus, quem ponit ipse Muniessâ *cit. n. 135.* Titius negligit ex culpa mortali addiscere præcepta Decalogi, sciens obligationem addiscendi; & deinde ignoret, *mendacium*, aut *perjurium* pro bono proximi; vel duellum, & vindictam, à Deo prohiberi, imò errans existimet esse licita, & honesta; sicque ignorans mentiatur, pejeret, & ulciscatur sine actuali scrupulo. In isto casu Muniessâ videtur, sequi, ex Terilli sententia, ejusmodi mendacia, perjuria, duella, & vindictam, esse quidem peccata ex ignorantia culpabili; & talia denominari à causa sua peccaminosa (nempe culpabili negligentia præcedente) non retractatâ per pœnitentiam, quamvis sine actuali advertentia, & scrupulo prohibitionis fiant; non tamen habere *specialem imputabilitatem ad novam culpam (contradistinctam à culpa cause, in qua solum sit voluntaria) ratione cujus homini correspondeat nova pœna, distincta à pœna correspondente precedenti peccato negligentie addiscendi præcepta Decalogi*; id, quod Muniessâ reprobat, volens, *mendacium*, v. g. vel *perjurium* in tali casu non tantum habere malitiam *cause*, ex qua sequitur; sed etiam *malitiam mendacij propriam*, & oppositam veracitati, ut patet ex *cit. §. 15. n. 138.*

675. Rationes Muniessâ præcipuæ sunt sequentes. 1. in *n. 139.* quæ sic habet: cuncti Theologi supponunt cum S. Thom. 1. 2. *q. 76. & seq.* dari tria genera peccatorum,

rum, nempe ex ignorantia, infirmitate, seu passione, & malitia; sed ex dicta sententia sequitur, nullum dari peccatum ex ignorantia; probatur: si enim peccatum, sine ullo scrupulo secutum ex ignorantia, non habeat aliam malitiam, nisi malitiam causam (nimirum culpabilis negligentiam) ex qua sequitur, tota peccaminositas imputabilis sita est in peccato negligentiam precedentis ad ignorantiam; ergo non datur peccatum, seu malitia moralis, imputabilis, proveniens ex ignorantia; nam illa negligentia non est peccatum ex ignorantia; cum scienter, & antecedenter ad ignorantiam committatur.

676. Secunda ratio est in eod. §. 15. n. 140. Homo peccat imputabiliter contra legem toto tempore, quo exercet opus prohibitum, quin toto tempore advertat ad malitiam, & prohibitionem operis, quod facit, ut fatetur Terillus n. 33. *ibid. citatus*; ergo verè dici potest, & debet, hominem peccare toto tempore, quo liberè exercet opus oppositum legi, quam ignorat, quamvis in nullo instanti operis actu advertat ad malitiam, & prohibitionem; dummodo inadvertentia, error, sive ignorantia, quæ est causa operis, oriatur ex negligentia culpabili moraliter influente in opus, dum non retractatur per penitentiam.

677. Tertia est ejus ratio in n. 141. si verum est, neminem peccare, dum facit id, quod sine scrupulo, remorsuque conscientiam firmiter judicat esse honestum, excusarentur gravissima peccata obstinatissimorum hominum, imò & hæreticorum, qui eò suam culpam deveniunt, ut firmissimè judicent, sua opera esse honestissima, & suos errores esse veritates à Deo revelatas, & in eis pugnacissimè defendendis existimant, obsequium se præstare Deo.

678. Quarta demum in n. 142. si, ut homo peccet, debet actu advertere, se peccare, debet advertere, se advertere; sed certum est, hanc reflexionem ad peccandum non requiri; imò & quin actu pungatur dubiò, aut scrupulo peccati: ergo non requiritur ad peccatum actualis cogitatio præcepti, sed sufficit præcedens negligentia, quæ culpabiliter prætermisit aliquid eorum, quæ debuit, ut sciret veritatem; ergo id, quod à nobis in superioribus di-

ctum n. 673. non subsistit. Sed ad hæc dicemus à n. 703. Hinc:

Antequam respondeamus ad prædicta, 679. not. 1. secundum aliquos duplicem esse ignorantiam vincibilem; unam crassam, quæ alio vocabulo etiam supina dicitur; aliam affectatam; hæc est ignorantia ex industria, & directè volita, ut, si quis studiosè vellet præcepta legis ignorare, quo quasi exlex liberius appetitui indulgeat, & vitiis vacet: illa est solum indirectè volita, quatenus homo ex negligentia, & desidia omittit, quod scire potest, ex qua negligentia, & desidia fit, quod ea ignoret. Rectius tamen datur media, quæ nec affectata sit, nec supina, & comparatur levissimæ juridicæ culpæ.

Not. autem. 2. hanc ignorantiam indirectè voluntariam dici culpabilem, quando ex tali negligentia ignorantur ea, quæ scire possumus, & tenemur; hinc si ex negligentia ignoremus ea, quorum sciendorum potentiam, at non obligationem habemus, illa ignorantia erit quidem vincibilis (quia vinci potuit, adhibitamque diligentiam obtineri scientia, per quam sublata fuisset) non tamen erit culpabilis; quia, ut supponitur, negligentia habendi scientiam eorum, quæ ignoramus, non est contra ullam obligationem ea sciendi, aut scientiam procurandi.

Not. 3. ut ignorantia sit, & rectè dicitur vincibilis, & simul culpabilis, tria requiri. 1. quod sit aliquo modo voluntaria, saltem indirectè, & in confuso. Nam sine hoc non stat ratio peccati. 2. quod homini fuerit possibilis diligentia sciendi, seu scientiam acquirendi, quæ ignorantia tolleretur; aliàs enim vinci nec posset, consequenter vincibilis non foret; nec culpabilis; quia in eo, quod mihi possibile non est, nulla culpa reperitur: 3. quod diligentia possibilis non fuerit adhibita sufficienter, pro exigentia rei, pensatâ qualitate tum ipsius, tum personarum; cum potuisset, & debuisset.

Ex defectu primæ conditionis fit; si, 682. nec circa rem ignoratam, nec circa obligationem sciendi est, aut fuit unquam cogitatio, dubium, vel scrupulus, ignorantiam non fore vincibilem, nec culpabilem, ut dictum est; idem dicendum venit ex defectu secundæ conditionis; nam licet

licet homini occurrat cogitatio de obligatione sciendi; si autem in ejus potestate non sit deligentia, per quam acquirat ignorantæ rei scientiam, & vincat ignorantiam, ei invincibilis est citra culpam. Ex defectu tertix conditionis similiter ignorantia carebit culpâ, si vinci non potuit, seu scientiam obtinere per diligentiam adhibitam secundum posse, & debere. Hæc distinctio proportionaliter accommodari potest ad *actuale inadvertentiam, incogitantiam, & inconsiderationem*. Nam & hæc, ut vincibilis, & culpabilis sit, ob easdem rationes, requirit prædictas tres conditiones.

683. Not. 4. ab ipsomet Muniessâ cit. 2. 16. n. 151. (ut malefacta ex ignorantia, vel errore prius culpabili, sint deinceps *nova peccata formaliter imputabilia ad novam pœnam, ultra pœnam correspondentem peccato omissionis, seu negligentix sciendi legem, vel præceptum*) requiri, quod *voluntareitas illius culpa* faciat homini *voluntaria saltem implicitè, aut virtualiter* mala opera in errore illo subsecuta; & hoc sub istis terminis videtur certum; ita ille.

684. Quærenti autem, unde dignosci possit, quod malitia peccati, ex errore, vel ignorantia subsecuti, *in ipsa culpabili omissione diligentix requisitæ* ad habendam scientiam eorum, quæ ignorantur, fiat *implicitè voluntaria*? respondet n. 152. quando per negligentiam voluntariè *affectatur* ignorantia eorum, quæ scire quis poterat, ac debebat; aut si non affectatur, saltem omittitur debita deligentia cum prævisione malorum exinde secutorum, prævidendò scilicet ea vel in specie, vel in genere. Primum ait haberi per ignorantiam *affectatam*; alterum per *crassam, & supinam*, de qua diximus à n. 679. *Virtualiter* autem malitiam peccati ex errore, vel ignorantia subsecuti, fieri voluntarium in ipsa culpabili omissione diligentix debitæ, quando culpa negligentix moraliter virtualiter influit in ea opera subsecuta.

685. Ut autem culpa negligentix dicatur moraliter influere in opera subsecuta, docet, non sufficere permanentiam habitualem illius præcedentis culpæ (sitam præcisè in non retractatione per pœnitentiam) sed requiri saltem *virtualem*, nimi-

rum *moraliter continuatam* in effectibus à præcedentis negligentix culpa descendentibus, ad eum modum, quo explicari solet in administratione Sacramentorum moralis permanentia intentionis virtualis physicè præteritæ, à differentia permanentix purè habitualis. Antequam respondeam ad hæc Muniessæ fundamenta, præmitto resolutionem sequentis quæstionis.

§. III.

Quo tempore actus, solum voluntarij in causa, imputentur ad culpam?

686. **S**upponendum, in quæstione apud Theologos versari, quo tempore ad culpam imputetur omissio, vel positio alicujus actus, in se, ac directè non intenti, sed voluntarij solum indirectè, seu in causa? an tunc, quando voluntariè ponitur causa, ex qua prævidetur secutura talis ommissio, vel positio actûs de se mala; an verò tunc, quando actu sequitur ea ommissio, vel positio actûs, etsi tunc non sit in potestate omittentis illam impedire; vel saltem nulla tunc cogitatio exprimat malitiam ejus.

687. Mihi semper probabilius visum est (prout etiam tradidi in *tract. Theol. de peccatis*) tunc solum imputari ad culpam ejusmodi omissionem, vel positionem de se malam, quando actu, voluntariè, ac liberè ponitur causa, ex qua prævidetur secutura; non autem, quando ipsa ommissio, vel positio actu fit extra statum libertatis præsentis. Ratio hujus est, quia nulla ommissio, vel positio actûs (ultra culpam malitix in causa, in qua unicè est libera) imputari potest ad culpam, secundum quod in se non habet libertatem) nec enim habere potest aliter malitiam, nisi secundum quod habet libertatem) at tunc, quando extra statum libertatis præsentis ponitur omisso, vel positio actûs, nullam in se habet libertatem, ut ponit casus; ergo tunc, quando extra statum libertatis præsentis ponitur, *in se* imputari non potest ad culpam; quia tamen habuit libertatem in alio, nimirum *in causa* liberè volita cum præscientia secuturi talis effectûs, tunc, quando causa liberè posita est, imputata fuit ad culpam; quia tunc, & non post, fuit libera. Et ita etiam docuit meus quondam in Theologia Viennæ Austriæ Professor, R. P. Jacobus Valentini in *tract.*

in tract. Theol. de vitiis, & peccatis, D.
2. c. 4.

688. Eadem doctrina confirmatur. 1. quia omisso actus præcepti, per operantem ignorantem tunc, quando actu facit illum actum, non potest contrahere malitiam, nisi quando est posita liberè; sed non est posita liberè, nisi quando liberè posita est causa; ergo tunc solum, quando liberè posita est causa, contracta est malitia. 2. omisso rei præceptæ, pro tempore sequenti, non habet aliam libertatem, nisi in causa, quatenus poterat causa poni, vel non poni, ut ponit casus; quo posito sic arguitur: quando talis omissio culpabilis, per penitentiam retractatur, actus subsequenti ex illa non imputantur ad culpam tunc, quando fiunt; ergo etiam si per penitentiam nondum est retractata. Nam, etsi verum sit, quod in casu antecedenti, dum illi actus subsequentes ponuntur, nec in se, nec in causa habeant libertatem de presenti, sed tantum habuerint de præterito in causa: quia tamen penitentia non facit, quod non habuerint libertatem in causa, si, quando abest, nihilominus facit imputabiles, quia habuerunt libertatem in causa; etiam præsens non impedit imputari ad culpam; quia etiam præsens non facit, quod non habuerint libertatem in causa; id, quod non admittunt Contrarij.

689. Dies: per penitentiam fieri, quod libertas in causa nec habitualiter sit præsens, quando reliqui actus materialiter mali subsequuntur; id, quod non contingit, ubi non præcessit penitentia. Sed contra est; nam si actus materialiter mali, ex causa liberè volita subsequentes, sunt imputabiles ad culpam, dum actu fiunt sine omni scrupulo, imò cum opinione, quod sint honesti, ideo præcisè, quia eorum libertas in causa tunc est præsens habitualiter; à fortiori erunt imputabiles, dum eorum libertas in causa est præsens actualiter; hoc autem dici non potest; ergo in casu penitentia non ideo non sunt imputabiles, quia illorum libertas in causa, nec actualiter, nec habitualiter est præsens; sed quia fuit aliquando; at hoc etiam contingit; quando sequuntur postea, etiam seclusâ penitentia. Min. prob. Nam sic idem actus, non retractatâ causâ culpabili, bis imputaretur; primò, dum ejus

Tom. I.

libertas in causa est actu, & 2. quando ejus libertas non est actu, sed tantum in habitu.

Instabis: quando libertas operis in causa est actu, imputari quoad malitiam causæ; quando autem opus subsequens actu fit, & libertas in causa est solum in habitu, seu non retractata, imputari quoad malitiam propriam, ultra malitiam causæ. Verum nec hoc dici potest. Quia, cum non sit alia libertas causæ in habitu, seu morali perseverantia, quam quæ erat, cum esset in actuali existentia; si hæc actualis libertas in causa, dum esset præsens actualiter, non potuit tunc facere, ut malitia operis ultra malitiam causæ primò tunc imputaretur, quando ponitur extra statum libertatis, licet tunc esset actualiter cum cognitione operis secuturi ex causa; minus id poterit, dum est præsens solum habitualiter & nullatenus est, sed tantum fuit cum cognitione operis secuturi ex causa. Ut autem vis hujus instantia intelligatur, observandum, quosdam velle, effectus malos in causa liberè volita prævisos, etiam tunc (quando sequuntur extra statum libertatis) imputari, quando culpa causæ per penitentiam non est retractata; rationem reddentes: quia sic libertas causæ perseverat adhuc habitualiter, etiam pro instanti, quando extra statum libertatis actualis ponuntur; quia tamen non sint tunc liberi libertate actuali; sunt tamen liberi libertate habituali, quam volunt sufficere, ut illi effectus etiam tunc inficiantur malitiâ imputabili ad culpam. Contra istos igitur in præsens hoc n. 690. dico, quod libertas causæ, sive existat actualiter, sive habitualiter, non possit facere, ut malitia propria effectus (homicidij v. g. prævisi ex ebrietate secuturi) imputetur primò tunc, quando sequitur homicidium extra statum actualis libertatis; & non fuerit imputata tunc, quando actu liberè volita est ejus causa.

In hoc ergo n. 690. non est quæstio, an malitia ebrietatis directè volitæ, & malitia homicidij v. g. solum in directè voluntarij, imputetur tunc, quando liberè ponitur causa; quia hoc jam affirmavimus n. 687. sed an utraque vel alterutra imputetur etiam tunc, quando homicidium sequitur extra statum libertatis; & quia est aliquorum sententia, qui hoc affirmant, si libertas causæ tunc existat saltem habi-

Y

tualiter,

690.

601.

tualiter, hoc est, si nondum sit retractata per penitentiam, ut constat ex his, quæ dico n. 688. & 689. ideo contra hos dico n. 690. quod libertas causæ, sive existat *habitualiter*, sive *actualiter*, non possit facere, ut *vel utraque* malitia, vel *alterutra* tunc imputetur ad culpam operanti, quando homicidium sequitur extra statum libertatis *actualis*; sed tantum, quando liberè posita est causa, quod modò quidem iudiciò multò probabilius est oppositò.

Nec valet, si dicas: effectus de se mali, solùm indirectè voluntarij in causa, ex qua prævidentur secuturi, imputantur ad culpam tunc, quando causa est *actualiter* libera; ergo tunc, quando est *habitualiter* libera; sed quando ponuntur extra statum libertatis *actualis*, si culpa causæ nondum est retractata per penitentiam, sunt *habitualiter* liberi; ergo etiam imputantur ad culpam, dum sequuntur extra statum libertatis *actualis*; R. not. quando dicitur effectus est *habitualiter* liber, verbum est per adjunctum syncategorema, seu vocem *habitualiter* distrahi à proprio significato, quod est verbi *presentis* temporis; & ampliori, ad tempus *physicè præteritum*, in quo fuit de præsentis, sed jam non est; quo posito: dato anteced. N. conseq. quia argumentum fit à verbo *est*, sumpro statu præsentis, & simpliciter ad verbum est, cum termino distrahente; quo fit, ut affirmet verbum *imputatur* (quod est de præsentis) æquè affirmet de illo, quod *fuit* liberum, ac de eo, quod *est* liberum; qualiter argueret dicens: novus annus est *præteritus*; ergo novus annus est; vel e contra.

691. Pro solvendis aliis objectionibus contra doctrinam à n. 687. traditam not. 1. negandum esse, quod effectus *extra statum libertatis*, ad causam liberè datam secutus, aliquando sit peccatum *ultra rationem peccati, ex malitia causæ* imputabile. Nam tunc, quando in tempore distante ab eo, quo liberè voluta est causa, talis effectus sequitur, nec malitia causæ, nec malitia propria ipsi imputatur; sed utraque illi imputata fuit, quando liberè posita est illius causa. Hinc quando dicitur *ebrietas* contingit extra statum libertatis, & tamen tunc est peccatum; cum distinctione respondetur: est peccatum *tantum*, N. est peccatum *cum addito*,

nempe *præteritum*, & *simul privatio usûs rationis actu posita ex peccato præterito*. C. Unde, sicut *homicidium* includit duo, nimirum actionem injustam, vel præteritam, vel præsentem, & privationem vitæ, quæ sequitur ex tali actione injusta; sic *ebrietas* includit duo, nimirum voluntariam illam potationem, ex qua subsequitur privatio usûs rationis, & hanc ipsam privationem: & sicut ante privationem vitæ, illa injusta actio non dicitur *homicidium*; sic ante privationem usûs rationis illa excessiva potatio non dicitur *ebrietas*; utrumque enim delictum, præter actionem pravam, quæ infert effectum, quo externè consummatur, importat illum effectum, nec prius dicitur *ebrietas*, vel *homicidium*; nam hæ denominationes requirunt actum externè consummatum, ultra internum actum, ratione cujus habent formalem imputabilitatem ad culpam. Unde, sicut ponens actionem occisivam, *non tunc peccat* peccatò imputabili, quando ex intervallo sequitur privatio vitæ; sed *jam peccavit imputabiliter*, quando posuit actionem occisivam; esto non peccatò externè consummatò; sic dicendum venit de ebrietate.

Hinc instanti: *homicidium, & ebrietas* 692. est essentialiter peccatum actuale; ergo non prius est peccatum, quàm sit privatio vitæ, vel usûs rationis; sed hæc contingit extra statum libertatis; ergo est peccatum actu extra statum libertatis: respondetur cum priore distinctione: est peccatum *tantum*, N. ma. peccatum, & *simul dicta privatio*, C. ma. cum minori, dist. conseq. ergo est peccatum actu extra statum libertatis, secundum quod *homicidium*, vel *ebrietas* important *dictam privationem*; C. secundum quod important *actionem pravam, & imputabilem*, N. conseq. Tunc ergo, quando ponitur dicta privatio, *homicidium* v. g. est actu solùm *consummatione*; sed non *commisso*; hæc enim formaliter sita est in voluntaria positione causæ, necessariò illativæ illius privationis; certum autem est, quod illa voluntaria positio causæ non ponatur extra statum libertatis; ergo nec commissio peccati; ergo nec formalis imputabilitas.

Not. 2. ad hoc argumentum: *tunc* 693. transgressio rei præceptæ est peccatum, quando urget præceptum, & non ante; sed

sed tunc, quando urget præceptum, fit omisio rei præceptæ extra statum libertatis (ut si quis voluntariè combussit breviarium, fore prævidens, ut die postero non possit dicere horas canonicas, quas tenetur) ergo tunc est peccatum, quando omisio est extra statum libertatis: ad hoc, inquam, argumentum responderi cum distinctione ma: & eam concedi de *transgressione formali*, & libera; negari de *necessaria*; in casu autem posito *tunc*; ubi urget præceptum, omisio fit *necessario*, & non liberè; sicut, si tunc sine omni sua culpa obligatus ad horas careret omni breviario.

694 Nec obstat, quòd homines ejusmodi omisiones, & materiales, ac non liberas transgressiones soleant confiteri. Hoc enim faciunt etiam post penitentiam de causa voluntariè data priùs, quàm sequeretur effectus in ea prævisus. Et ideo P. Vasquez *D. 94. c. 3.* negat, *per se loquendò*, esse obligationem confitendi effectum extra statum libertatis secutum ex causa priùs voluntaria; sed satisfacere dicendò, se dedisse causam proximam tali eventui. Dicit, *per se loquendò*. Nam per accidens obligabitur, si exinde nascatur damnum alteri, exigens restitutionem; vel delicto annexa sit censura, *quæ* non infligitur delicto utrunquè, sed *consummato*, seu *effectu secuto*. Tunc enim censura, ex mente ferentis, aut eam statuentis, non incurritur etiam propter delictum præteritum *precisè*; sed propter illud *consummatum*, seu *effectu secuto*.

695 Not. 3. negandum esse, quòd sequatur ex nostra sententia, nec fore peccatum, voluntariè *dare causam*, ex qua sequitur actio materialiter mala, *si non sit tunc formaliter mala*, quando ponitur extra statum libertatis; negandum pariter *ideo precisè* causam esse malam, quia effectus est malus *imputabiliter*. Nam idem instatur contra Adversarios in casu, quo mala voluntas causæ retractatur ante eventum. Deinde, qui voluntariè canem concitat in gregem ovium, esto retractet voluntatem, antequam canis oves laceret, adhuc tamen laceratione ovium per canem facta contrahit obligationem restituendi, esto dimisso cane doleat, nec sit in libertate, lacerationem ovium impediendi, & hæc laceratio non sit peccatum;

Tom. I.

quia voluntariè posuit causam actionis alteri nocivæ, ac jure naturali vetitæ, licet ea actio lacerativa ovium non sit peccatum.

Not. 4. *audire sacrum* v. g. (vel præstare aliud opus præceptum) posse considerari dupliciter. 1. *in genere entis*, quod fit ipsa facti auditione *physica*, seu *reali*; 2. *in genere moris*, quod contingit, quando quis, quantum est ex se, ponit media necessaria ad illum effectum physicum, *audiendi sacrum*, à se dependentia. Hinc quando dicitur: qui habuit voluntatem audiendi sacrum, non potest dici *implevisse præceptum*, si tamen opere ipso non audiat; ergo vicissim, qui habuit voluntatem non audiendi sacrum, non potest dici non audivisse sacrum, seu violasse præceptum, nisi opere ipso non audiat; ergo *tunc* solum peccat contra præceptum, quando ponitur omisio; at hæc ponitur extra statum libertatis. Nam adhibitâ distinctione, de qua dictum est, patet solutio. Qui enim, quantum est ex se, efficaciter vult audire sacrum, esto per accidens contingat impediri aliunde media, quæ adhibuit, non potest quidem dici audivisse sacrum *in genere entis*; bene tamen *in genere moris*; quod in tali casu sufficit, ut dicatur præceptum implevisse. Ex quo patet ad reliqua.

Not. 5. verum esse, quòd actus externus, *furti* v. g. sit verè peccatum *denominativè* ab actu interno libero, etsi de se non sit capax ullius libertatis formalis; non autem inferri bene: ergo etiam, licet *omisio rei præceptæ*, dum ponitur extra statum libertatis, non sit capax amplius ullius libertatis, poterit tamen esse libera *denominativè*, quando ponitur. Ratio est; quia hæc omisio, dum ponitur, non ponitur liberè; secus furtum externum.

Not. 6. quando S. Thomas 2. 2. q. 79. a. 3. ad 3. ait: omisionem, seu effectum secutum ex causa ipsum inferente, *tunc incipere imputari ad culpam*, quando est *tempus operandi*, intelligendum esse, quòd tunc imputetur ad culpam *tanquam consummatam in genere entis*, non autem *tanquam consummatam in genere moris*, quando urgente operandi tempore omisio ponitur; cujus ratio est, quia ibidem ipse dicit, *omissionem* (vel alium effectum ex causa directè voluntaria) *subsequentem*,

reddi

696.

197.

698.

reddi voluntariam per causam precedentem; ergo non, dum ponitur omissio, vel effectus subsequens; sed, dum liberè posita fuit causa talem effectum inferens.

699. Dices: licet non rarò aliquæ actiones fiant cum omnimoda distractione, & consequenter sine actuali libertate (cum nemo possit liberè ferri in aliquod objectum, ad quod nullo modo intellectus attendit) quia tamen cum advertentia, & libertate sunt *inchoatæ*, censentur humanæ, & capaces bonitatis, & malitiæ eo modo, quo actus externus, ut, cum Sacerdos, planè distractus, consecrat; ergo idem dici poterit de omissione, aliisque actionibus factis extra statum libertatis, in somno, ebrietate, &c. Sed. R. N. ant. Nam si nulla adsit attentio, etiam actualis tenuis, actio interruptetur, aut fiet solùm materialiter tunc, quando ponitur; cuius ratio est; quia os Sacerdotis celebrantis est indifferens, ut proferat *hec*, vel *illa verba*; 2. ut ea proferat *suo*, vel *Christi*, aut *alieno nomine*; ergo ut *sic*, & *tali modo*, ac *nomine fiant*, determinari debet per aliquid; hoc autem non est aliud, quàm actus voluntatis determinans potentias externas; qui tamen adesse non potest, nisi cum aliqua saltem cognitione circa tale objectum; nam aliàs *humana* non est. Et ideo etiam in tract. de Sacram. in genere, D. 3. a. 7. conclus. 5. meus olim in Theologia Viennæ Austriæ Professor R. P. Hieronymus Milser, Vir magnæ Virtutis, ac exquisitæ doctrinæ, per complures deinde annos in Universitate Græcensi Cancellarius, probabilius censuit, tam actiones Sacramentales, quibus conficitur Sacramentum, quàm alias etiam prævias, quæ ordinantur ad illas, semper provenire ab aliquo actu intellectûs, & voluntatis *præsente*; id, quod & ego secutus sum in eodem tractatu, 1686. Viennæ in Theologia scholastica tradito; aliàs enim vix salvari poterit, eas actiones fieri *humano modò*.

700. Ex dictis inferes. 1. negandam esse opinionem Marsilij asserentis *omissionem*, non verò ejus *causam positivam* esse peccatum; ex illa enim sequeretur. 1. quòd Petrus concedens cubitum in gratia surgeret in peccato mortali absque eo, quòd ullum exercitium libertatis interea eliciisset, si nimirum ex illius somno interim sequeretur omissio mortaliter peccaminosa. 2.

quòd alteri *consulere malum*, non foret malum, sicut non est mala voluntas dormiendi, etsi ex illa videat Petrus securam transgressionem præcepti per omissionem. Deinde, nec illorum sententiam subsistere, qui docent, peccasse quidem prius, dum posita fuit causa, sed ab eadem illa malitia jam posita denominari *de novo* peccatorem propter *novum* peccatum, quod postea ponitur, quatenus denominatur de novo *homicida*, à voluntate libera præterita, & effectu hanc secuto. Contra enim est; quia sic, si Sacerdos confessus fuisset, se breviarium projecisse in Danubium, & simul prævidisse, ex illa projectione securam omissionem culpabilem unius mensis, quòd talis toto illo mense, singulis diebus, antequam celebraret missam, deberet se de novo accusare in confessione, se pridie omisse breviarium. Idem est, si quis dedisset venenum alteri ad occidendum alterum, factique pœnitens, fuisset peccatum confessus, talis iterum teneretur confiteri subsecutò homicidiò; quæ quis non videat esse absurda?

Inferes. 2. ea, quæ hætenus dicta sunt, eodem modo procedere de effectibus positivis extra statum libertatis secutis, ac de ipsa omissione. Unde ulterius habetur, *ex qualitate culpæ in danda causa*, ferendum quoque esse iudicium *de culpa omissionis*; quare si venialiter tantum peccasti in ponenda causa e. g. in projiciendo breviario, vel in te inebriando, omissio breviarii, vel ex ebrietate homicidium secutum, erunt tantum peccata venialia; cum enim sint tantum peccata *in causa*, ut probatum est, non poterunt habere majorem malitiam, quàm illa positio causæ habuerit. Et ideo, cum omissio rei præceptæ imputetur in causa, non est necessariò in confessione exprimenda in particulari, quænam fuerit causa data omissioni, nisi data causa secundum se haberet specialem malitiam; ut si quis omitteret horas, *quia se inebriavit*; tunc enim utrumque esset explicandum; cum etiam ebrietas *in se* sit peccatum; quare dicit: *se per ebrietatem, voluntariè positam, omisisse horas canonicas*; & ratio est; quia si causa data non habet de se specialem malitiam, solùm est mala, quia est causa omissionis rei præceptæ; ergo quòd sit data hæc vel illa causa, habebit se merè materialiter,

rialiter, sicut, quòd jejunium transgrediatur hoc, vel illo cibo, habet se merè materialiter respectu transgressionis jejunij, &c.

702. Inferes. 3. allatam doctrinam procedere, quando omissio post datam causam secuta est extra statum libertatis nostræ; ita, ut non sit amplius in potestate nostra, tollere causam semel positam; si enim possum illam tollere, & poni res præcepta, si sequatur omissio, illa omissio erit verum peccatum; quia in tali casu ponitur liberè omissio, atque adè erit multiplex peccatum numerò, prout censetur interruptum ab instanti, quo data fuit causa; qualisnam autem interruptio requiratur ad multiplicanda numerò peccata, dicitur alibi.

§. IV.

An opus extra statum libertatis secutum ex causa voluntariè data, imputetur ad novam malitiam, ultra malitiam causæ?

703. Negativam à nobis teneri constat ex hæcenus dictis, præsertim n. 687. (hoc nimirum sensu, quòd quando actus malus voluntarius est solum in causa, tunc, quando sequitur extra statum libertatis actualis, non contrahat novam malitiam, non contractam antè, dum actu liberè posita est ejus causa) affirmativam autem, quòd contrahat etiam novam malitiam tunc, teneri à Muniessæ cit. supra n. 674. aliisque. Rationes porrò, quibus nititur citatus Author, retulimus à n. 675. Nunc ad singulas, & quidem ad primam in n. 675. R. nego min. ad hujus prob. C. ant. dist. consequens: ergo non datur peccatum, seu malitia moralis, proveniens ex ignorantia, sumpta secundum se, C. ex ignorantia culpabiliter per precedentem negligentiam inducta, N. consequ. Quando D. Thomas, & Theologi dicunt, præter peccatum ex infirmitate, & malitia, dari etiam peccatum ex ignorantia, non volunt aliud, quàm dari quandoque peccatum, cujus causa nec sit hominis fragilitas, nec malitia; sed mera ignorantia, non secundum se, sed prout voluntaria in ommissione diligentia debita, si talis ommissio non obstante prævisione securæ ignorantia, & inde sequentium malorum,

saltem indirectè fuit volita: si enim hæc nullatenus prævisa fuerunt, cum voluntariè admittitur ea negligentia, inde secuta nullam habent culpam imputabilem. Ratio hujus est; quia tunc nullam habuerunt libertatem; non in se, ut ponit casus; quia sequuntur extra statum libertatis præsentis, quæ non stat sine cognitione de malitia talis operis, quando ponitur; non etiam in causa; quia ponitur, nullatenus esse prævisa in causa; at sine hoc nihil dici potest liberum in alio, seu in causa: ergo.

Ad. 2. rationem R. cum distinctione antecedentis: homo tunc peccat imputabiliter contra legem toto tempore, quo exercet opus prohibitum, licet tunc toto tempore non advertat ad malitiam operis, quòd exercet, N. ant. solum externè consummat peccatum imputabile in causa, jam prius liberè volita, C. ant. & sub data distinctione consequ. Pro quo not. quòd libertas præsens, quam explicat potentia proxima peccandi, importet aliquam cognitionem præsentem de malitia operis, vel saltem dubitationem, aut scrupulum; quare si tunc, quando ponitur tale opus, nulla talis cogitatio adsit, opus tunc ponitur extra statum præsentis libertatis, consequenter tunc ponitur, sed non liberè. Quando autem opus malum ponitur, sed non liberè, tunc, quando ponitur, non est imputabile ad malum, quia tunc non est malum ullà præsentem malitià formali: ergo.

705. Quia verò hæc ratio Muniessæ specialiter intendit evincere, quòd actus, etiam extra statum libertatis præsentis, seu citra ullam cogitationem præsentem de propria ipsius malitia, sit nihilominus imputabilis secundum propriam malitiam, ultra malitiam causæ, ex qua sequitur: ideo ad eandem secundam rationem R. 2. cum distinctione anteced. Etiam si homo non habeat ullam cogitationem de malitia operis per totum tempus, quo illud exercet, tamen toto tempore peccat imputabiliter, quo illud opus facit, secundum quòd ei tunc illud opus est liberum, C. ant. secus, N. ant. Vel ergo tunc, quando ponitur opus, v. g. mendacium, quoad propriam malitiam mendacij est illi liberum in se, vel non? si non? ipsum in se non est imputabile tunc; cum in se non sit formaliter

liter malum tunc; si ita? necesse est, quòd addit tunc aliqua cogitatio, quòd opus in se malum sit, cujus contrarium supponit objectio.

706. Si autem dicas: *tunc*, quando ponitur opus (v. g. mendacium) esse liberum in causa, R. sicut tunc causa de presenti non ponitur liberè, sed solùm posita est de præterito; sic mendacium tunc, quando ponitur, non esse de presenti liberum in causa; sed tantum fuit liberum de præterito; ergo non est imputabile nunc, sed jam imputatù fuit tunc, quando liberè volita fuit causa prævisio simul secuturo mendacio. Ex hoc autem, quòd aliquod opus in se malum, malitià distinctà à malitià causæ, ex qua liberè volita secuturum prævidetur, sit non in se, ac directè, sed tantùm indirectè, & in alio voluntarium, non sequitur propriam operis malitiam, ultra malitiam causæ, opus illud exercenti, esse directè imputabilem, sed solùm indirectè, nec aliàs, nisi dum liberè ponitur causa. Quia plus illi nequit justè imputari, quàm sit ei voluntarium; sed malitià propria mendacij, quà talis, in se non est ei directè voluntaria; ergo illa in se nequit ei justè, ac directè imputari; ergo solùm malitià causæ; sed hæc est distincta à propria malitià mendacij; ergo sola malitià distincta à malitià mendacij (nimirum malitià causæ) est ei imputabilis justè, ac directè; secus indirectè.

707. Instabis: ipsa malitià mendacij est ei voluntaria in causa; ergo ipsa malitià mendacij est ei imputabilis ultra malitiam causæ. R. cum distinct. ant. ipsa malitià mendacij est ei voluntaria in causa, per voluntarium directum solius malitiæ causæ, C. ant. secus, N. ant. quia sic mendacium eo ipso non esset voluntarium tantùm in causa mala; sed etiam ultra illam, adeoque directè, ac in se, contra suppositum; dist. conseq. ergo ipsa malitià mendacij est ei imputabilis indirectè ultra malitiam causæ, C. directè, N. conseq. Et hoc videtur satis certum, quando tale opus sequitur ex ignorantia, nec crassa, seu supina, nec affectata; id, quod ex propriis principiis admittere debet Muniessa, ut notavimus n. 683. cum ipse doceat, tunc solùm propriam operis malitiam esse formaliter imputabilem ultra malitiam culpæ admisse in negligentia inductiva ignoran-

tia, ex qua circa advertentiam malitiæ sequitur illud opus malum, quando voluntaritas illius culpæ, saltem implicite, aut virtualiter facit homini voluntaria mala opera inde secuta; quod censet evenire non solùm, ubi ignorantia est affectata, vel crassa, ut ex illo retulimus n. 684. V. dicenda à n. seq.

An autem, ubi ignorantia præsens nata est ex ignorantia crassa, vel affectata, culpa negligentia liberè admissa tunc, aliquo modo influat in actus postea secutos ex ignorantia crasse, vel affectatè inducta? non ita facile dicitur, ut existimat Muniessa. Ponamus enim casum, quòd Titus ante annum, vel etiam dimidium, potuerit, & debuerit scire officium hominis Christiani, sed supinè neglexerit: nunc occurrit occasio faciendi opus aliquod re ipsa contrarium officio hominis Christiani; sed neque de hujus malitià, neque de culpa supinæ negligentia jam præterita occurrit illi ulla cogitatio, scrupulus, vel dubium; imò potius existimat, esse honestum, consequenter illud facit. In hoc casu non videtur, quomodo culpa præterita nunc influat in opus (v. g. mendacium) de presenti commissum; ex n. 691. Ratio hujus est; quia, si culpa præterita nunc influat in mendacium, seu liberam positionem mendacij, necesse est, quòd influat ut objectum cognitum, consequenter influxu solùm objectivo per sui cognitionem (nec enim se tenet ex parte subjecti, qualiter dignitas operantis, dignificativè, etiam sine sui cognitione, influat in opus moraliter bonum; nec etiam influat ut causa physica, quod certum videtur) at in casu posito exercens liberè illud mendacium, nullam habet cognitionem de malitià hujus operis, nullam etiam culpæ præteritæ, ut supponitur in casu; ergo nunc, dum actu fit mendacium, nullo modo actu influat in liberam positionem mendacij; ergo voluntaritas illius culpæ, nec implicite, nec virtualiter nunc facit voluntariam homini malitiam mendacij; hæc postrema consequentia apertè sequitur ex doctrina Muniessæ, de qua n. 683.

Dices: non rectè argui contra Muniessam factò à nobis argumentò; Muniessa enim statuit, quòd malitià operis, ex errore, vel ignorantia subsecuti, fiat voluntaria in ipso culpabili omissione diligentia debita,

debitæ, quando culpa negligentia *moraliter virtualiter* influit in ea opera subsecuta; ad hunc autem influxum *moralem virtuales*, ait Muniessa, non sufficere permanentiam *habitualement* illius præteritæ culpæ, sitam in carentia retractationis per penitentiam, sed requiri permanentiam *saltem virtuales*, nempe *moraliter continuatam*; & argumentum contra ipsum sit solum adducto casu, qui non est *moraliter continuatus*; ponit enim casum in homine ante annum medium supinè negligentem scire officium hominis Christiani (v. g. præceptum non mentiendi) in hoc, inquit, casu non apparet modus, quo culpa negligentia præteritæ *moraliter* influat in mendacium; non enim influit ut objectum nunc cognitum; quia supponitur, malitiam mendacij non apprehendere, nec meminit culpæ præteritæ admittæ in negligentia sciendi; sed hæc impugnatione nihil facit contra Muniessam; quia ipse requirit *virtuales permanentiam* culpæ præteritæ sitam in virtuali continuatione in effectibus descendentes ex præcedentis negligentia culpa, quæ *moralis continuatio* in casu facti argumenti deficit, estque purè habitualement.

Resp. me loco cit. impugnare quidem sententiam Muniessæ, sed *non ex solo casu culpæ habitualement permanentis*. Vis argumenti à me in n. 208. contra Muniessam propositi, in hoc stat, quòd culpa physicè præterita nullum omnino influxum possit exercere in mendacium v. g. exinde subsequens tunc, quando id ponitur, *si tunc mentiens nullam omnino cognitionem habeat de malitia mendacij* v. g. *nullam culpæ præteritæ, vel existentis in se, vel in effectu ex ipsa descendente*; hoc autem taliter probo argumentò ibi per discursum propositò, hic in formam reductò; quando culpa physicè est præterita, sed permanet solum *habitualement*, nequit influere in actum subsequentem (mendacium v. g. in ea prævisum) liberè ponendum, quando tunc, dum ponitur, in operante nulla est cognitio de malitia mendacij, aut causæ, vel in se, vel in effectu aliquo ex ipsa descendente; ergo nec quando permanet *virtualiter*, ut vult Muniessa, si pariter in operante nulla sit cognitio, de malitia mendacij, aut culpæ præteritæ, vel in se, vel in effectu ab ipsa

descendente; antecedens concedit Muniessa, uti notavi ex ipso; consequentiam probo: ut culpa physicè præterita, *virtualiter* (seu per effectum ab ipsa descendente) causet voluntarium liberum circa aliquod objectum (*mendacium* v. g.) in fluxu reddente *liberum* actum subsequentem, necesse est, quòd ponens tale voluntarium liberum circa mendacium, in virtute effectus ab ipsa culpa præterita descendens habeat aliquam saltem cognitionem de ipsa malitia mendacij, aut culpæ præteritæ, vel in se, vel in effectu ab eo relicto, si non influit ut causa physica dignificativè ex parte subiecti, sed *objectivè tantum*, vel *moraliter*, aut *finaliter*; quia non datur de præsentem ullum voluntarium liberum circa objectum aliquod, ex alicujus influxu, non merè physico, vel dignificativo, sed *moraliter*, nisi de præsentem sit præcognitum; ergo etiam ut culpa præterita *in effectu à se relicto* influat *moraliter*, seu influxu, mendacium subsequens reddente *tunc liberè positum*, necesse est, quòd tunc in operante sit aliqua cognitio de malitia mendacij, aut culpæ præteritæ, vel in se, vel in effectu à se relicto: quo enim genere causæ influet illa culpa negligentia, vel per se, vel per effectum à se relicto sine ulla sui cognitione, si non causet mendacium, ut causa physica, vel circumstantia dignificativa? Sed casus ponit, quòd tunc nulla prorsus adsit cognitio de malitia mendacij, aut negligentia, vel in se, vel in effectu à se relicto; ergo.

Deinde demus, culpam præteritam perseverare in aliquo effectu ab ipsa dependente, & tunc existente, quando ponitur mendacium; ex hoc tamen non ostenditur, quomodo *moraliter virtualiter* influat in mendacium subsequens, influxu *formaliter vitiantem* mendacium, nimirum ut non tantum dicatur *liberè volitum* tunc, quando *actu* liberè posita est culpa negligentia; sed etiam *postquam præterit*, & reliquit post se aliquid ab ipsa dependens. Nam vel extat tunc (nimirum dum extat solus ille effectus à culpa præterita dependens) vel inquam extat tunc aliqua cognitio de malitia mendacij, aut legis illud prohibentis? vel nulla prorsus? si nulla prorsus, impossibile est, quòd ille effectus tunc *moraliter* influat

fluat in mendacium influxu illud vitante, seu reddente illud operanti liberum; cum hoc non stet sine præsentia cognitione mali, si aliqua? jam non influit in mendacium juxta casum propositum.

709. Ex dictis sequitur. 1. quando aliquis actus habet malitiam, distinctam à malitia causæ, ex qua sequitur, fieri posse, quòd talis actus liberè exerceatur sine omni culpa formali; nimirum, si nec in se, ac directè, nec in causa, seu indirectè sit voluntarius. Nam formalis culpa, seu culpa liberè admissa, non stat sine omni voluntario tam directo, quàm indirecto; item, quando talis actus est tantum voluntarius indirectè, seu in causa liberè voluta, illum non habere malitiam formalem, directè imputabilem, nisi malitiam causæ, quando aliquo saltem modo præcognitus est ex illa secuturus; nam ultra malitiam causæ nulla illi alia in se est directè voluta; & malitia propria actus, in quantum eon-
710. distincta à malitia causæ, nullam habet libertatem, nisi causæ liberè voluta; ergo etiam nullam malitiam directè imputabilem, nisi causæ liberè voluta, ex n. 701. Dixi, actum tunc solum dici voluntarium in causa, quando liberè amplectens talem causam, aliquo saltem modo prævidit, eum actum inde secuturum. Nam si actus nec in se, nec in sui causa aliquo saltem modo est præcognitus, impossibile est, quòd vel in se, vel in sui causa sit voluntarius; hoc enim non stat circa objectum nullo modo præcognitum.

Sequitur. 2. si prævidens in genere (se in multis erraturum, ex suppositione, quòd nunc omittat diligentiam debitam, ut sciat, quæ scire potest, & tenetur) liberè omittat dictam diligentiam; & consequenter illi in tali culpa fiant voluntaria opera mala inde secutura cum ignorantia de ipsorum culpa, ea tamen, quando fiunt cum ignorantia de ipsorum culpa, tunc non imputari ad culpam; sed jam imputata esse prius in causa; ratio est ex n. 706. Quare negandum est, quòd voluntareitas culpæ admissæ in omissione debitæ diligentia, tunc, quando cum ignorantia mali fit actus, etiam implicite influat in talem actum; quia tunc non est ulla ejus cognitio, ut suppono; si enim tunc adesset aliqua cognitio movens scrupulum, & eam neglectam poneretur opus,

jam præsens ignorantia in se prius non voluntaria, evaderet voluntaria in negligentia præsentia.

Sequitur. 3. quòd voluntareitas culpæ prius admissæ in negligentia sciendi, atque adeò in culpabili inductione ignorantia, cum qua postea fit, & continuatur opus malum inde secutum, nec virtualiter tunc influat in positionem, & continuationem operis cum ignorantia, seu inadvertentia, defectuque omnis scrupuli circa malitiam dicti operis, quando illud actu ponitur, & continuatur. Nec enim physice, nec objective tunc, quando fit opus, ullam causalitatem exercere potest in illud, ut ostensum est in n. 705. Nec juvat ea remissio ad Sacramentorum administrationem, quo se refert Muniessa, de quo n. 685. virtualis enim intentio, quæ causatur continuatio operum sacramentalium, non est aliquid, quod de præsentia non sit; sed est verè actus voluntatis præsens, adeò tamen tenuis, ut licet tunc reflexè non cognoscatur ab operante; ratione tamen sufficiente adesse convincatur, quòd externæ actiones sacramentales non nisi voluntariæ, sint materia divinæ assumptionis; & actu causentur à voluntate illas imperante; ergo pariter si culpa præteritæ negligentia est causa operis, & continuationis ejus, debet tunc esse præsens in sui cognitione; cujus tamen contrarium ponit casus.

Sequitur. 4. etsi continuans opus malum cum ignorantia præsentia de malitia operis, quòd continuat, tunc non peccet imputabiliter, quia tunc malitia operis non est illi libera, utpote tunc nullatenus cognita; peccasse tamen jam ante in admissa voluntariè negligentia cum prævisione mali operis secuturi, esto in se directè non intenti; ratio est ex n. 687. esto autem opus malum cum ignorantia præsentia de ipsius malitia commissum, tunc, quando committitur, non imputetur ad culpam, sed imputatum fuerit, quando liberè voluta est causa cum præscientia talis operis exinde secuturi; ipsum tamen opus est in confessione aperiendum, licet, antequam committeretur, per poenitentiam retractatum sit malum culpæ, commissæ in admissa liberè negligentia, ex qua deinde citra novam culpam secutum est illud opus malum. Nam omne opus malum,

malum, secundum quod est formaliter malum (si grave sit) confessioni debet subijci, si nondum sit confessum; sed licet quis confessus sit negligentiam commissam in scientia debita, nondum tamen confessus est *opus malum* (v. g. perjurium) secundum malitiam, quam habet à causa, in qua fuit voluntarium; ergo.

713. Sequitur. §. quando lex imponit pœnam delicto consummato, v. g. homicidio excommunicationem; hanc in foro conscientiae non incurri ab eo, cui homicidium est tantum indirectè, & in causa voluntarium v. g. in negligentia liberè volita, vel percussione lethali, ex qua prævidit securum homicidium, si prius, quam sequeretur mors, culpam priorem per pœnitentiam retractavit. Nam pœna, quæ petit delictum consummatum, intelligitur de delicto; quod manet voluntarium; nam in pœnalibus interpretatio benignior fieri debet, id quod amplius constabit ex dicendis.

714. Ad 3. rationem Muniessæ in n. 677. R. aliud esse, quod tales neque nunc peccent imputabiliter, quando ponunt opus malum, non modò ignorantes illius malitiam, vel prohibitionem, sed firmiter sibi persuadentes, se facere bonum; neque tunc, quando liberè posuerunt causam hujus ignorantiae, & pertinacis firmitatis, ex qua præviderunt secutura ea opera mala; aliud, quod non peccent nunc imputabiliter, peccaverint tamen jam tunc, quando liberè illis volita est ea causa. Primum non sequitur ex sententia negante, ab his contrahi malitiam novam, ultra malitiam causæ, quando eis opus malum indirectè solum est voluntarium, & tantum in causa prava; secundum autem nihil non rectum continet; cum solum dicat, malitiam operis nulli esse imputabilem, nisi quatenus est libera operanti.

715. Ad quartam ejusdem rationem in n. 678. R. me concedere cum plurimis Theologorum, quod, ut homo actu peccet, debeat advertere se peccare, hoc est, se ponere opus prohibitum; sed nego, ad hoc requiri, ut adversione quadam reflexâ advertat, se advertere; nam cognitio exprimens malitiam, vel prohibitionem operis, posita in intellectu, reddit eum formaliter cognoscentem malitiam, vel prohibitionem

Tom. I.

operis; unde si voluntati liberæ talis cognitio præluceat, & nihilominus opus faciat, sufficienter advertit, se peccare, se facit: ad hoc autem non requiritur illa advertentia reflexa; ergo. Ex dictis demum colliges, ignorantiam, quam quis habet, dum operatur aliquid de se malum, vel prohibitum, posse hic & nunc esse invincibilem, & inculpabilem culpâ præfenti, licet antecedenter inducta sit culpabiliter per voluntariam omissionem diligentiae jure debitæ. Sit enim homo, qui ante tempus aliquod culpabiliter negligit scientiam præceptorum; nunc autem pœnitens illius culpæ, toto animo vellet, sed nullatenus potest scire; & aliunde persuasus errore prius culpabiliter inducto, hoc opus (quod exercere vult) honestum esse saltem negativè, illud exerceat: in isto casu error præfens, & ignorantia, invincibilis est, & caret præfenti culpâ; & quia etiam culpa negligentiae supponitur deleta per pœnitentiam, carebit etiam culpâ præteritâ.

Dices: ergo talis homo, tunc faciens illud opus malum, ex ejusmodi ignorantia, nullatenus peccat. R. dist. illatum: ergo talis homo tunc nullatenus peccat peccatò tunc imputabili, C. illatum; peccato nec imputabili, aut jam imputato, quando liberè posuit causam erroris, ex qua istud opus malum prævidit secuturum, N. illatum. Ratio est ex dictis. Ceterum ignorantiam præcepti non definire esse invincibilem per habitualement, aut virtualement notitiam præcepti, si in nobis sit citra causam culpabiliter admittam, ac ejus inductivam cum præscientia securitatis ignorantiae, unde plura sient opera de se mala cum defectu notitiæ de malitia, vel prohibitione talium operum, consequenter excusare à culpa imputabili; constat à n. 672.

§. V.

An ignorantia vincibilis evadere possit invincibilis?

717. Non est dubium, ignorantiam vincibilem antecedenter, & ex eo culpabilem (quod tunc victa non sit, cum potuisset, ac ex obligatione debuisset) successu temporis, evadere posse invincibilem,

Z

lem,

lem, & inculpabilem quoad specialem malitiam actuum materialiter malorum, ex inducta culpabiliter ignorantia subsequen-
 718. tium, etiam nondum peractâ pœnitentiâ super priori negligentia contra debitum sciendi admiffa; sic Castropal. P. 2. tr. 1. D. 1. p. 2. n. 4. Ratio est, quia fieri potest, quod à tempore commissæ negligentia tam longum temporis intervallum, talesque circumstantia interveniant, ut illud peccatum negligentia, respectu aliorum, quæ sequuntur ex ignorantia præfenti, sit, acti non fuisset, in ordine ad influendam in opus, quod fit nunc ab ignorante illius malitiam specialem, & condistinctam à malitia præcedentis negligentia, ut constat ex n. 708.

Nec obstat, quod culpa negligentia præcedentis necdum abolita sit per pœnitentiam. Ex hoc enim non fit, quod in peccatorum post tantum tempus subsequen-
 719. tium malitiam specialem, quando fiunt, actu influat, reddendò ea, etiam secundum illam rationem mali specialem voluntaria; cum enim non influat physicè, sed solum *objective* in peccata subsequen-
 720. tia, dum actu fiunt; id autem tunc præstare non possit, utpote tunc nullatenus cognita; & consequenter tunc nullatenus voluntaria, non est, unde ex illa specialis malitia operum materialiter malorum, & post longum tempus subsequen-
 721. tium, evadat voluntaria secundum rationem illius mali specialem.

Dices, ex data doctrina sequi, quod etiam excuset à peccato conscientia *vincibiliter errans*; nam hæc in modo, proponendi objectum, non differt ab invincibili; sed in eo tantum, quod illa, non ista, inducta sit per negligentiam inquirendi, cum sciri potuisset, ac debuisset obligatio; contra quam deinde fit opus ex ignorantia; sed quod hæc sit, vel non sit culpabiliter inducta, per ordinem ad præsentem libertatem, ac ejus exercitium formaliter imputabile de præfenti, materialiter se habet; nec enim actus aliter fieret stante ignorantia, licet abfuisset, aut abesset culpa præterita; ergo.

Ante responsionem not. non eodem modo considerandas esse omnes operationes subsecutas ex ignorantia, vel errore prius vincibili. Nam 1. aliæ sunt, quæ fiunt illo ipso instanti, quo quis per cul-

pam admittit ignorantiam, vel errorem, non investigans veritatem, quam posset, & deberet; aliæ sunt, quæ fiunt in subsequen-
 722. tibus instantibus, in quibus tamen potest, & deberet deponere ignorantiam, eò quod tunc occurrat aliquis scrupulus, vel cogitatio de obligatione inquirendi, aut abstinendi à tali opere: aliæ rursum sunt, quæ fiunt post pœnitentiam de culpa præterita; & cum ponuntur ex ignorantia per culpam inductâ, sed jam retractatâ, talis ignorantia, vel error vinci non potest, consequenter jam sequuntur ex ignorantia, vel errore nunc invincibili; cum esto vellet, non est, à quo jam interroget; vel quia de obligatione interrogandi, aut inquirendi, nullo modo cogitat; aliæ demum, quæ fiunt postea durante adhuc habitualiter culpâ præteritâ, non retractatâ, esto tunc homo nihil cogitet vel de illa præcedenti negligentia culpabili; vel obligatione inquirendi &c.

Not. 2. in primo, & secundo casu operantem non excusari à peccato, sed *actu peccare imputabiliter*, positione operis prohibiti, vel omissione præcepti, licet sequatur ex ignorantia, vel errore culpabili. Ratio est, quia tunc quis actu peccat imputabiliter, quando ipsi actu voluntarium est opus materialiter malum, quod facit; sed sic contingit in dato casu; probatur; nam tale opus ponitur voluntarium in causa ignorantia, vel erroris culpabiliter data; ergo quando tale opus, materialiter malum, actu ponitur, dum actu ponitur voluntaria culpa talis causæ culpabiliter data; actu ipsi voluntarium est opus materialiter malum; sed in utroque casu tunc, quando ponitur opus materialiter malum, actu ponitur voluntariè causa illius ignorantia, vel erroris, ut constat ex n. 720. ergo.

Not. 3. in tertio casu non peccari imputabiliter *tunc*, quando ponitur opus materialiter malum. Rationem dat Muniesfa cit. *stimulat. 3. q. 8. n. 69.* quia in hoc casu ignorantia, vel error *antea vincibilis, fit jam invincibilis, & excusans*; adeoque operatio deinceps subsecuta non est jam, à quo denominetur formaliter peccaminosa; cum præcedens peccatum ignorantia, vel erroris, prius culpabiliter contracti, jam per pœnitentiam sit deletum, nec habitualiter permaneat. Cæterum

terum ratio hujus nostrae responsionis secundum dicta est, quia tunc nec in se, nec in alio tale opus subsequutum est voluntarium, ut diximus supra; & mox dicemus.

723. De quarto casu in n. 720. sic loquitur Munieſſa cit. n. 69. *Operationes istae, sic subsequuta, quamvis non in perpetuum sint peccata formalia per novam ipsorum imputabilitatem, denominari adhuc possunt extrinsecè peccata, à peccato erroris culpabiliter commiſſi, nondum deleta, sed habitualiter perseverante.* Sed hæc resolutio admitti non potest. 1. ex dictis à n. 687. quia tunc, quando fit opus materialiter malum ex ignorantia, vel errore, culpabiliter inducto, nulla est in operante libertas vel operis, vel causæ; ergo nulla imputabilitas tunc, quæ non stat sine libertate tunc. Secundò, quia culpa præterita, etiam retractata, non impedit voluntarium operis præteritum in causa; ergo si hoc voluntarium causa, quod non est, dum opus ponitur, sed fuit, positâ retractatione non facit, quòd tunc non influat; quia tunc non est, sed fuit; nec enim non positâ retractatione facit, quòd tunc non influat; quia tunc non est, sed fuit, ut dixi n. 708. Nec obstat, quòd in primo casu nec fit habitualiter; secus, in secundo. Nam etsi hoc verum sit; hoc tamen discrimen in præsentis casu planè materialiter se habet. 1. quia aliàs, quamdiu est habitualiter, inficeret opera subsequenta, eaque in perpetuum denominaret peccata formalia per novam ipsorum imputabilitatem; quod tamen non admittit Munieſſa, ut liquet ex ejus doctrina relata num. præcedenti.

724. Secundò, quia non ostenditur, quomodo culpa præterita, nondum retractata tunc, quando ex illa ponuntur opera subsequenta (citra ullam illius cognitionem) in ea influere possit ad novam imputabilitatem, distinctam ab ea, quam habuerunt, dum voluntariè posita est causa, ex qua sequuntur? Certum enim est, quòd illa culpa præterita, sequenti tempore in opera subsequenta non influat physicè; certum pariter est, quòd non objectivè, utpote nullatenus tunc operanti cognita, nec tunc impedibilis, ut ponit casus; ergo. V. dicta à n. 708. his præmissis:

725. Ad object. in n. 719. 3. cum distinctione: ex data doctrina sequitur, quòd
Tom. I.

conscientia vincibiliter errans excuset à peccato formali, & noviter imputabili, quando opus ex illa secutum ponitur extra statum libertatis tam circa causam mali operis inductivam, quam circa ipsum opus, C. quando opus ex illa secutum ponitur intra statum libertatis, vel circa causam mali operis inductivam, vel circa ipsum opus, N. sequelam. Ratio prioris est, quia in primo casu est opus voluntarium actu, saltem in causa, dum opus actu fit; ut diximus n. 721. Ratio posterioris est; quia tunc, quando ponitur opus, hoc nec in se, nec in causa est voluntarium.

Instabis 1. tunc, quando ponitur opus, hoc manet habitualiter voluntarium in causa. R. 1. solum sequi, quòd peccaverit, quando voluntariè potuit causam; non autem, quòd peccet nunc. R. 2. cum distinctione: tunc, quando ponitur opus, hoc manet habitualiter voluntarium in causa, voluntarietate habituali solum materialiter se habente ad actus inde secutos extra omnem libertatem de præsentis ad novam imputabilitatem, C. formaliter se habente, N. ratio constat ex dictis n. 718.

Instabis 2. esto mors Petri primò sequatur extra statum libertatis, postquam præterit causa voluntariè data à Paulo, ex qua mors Petri extra statum libertatis sequitur, tamen Paulus tunc primò denominatur homicida, consequenter peccans peccatò homicidij formaliter imputabili, quando ponitur mors Petri, & non ante: ergo similiter, esto perjurium primò sequatur extra statum libertatis, postquam præterit causa voluntariè data à pejerante, ex qua perjurium extra statum libertatis sequitur; tamen tunc primò denominatur perjurus, consequenter peccans peccatò perjurij formaliter imputabili, quando ponitur perjurium; seu vocatio Dei in testem falsi.

Resp. cum distinctione antecedentis: tamen tunc primò denominatur homicida, consequenter peccans peccatò homicidij formaliter imputabili, quoad solam summationem delicti antè commiſſi, C. quoad formalem malitiam, & formalem imputabilitatem homicidij, N. anteced. Ratio patet ex dict. à n. 687. distingo pariter conseq. ergo tunc primò denominatur perjurus, & peccans peccatò perjurij formaliter

maliter imputabili, quoad solam consummationem delicti antè commissi, quando voluntariè posita est causa illius inductiva, C. quoad malitiam, & formalem imputabilitatem in conscientia, & quoad Deum, N. conseq.

729. Verum est, quòd, quando extra statum libertatis sequitur opus materialiter malum, ex errore priùs vincibiliter, & culpabiliter inducto, conscientia per culpabilem errorem proponens, illud non esse malum, sed potiùs honestum; in modo proponendi eodem modo se habeat, ac se haberet, si tunc sequeretur ex errore invincibiliter errante, seu, ac si illud proponeret conscientia inculpabiliter errans; & ideo sicut in isto, sic in illo casu opus illud materialiter malum, tunc, quando ponitur extra statum libertatis, nullatenus est imputabile ad novam malitiam, quia tunc in neutro casu ullatenus est voluntarium, & liberum: in hoc tamen est discrimen, quòd illud opus secutum ex errore invincibili, nec tunc sit, quando ponitur; nec antè fuerit imputabile ad culpam; quia nec tunc, nec antè ullatenus fuit voluntarium; at quando secutum est ex errore priùs culpabiliter inducto, esto tunc, quando ponitur, non sit imputabile; fuit tamen jam priùs imputatum, quando voluntariè, ac culpabiliter posita fuit causa ejus inductiva.

730. Dices. 2. ergo si in dato casu opus (mendacium v. g.) extra statum libertatis secutum ex errore priùs culpabiliter inducto, excusatur à nova imputabilitate ultra imputabilitatem causæ, poterit quoque imputari ad bonitatem, & meritum, si talis error de præsentis quidem inculpabilis, antè tamen in causa culpabiliter data voluntarius, dicitur esse obligationem mentiendi.

731. Muniessa cit. *stimulat.* 3. §. 9. n. 75. negat, mendacium, seu voluntatis imperium, imperans mendacium, commissum ab invincibiliter putante, se hic, & nunc teneri ad mentiendum causâ boni communis v. g. esse formaliter bonum, honestum, meritorium, aut supernaturale esse, vel esse posse, licèt ea invincibilitas faciat, quòd mentiri tunc non sit formale peccatum, & malum imputabile.

732. Fundamentum sumit ex D. Thoma, 1. 2. q. 19. a. 6. ubi quærens: *utrum voluntas, concordans rationi erranti, sit bona?*

opponit sibi primò: voluntas discordans à ratione errante, est mala: ergo concordans est bona: & factâ in Corpore distinctione erroris, sicut, & ignorantia culpabilis, & inculpabilis, respondet mox: Ad primum ergo dicendum, quòd, sicut Dionysius dicit in 4. de div. Nom. bonum causatur ex integra causa; malum autem ex singularibus defectibus: & ideo, ad hoc, ut dicatur malum id, in quod fertur voluntas; sufficit, sive quòd secundum suam naturam sit malum, sive: quòd apprehendatur ut malum; sed ad hoc, quòd sit bonum, requiritur, quòd utroque modo sit bonum. Sibi consonat q. 17. de Ver. art. 4. ubi locutus de conscientia errante, ait: *ligare conscientia dicitur, quòd aliquis, nisi conscientiam impleat, peccatum incurret; non autem hoc modo, quòd aliquis implens rectè faciat.*

Deinde probat ratione, ut ait, solidissimâ: illa conscientia errans, quæ dicitur, *licere tunc homini mentiri*, non tollit, quo minus mendacium sit mendacium; & volitio mendacij, per ipsam regulata sit volitio mendacij, cogniti, ut mendacij; ergo non tollit, quo minus ejusmodi volitio sit intrinsecè mala, & prohibita, utpote volens mendacium, quòd est objectum intrinsecè malum, & prohibitum: sicut conscientia aliter errans, existimandò: *loqui contra mentem*, non esse mentiri, non tolleretur, quo minus reipsâ loqui contra mentem esset objectivè mentiri, quo posito, concludit: nihil horum negari potest, nisi negandò nec materialiter, aut ajunt, esse malam ejusmodi volitionem, quòd evertit quæstionem; aut abeundò in præcipitium dicentium, nihil esse intrinsecè malum.

Verum hæ rationes non evincunt intentum. Igitur, omisso interim textu D. Thomæ, (de quo V. n. 765.) ad argumentum ex ratione petiti in n. præced. re. datò, quod supponit, *velle mentiri esse intrinsecè malum*, quando talis voluntas concipitur prælucente aliquâ cognitione de malitia mendacij; non autem, si fecus. Hinc ad primam propositionem antecedentis: illa conscientia errans, quæ dicitur: *homini licere mentiri*, non tollit, quo minus mendacium sit mendacium, re. cum distinctione: non tollit, quo minus mendacium sit mendacium in se, aut etiam

etiam in cognitione dictante, *licere mentiri*, C. non tollit, quò minus mendacium fit mendacium *cognitum ut malum*, & *prohibitum*, N. Ad secundam propositionem antecedentis: illa conscientia errans non tollit, quò minus in dato casu volitio mendacij, per ipsam regulata, fit volitio mendacij, *cogniti ut mendacij præcisè*, C. *cogniti ut mendacij ex se mali*, & *prohibiti*, N. ant. & consequentiam.

735. Tota igitur quæstio huc reducitur, an, *velle objectum de se malum, malitiâ solum fundamentali*, quando nulla præluet tunc voluntati cogitatio exprimens talis objecti malitiam, sed potius per errorem tunc inculpabilem dictans, esse bonum, & honestum; atque adeò an volitio operis, quòd est intrinsecè malum, *eo ipso sit intrinsecè mala*, etiam si concipiatur à voluntate non modò penitus ignorante ullo modo, in datis circumstantiis *esse malum*; sed potius invincibiliter persuasâ *esse bonum, & honestum*?

736. Affirmativam, ut constat, tenet Munieffa, & probat. 1. talis volitio, reipsâ lege Dei est prohibita, non secus, ac ipsum mendacium; certum enim est, legem prohibentem opus, prohibere volitionem operis, licet falsò putetur, *non prohiberi*; probat: quia si reipsâ faceret, quin esset intrinsecè mala volitio mendacij, dictamen jam non esset falsum, sed verum, utpote dictans *nullatenus esse malum*, quod voluntas exercitè facit.

737. Sed 2. volitionem objecti intrinsecè mali, conceptam sine ulla advertentia de malitia talis objecti non æquè prohibitam esse Dei lege, ac ipsum mendacium, seu objectum intrinsecè malum. Hinc nego, legem prohibentem opus intrinsecè malum, prohibere etiam volitionem operis conceptam sine ulla notitia de malitia talis operis, sed potius persuasâ firmiter per invincibilem tunc errorem, quòd fit bonum, & honestum. Nego etiam, quòd tale dictamen applicans alterum, quòd non liceat, *velle transgredi legem Dei*, & dicens: *si nunc non mentiaris, peccabis, & transgredieris legem Dei*, etsi exercitè quis juxta illud mentiretur, non esset falsum, sed verum; cum dicat: illud objectum, in quod tunc tendit volitio, *nullatenus esse malum* (cum tamen solum non sit malum *in suppositione* conscientiæ

invincibiliter errantis, ut pluribus dicemus *in seqq.*

Deinde, si est intrinsecè malum, velle 738. *facere opus, quod est, sed invincibiliter ignoratur, esse intrinsecè malum*, ea volitio hanc intrinsecam difformitatem cum recta ratione vel habet ex se, vel ex intrinsecæ connexionione cum tali objecto: *non secundum*; quia plurima etiam supernaturalia (ut actus divinæ fidei, quo quis credit, *formaliter se mentitum*) sunt intrinsecè connexa cum objecto intrinsecè malo non tantum materialiter, sed etiam formaliter, quin eo titulo sint intrinsecè mala: *non primum*, quia talis volitio ex se non potest esse difformis rectæ rationi, nisi si titulò intrinsecæ connexionis cum tali objecto; sed hoc titulo non evadit intrinsecè mala; ergo.

Dices: habere malitiam intrinsecam 739. objectivam, seu fundamentalem ratione actualis amplexûs objecti intrinsecè mali. 2. id dici, sed non probari. Nam unde talis amplexus, *purè materialis*, habet, ex se difformari rectæ rationi? certe non alio titulo, nisi ratione connexionis intrinsecæ cum tali objecto; at hoc ex dictis non sufficit; ergo.

Instabis cum eodem. 1. in n. 79. ergo 740. homini, conscio de intrinsecæ malitia objecti, alteri, invincibiliter putanti, *honestum esse, in illis circumstantiis mentiri*, licebit suadere, aut consulere, *ut velit mentiri*; nam talis volitio intrinsecè mala non est, nec prohibita, nisi scienti malitiam objecti. Verum 2. N. illatum, quia, licet ille, cui consulitur mendacium, eo casu mentiendo non peccaret formaliter, cum ponatur invincibiliter ignorare, *in illis circumstantiis mentiri, esse malum, vel prohibitum*; consulens tamen licitè non ageret, sed illicitè; cum scienter vellet, fieri per alium, quod malum est vel ex se, vel ex circumstantia legis, quam quidem alter ignorat, at non ipse.

Instabis. 2. si talis volitio mendacij non 741. foret intrinsecè mala, malitiâ materiali, & objectivâ, non esset, unde sumerent formalem malitiam aliorum non errantium, sed rectè judicantium, deliberatæ volitiones profecutivæ, sive per modum gaudij, simplicis complacentiæ, sive desiderij illarum operationum hominis errantis, amentis, aut ebrij.

742. Resp. 1. sint duo, quorum ambo die Veneris velint, *comedere carnes eo die prohibitas*, sed unus sciens prohibitionem juris positivi Ecclesiastici; alter cum invincibili ignorantia ejusdem. In dato casu volitio ignorantis, & volitio scientis tendunt in idem objectum; illa tamen caret, & ista habet formalem malitiam contra legem jejunij. Quæro, *unde volitio recte judicantis, & scientis prohibitionem, præ volitione ignorantis habet formalem malitiam?*

743. Respondebis, ex objecto, non secundum se, sed ut subest circumstantiæ legis prohibentis à rectè judicante, non autem ab errante cognitæ; at sic ea volitio, in quantum est volitio *edendi carnes die Veneris*, non est ex se mala etiam materialiter; sed solum, *ut conjuncta cum circumstantia legis*, quæ tali volitioni non est intrinseca, æquè, ac volitioni mendacij non sit intrinseca materialis malitia mendacij; ergo nec ista est ex se mala etiam materialiter, sed solum extrinsecè, ratione circumstantiæ, quæ inest objecto, in quod tendit, ac in eam refunditur, ubi cognitum voluntas nihilominus prosequitur. Hinc

744. Resp. 2. ad instantiam in n. 740. negandò id, quod assumitur; jam enim dictum est, quòd prosecutio earum actionum, quas sine formali malitia faciunt invincibiliter errantes, factæ à non errantibus, sed scientibus legem prohibentem, formalem malitiam sumant ab objecto cognito *ut malo*, vel ex se, vel ex circumstantia legis eas prohibentis.

745. Instabis 3. ergo talis volitio, saltem tunc non erit formaliter honesta, & meritoria, si verè sit intrinsecè mala materialiter, non secus ac mendacium, esto contingat dependenter à conscientia invincibili errore, dictante, ex obligatione mentiendum esse. Ad hoc respondet Muniessa *cit. stimulatione* 3. §. 9. n. 73. hominis voluntatem in dato casu, *materialiter quidem malam*, excusati à peccato formali, non tamen, *bene, ac honestè formaliter operari*. Præter allatas jam rationes, quæ procedunt ex suppositione, quòd volitio objecti intrinsecè mali sit intrinsecè mala, malitiâ objectivâ, & materiali, quod jam negavimus, intentum suum probare nititur sequentibus argumentis, §. 10. n. 81.

746. Primò. Nulla volitio potest evadere formaliter bona, quæ non regulatur à prudentia, ut constat ex Aristotele *Ethic. 6. c. 1.* volitio procedens ex conscientia invincibiliter errante, non regulatur à prudentia; hæc enim nequit falsitati subjacere; illa verò actu falsa est; ergo. 2. dictamen ex invincibili errore approbans mendacium, *ut honestum*, difformatur primæ regulæ omnis honesti, nimirum legi æternæ, & voluntati Dei; ergo etiam volitio humana, quæ sequitur tale dictamen; prob. consequ. quia conformitas cum prima regula omnis honesti, est ratio indefectibilis honestatis, & bonitatis moralis; quod autem ab intrinseco est difforme primæ regulæ omnis honesti, nequit ei esse conforme; ergo quod est ab intrinseco difforme primæ regulæ omnis honesti, nequit esse moraliter bonum, & honestum; at volitio objecti per se, & intrinsecè mali ab intrinseco est difformis dictæ primæ regulæ non minùs, quàm dictamen illud erroneum, ex quo sequitur; est enim intrinsecè, & naturâ suâ *volitio rei (mendacij v. g.) non honestè volibilis*; ergo.

747. Verùm nec ista evincunt intentum; & ideo Terillus *p. 1. de Reg. mor. q. 3. P. Mathæus de Moya tom. 2. q. 9. §. 6. P. Ferdinandus de Castropalio, P. 1. tr. 1. de Conscient. D. 1. p. 2. n. 6. Esparza de actibus humanis q. 24. a. 3.* & alij apud eos relati, probabilius docent, operationem, *materialiter malam*, quæ ponitur ex dictamine conscientiæ invincibiliter dictante, illam non esse malam, sed hic & nunc sub obligatione, factam liberè, esse formaliter bonam, & honestam; ut constabit etiam *ex sequentibus*. Igitur ad primam rationem & cum distinctione majoris: nulla operatio potest evadere formaliter honesta quæ, non regulatur à prudentia *per dictamen practicum rationis, applicatâ voluntati quoad casum operationis tunc exercendæ*, C. ma. non applicatâ, N. ma. distinguo etiam min. volitio procedens ex conscientia invincibiliter errante, non regulatur à prudentia per dictamen practicum rationis *non applicatâ* voluntati quoad casum operationis tunc exercendæ, N. min. applicatâ, C. min. N. consequ. Hanc distinctionem ipse Muniessa & admittere tenetur; & admittit.

Cum enim de paucis habeamus certitudinem, 748.

rudinem, ubi quæstio est, *an sit, an non sit lex, prohibens talem actum in particulari?* v. g. talem contractum, aliis affirmantibus, aliis negantibus, esto stet infallibile dictamen prudentiæ, *contractum prohibitum*, illicitè; *non prohibitum*, licitè celebrari; operans tamen, nisi prius, post debitum examen, vel inquisitionem, pro suo sibi captu persuadeat, saltem in prudenti apparentia motivorum, verum esse, non dari talem legem prohibentem, non operabitur licitè, nisi dictamen prudentiæ voluntati quoad casum hunc applicetur per dictamen rationis practicum, quo sibi persuadeat, verum esse, non dari talem legem prohibentem, esto dictamen illud, applicans prudentialem eam regulam, sit simpliciter incertum, & in re falsum.

749. Ad id, quod pro minoris probat. additur in objectione cit. n. 746. *dictamen prudentiæ nequit falsitati subjacere, &c.* cum dist. nequit falsitati subjacere, *quoad se, & seclusâ applicatione* per dictamen rationis ad casum particularem, C. *quoad ipsam applicationem*, N. Dici etiam potest, dictamen prudentiæ elicited, non autem *duntaxat imperatum* ab illa, non subjacere falsitati. Sed hoc non obstat, quo minus verum sit, operationem in dato casu sequi, & regulari à dictamine prudentiæ, applicato per dictamen practicum rationis in casu particulari, quo post debitam diligentiam, pro captu operantis, ipse sibi persuadeat, ut dictum est, verum esse, nullam dari legem, quæ prohibeat talem operationem; nam *tale iudicium concipere, est formare suam conscientiam, quâ quis licitè operetur*, ut ait ipse Muntessa, *stimulat. 8. n. 120.*

750. Ad 2. rationem in n. 746. N. ant. cum P. Castropalao *cit. n. 5.* ubi expressè, ac meritò docet, conscientiam errantem, non esse *formaliter* contrariam legi divinæ; quia lex divina, cui videtur contrariari, tunc non obligat; cum non sit in iudicio intellectus, quod necessarium erat ad obligationem inducendam. Dixi, conscientiam errantem divinæ legi non contrariari *formaliter*, nimirum *ut cognita*, tanquam prohibenti volitionem mentendi in talibus circumstantiis; cum hoc tamen stat, quòd ei contrarietur materialiter, quatenus falsò, & erroneè mendacio tribuit *absolutè* veram honestatem, quam

ei lex æterna Dei negat *absolutè*, & solum concedit ex suppositione conscientiæ invincibiliter, ac citra culpam errantis, ut dicemus à n. 772. Nam in hoc situs est error ille conscientiæ, de quo loquimur.

Ex hoc sequitur, *nec volitionem mendacij*, quando hujus objectiva malitia invincibiliter ignoratur, & potius iudicatur bonum, & honestum; *æternâ lege Dei prohiberi*, nisi pro circumstantia cognitionis eam malitiam exprimentis, adeoque nullatenus ex se malam esse moraliter. Neque dicas: ergo in tali casu mendacium commissum *nec erit materiale peccatum*; quia tunc nec æternâ Dei lege prohibetur, ut dictum est cum [Castropal. *cit. num. priori.*] Respondetur enim N. illatum. Nam ut aliquod opus sit *materiale peccatum*, sufficit, quòd cognitum cum sua malitia (si quam habet ex se, vel ex lege,) ac liberè volitum, evaderet peccatum formaliter, nimirum imputabile ad veram culpam, esto careat hac imputabilitate formali, quando fit ex invincibili errore.

Quando dicitur, quòd *conformitas cum prima regula sit ratio indefectibilis honestatis*, distinguendum est, & concedendum, si loquatur de conformitate cum prima regula, *operanti intimata per conscientiam*; secus, negandum est. Nam regula *operandi honestè*, non debet relatè ad hominem ab ea dirigendum considerari *merè secundum se* (prout est in aliis, quæ petunt medium rei, seu ut res rei congruat) sed secundum quod est in conscientia, regulanda per eam; adeoque sufficit, operationem, quæ fit secundum conscientiam invincibiliter errantem, conformari primæ regulæ, secundum quod est in conscientia; at hoc contingit in dato casu; ergo.

Demum ad id, quod in eodem n. 746. ad finem additur: *volitio mendacij adhuc esset volitio rei non honestè volibilis*, etiam in causa, quo quis per invincibilem errorem sibi persuaderet, se hinc & nunc jure naturali teneri ad mentendum ad salvandam v. g. salutem Reipublicæ. &c. omnino negari eam propositionem. Aliud est, quòd volitio mendacij, *sit volitio rei non honestè volibilis, cognitâ ejus malitiâ, & prohibitione*; aliud, quòd *non modo invincibiliter ignoratâ, sed etiam tanquam rei sub obligatione per conscientiam propo-*

751.

752.

753.

sit

sita. Primum verum est; sed secundum omnino falsum. Certum enim est, quod talis homo, sic persuasus, deberet *tunc velle mentiri*; alias enim peccaret, ut fateatur Munieffa *stimulat.* 3. §. 13. n. 107. ubi rationem reddit dicens: *verum est, quod ille homo sic constitutus peccaret, si non mentiretur: nam volens tunc non mentiri, vellet transgredi veram Dei legem, sibi representatam; quod velle, peccatum abs dubio est, siue reipsa detur, siue non detur lex mentiendi: quia, siue ista detur, siue non detur, datur abs dubio vera lex Dei, & natura, prohibens nobis, velle transgredi Dei legem, & peccare.* quo posito:

754.

Quæro jam, an si talis homo sincerè intenderet se conformare veræ legi Dei sibi representatæ, & hoc fine poneret mendacium, verè laudabiliter, bene, ac honestè ageret, vel non, saltem in affectu, & quoad imputabilitatem virtutis, cujus finem operans directè intendit? si conceditur, habetur intentum; si negatur, ut reverà negare debet Munieffa secundùm sua principia, non video, quid ampliùs ad operandum honestè imputabiliter desiderari possit. Nam etsi plus requiratur, *ad operandum honestè formaliter*, quàm *ad operandum inhonestè formaliter* (nam ad hoc sufficit, quòd quis liberè velit malum morale per conscientiam *ut tale* propositum, esto id non intendat, *quia malum*; ad illud autem non sufficit liberè velle bonum morale per conscientiam *ut tale* propositum; sed requiritur etiam, ut quis illud velit, *quia bonum*, seu honestum moraliter secundùm dictamen conscientia) ubi tamen hoc utrumque concurrat, ut reverà fit in dato casu, nihil omnino deficit, ut talis operatio evadat honesta formaliter, & imputabilis ad virtutem, ut præter citatos Authores in n. 747. tenet etiam Thom. Sanchez l. 1. in Decal. c. 11. n. 17. Azor l. 2. c. 8. q. ult. Salas. 1. 2. tr. 8. D. unic. sect. 3. n. 20. & Izquierdo de Deo Uno, tr. 10. D. 35. n. 37. & 43. ubi expressè docet, *ut bonitas materialis alicujus actûs, per conscientiam probabilem, licet in re falsam, proposita, evadat operanti formaliter imputabilis, & bona, sufficere in ratione propositi-onis judicium practicum probabile de tali bonitate actûs.*

755.

Ad casum *n. priori* propositum, quem

sibi objicit Munieffa *cit.* §. 13. n. 106. respondet n. 107. *falsum esse, quòd talis tunc impleret Dei præceptum, reipsa illum obligans ad tunc mentiendum*; quia nec datur reipsa, nec dabile est in Deo pro ullo casu tale præceptum, utpote involvens voluntatem Dei de re intrinsecè mala, quòd non minùs, ac ipsum peccatum, repugnat Divinæ Sanctitati. Circa istam reipsonem recolenda sunt ejus verba relata superius n. 753. ubi expressè docet. 1. quòd peccaret contra veram Dei legem sibi representatam, qui mentiri nollet, quando ipsi proponitur per invincibilem errorem, quòd detur vera lex Dei obligans, ut mentiatur. 2. quòd siue detur, siue non detur reipsa *lex mentiendi*, tamen *abs dubio detur vera lex Dei, & natura, prohibens nobis, velle transgredi Dei legem, & peccare*; quo posito:

Contra datam reipsonem instari potest: si abs dubio datur vera lex Dei, & naturæ, prohibens nobis, *velle transgredi Dei legem, & peccare*; necesse quoque est, quòd abs dubio detur vera lex Dei, & naturæ, prohibens nobis, *velle omittere mendacium*, quando quis per invincibilem errorem conscientia judicat, dari veram obligationem mentiendi; quia tunc, *velle omittere mendacium, est velle transgredi veram Dei legem sibi representatam*, quòd *velle, abs dubio est peccatum*, ut disertè ait Munieffa *cit.* n. 107. ergo non est falsum, sed verum, quòd Vir ille, si mentiretur, tunc adimpleret Dei præceptum reipsa existens, & ipsum obligans *ad tunc mentiendum*; patet conseq. quia datur in re vera lex Dei, & naturæ, prohibens, *velle transgredi legem; sed tunc velle omittere mendacium, est tunc velle transgredi legem*; ergo datur vera lex Dei, & naturæ, prohibens, *tunc velle omittere mendacium*; at lex prohibens omissionem actûs, petit positionem actûs; ergo vera lex Dei, & naturæ prohibens *tunc velle omissionem mendacij*, petit tunc *positionem mendacij*; qui autem facit, quòd lex petit, ac eo modo, quo petit, legem adimplet; ergo.

Ex dictis collig. 1. ignorantiam vincibilem, in casu, quo desinit esse vincibilis, & reddita est invincibilis, excusare operantem à culpa tunc imputabili, quando actu ponitur opus materialiter malum ex tali errore, vel ignorantia. Ratio est à

n. 722.

n. 722. quod procedit non tantum, quando sequitur post culpam præcedentem jam abolitam per penitentiam, ex *num. cit.* sed etiam licet nondum abolita sit, & habitualiter tunc perseveret, ex n. 723. & seq. Collig. 2. operantem ex errore, vel ignorantia vincibili, & culpabili tunc, cum actu ponitur opus cæteroquin prohibitum, non excusari à culpa, quam inducit *negligentia*, quæ tunc committitur, dum non vincitur error, vel ignorantia, cum posset, & deberet; ratio est à n. 721. Collig. 3. eum, qui ex invincibili errore sibi persuadet, se hic, & nunc teneri v. g. *mentiri ad salvandam vitam alterius*, in tali casu *mentiendò*, non tantum non peccare formaliter; sed etiam operati bene, ac honestè formaliter, si id faciat animò se conformandi tunc legi per conscientiam invincibiliter errantem propositæ. Ratio primi est ex dictis à n. 247. secundi, à n. 718.

718. Colliges. 4. concedi, quòd dentur quædam objecta ex se, & intrinseca sua ratione fundamentaliter, seu materialiter mala malitia morali. Nam *odium Dei* antecedenter ad omnem legem Dei, vel naturalem, vel positivam habet, quòd ejus *libera eligibilitas*, *citra errorem in eligente*, disconveniat rectæ rationi. Nam in hoc sita est malitia moralis, fundamentaliter, seu materialiter solum talis. Ex hoc collig. 5. quòd, si mendacium de se, & ex intrinseca sua ratione est malum moraliter malitia fundamentalis, ejus volitio, antecedenter ad omnem legem Dei tam naturalem, quam positivam, patitur de se, & ex intrinseca sua ratione sit mala moraliter malitiâ fundamentalis *relatè ad operantem* circa tale objectum secluso errore, quòd voluntas prosequitur; non autem *relatè ad operantem*, seu mentientem *cum errore invincibili*, quo conscientia sic errans dicitur, tunc esse sub obligatione mendacium.

719. Ratio postremi est; quia, cum taliter errans in dato casu ex vera lege Dei, & naturæ tunc prohibeatur, velle transgredi legem Dei sibi propositam à conscientia; & nolle tunc mentiri, in te tunc sit velle transgredi legem Dei sibi propositam à conscientia; necesse est, quòd velle tunc mentiri sit sub vera lege Dei, & naturæ; quòd tamen non esset, si etiam pro casu

Tom. I.

erroris ejus eligibilitas libera, foret disconveniens naturæ rationali, quæ tali; cum implicet in iisdem omninò circumstantiis contradictionem, eundem actum esse, & non esse sub vera lege Dei, & naturæ; quòd tamen sequeretur. Sequela ex dictis constat. Nam in casu, quo per conscientiam invincibiliter errantem proponitur, esse obligationem mentiendo, est sub vera lege Dei, & naturæ prohibente, velle transgredi legem Dei, consequenter, nolle tunc mentiri, atque adeo re ipsa est sub vera lege Dei, & naturæ petente, tunc velle mentiri ex dict.

Si autem etiam pro eodem casu dicti erroris velle mentiri esset intrinsecè malum, seu disconveniens naturæ rationali, quæ tali, idem velle mentiri sub iisdem circumstantiis, esset, & non esset sub vera lege Dei, & naturæ. Ex hoc facilis est responsio ad argumentum desumptum ex S. Thoma, de quo supra n. 732. Nam esto detur totum, quòd ibidem dicit D. Thomas ex S. Dionysio, dum ait: ad hoc, ut dicatur malum id, in quò fertur voluntas, sufficit, sive quòd secundum suam naturam sit malum; sive quòd apprehendatur ut malum: sed ad hoc, quòd sit bonum, requiritur, quòd utroque modo sit bonum; nihil tamen exinde concluditur. Nam volitio mendacij in casu, de quò controvertitur, utroque modo est bona; ergo in dato casu, etiam ex doctrina S. Thomæ est bona, & honesta. Ant. prob. & primò, est bona in cognitione; cum apprehendatur ut bona moraliter, & ut præcepta, prout ponit ipse casus. Secundò est bona etiam in se sub illis circumstantiis; tum quia, ut rectè notavit Castropalaus, cit. & à nobis relat. n. 750. non prohibetur à Deo; tum quia in illis circumstantiis est sub vera lege Dei, & naturæ, prohibente omissionem volitionis, consequenter petente volitionem operis, quòd proponitur per conscientiam errantem ex obligatione volendum. Quis autem neget, opus esse bonum, & honestum tunc, quando est sub obligatione veræ legis Dei, & naturæ?

Responderi etiam posset, quòd, quando S. Thomas dicit, ad hoc, ut sit bonum opus, quòd facimus, requiri, quòd sit bonum ex integrâ causa, aliud non intendat, quàm requiri, quòd sit bonum non tantum

A a

tum in cognitione, sed etiam *in medio*, & *sine*; sicut enim medium de se bonum vitatur ex fine pravo v. g. *dare eleemosynam, ut seducas accipientem pauperem*; sic & finis de se bonus vitatur ex medio pravo v. g. *furari, ut des eleemosynam*: at in nostro casu finis est bonus, nempe *salus Reipublica*; & medium est, *nolle transgredi legem Dei, & naturæ*, mendacium omittendò, quod in dato casu abs dubio esset transgressio illius legis, & peccatum formaliter; ergo. Et ex his resolvi possunt alij textus tum D. Thomæ, tum D. Bernardi à Muniessa *stimulat. 3. Q. 9. à n. 76.* in contrarium adducti.

762. Collig. 6. opus aliquod *sub certa circumstantia* intrinsecè malum, non eo ipso etiam esse tale *sub alia*; sic homicidium, seclusa lege Dei (in quantum ei ut supremo Domino subest vita hominis) indulgentis occisionè hominis, aut seclusà justitià vindicativà justè ad mortè condemnante malefactorem, aut simili causa, est intrinsecè malum; secus ea præsentè: at mendacium, quod præsens casus ponit intrinsecè malum, sic se habet. Non enim est intrinsecè malum sub qualibet circumstantia, ut dictum est *suprà*, nimirum in circumstantia conscientie invincibiliter dictantis *velle mentiri*, esse sub obligatione. Ex quo habetur, aliud esse, quod conscientia, invincibiliter errans, objecto intrinsecè malo tollat suam pravitatem *in ratione propositionis*, nimirum erroneè proponendò illud sine malitia, sed potiùs cum bonitate; aliud, quod *in ratione circumstantie* faciat, ne tunc, & pro casu hujus circumstantie, ubi sic proponitur, sit dissonum rectæ rationi, consequenter intrinsecè, seu ex se malum; primum omnino conceditur; at secundum negatur ex *dictis*.

763. Collig. 7. sicut homicidium, licet in certis circumstantiis sit intrinsecè malum, consequenter tunc non honestè volibile; in aliis tamen est honestè volibile, quando scilicet id exigat justitia vindicativa; sic mendacium v. g. licet in certis circumstantiis (nimirum, cum operamur citra errorem) sit intrinsecè malum, & consequenter tunc non sit honestè volibile; in aliis tamen esse honestè volibile, nimirum ubi proponitur supposito errore conscientie invincibiliter dictantis, *tunc velle men-*

tiri, esse sub obligatione; quia tunc id exigat vera lex Dei, & naturæ, prohibens, *velle transgredi legem à conscientia propositam*.

Collig. 8. ex hoc, quod detur vera lex Dei, & naturæ prohibens, *velle transgredi legem Dei*, consequenter petens, *ut quis velit mentiri tunc, quando nolle mentiri*, vel *velle omittere mendacium*, foret transgredi legem Dei, nullatenus bene inferri, quod divina voluntas tunc esset de re intrinsecè mala, ut constat ex *dictis*.

Collig. 9. *voluntatem* in dato casu *mentendi*, fore non tantum formaliter honestam, ut dictum est, sed etiam meritoriam. Nam actus formaliter honestus est dignus præmiò; consequenter meritorius formaliter; sed ea voluntas in dato casu esset formaliter honesta, ut dictum est; ergo digna præmiò, consequenter formaliter meritoria. Collig. 10. non esse vultum inconvenièns, imò rectè concedi, voluntatem mentendi, quando quis invincibiliter, licet ex errore, modò inculpabilis sit, iudicat, *se hic, & nunc teneri, velle mentiri*, posse supernaturalem esse, quia non laborat ullo vitio vel in ratione entis, vel in genere moris, repugnante supernaturalitati.

Si dicas: Deus author esse non potest alicujus mali moralis, aut alicujus falsi; sed hoc ficeret in dato casu; sic enim deberet esse Author illius *judicij errantis*, & dictantis, *esse mentendum* v. g. ob salvandam vitam alterius. Si enim illius Author non est, non est obligatio sequendi illud. Nam in tantum sequi tenemur conscientiam, in quantum est quædam regula à lege æterna derivata: respondet Castropal *cit. P. 1. tr. 1. D. 1. p. 2. n. 5. ad 3.* Deum, nulla facta suppositione, non posse physicè, vel moraliter ad malum morale, vel falsum inclinare; & ita neque consulere, nec præcipere, *esse mentendum*; nec determinare intellectum, ut errorem illum habeat; concurrere tamen tanquam causam universalem: at, *errore supposito, bene posse præcipere, esse mentendum*, non quidem *absolutè*, sed *ex suppositione*, quod conscientia errans id dicit. Ex quo ad argumentum *æ. data majori*, si loquatnr de Deo specialiter concurrente ad malum morale, vel errorem, & falsum in intellectu; & sic N. min. cum

cum sua probatione, quod deberet esse specialis auctor, seu causa illius iudicij falsi; nego etiam, quod si non esset specialis causa, non esset obligatio etiam in suppositione erroris, sequendi illud. Nam hæc vis non tantum tribuitur conscientia, ut quod, sed etiam ut quo, nimirum tanquam applicationi veræ legis, Dei, & naturæ, prohibentis, velle transgredi legem Dei, à conscientia propositam.

766. Ad prob. ultimam distinguo: in tantum tenemur sequi conscientiam, in quantum ipsa est regula solum ut quo, à lege aeterna derivata, N. in quantum est quædam applicatio regulæ ut quod, C. pro cuius intelligentia not. 1. certum esse, dari legem Dei, & naturæ prohibentem, velle transgredi veram Dei legem, non tantum verè, sed etiam falsò, invincibiliter tamen, & sine culpa voluntati propositam ab intellectu, consequenter, esse obligationem eidem obtemperandi; & cognitionem, quæ illam legem proponit, non esse falsam, sed veram; quo casu lex sic proposita est regula, ut quod, hoc est, quæ dirigit, & regulat operantem media sui cognitione, quâ, seu per quam applicatur voluntati operantis, quæ cognitio propterea dicitur regula, & lex ut quo.

767. Not. 2. voluntatem illo vero lumine instructam, necdum habere obligationem volendi, vel omittendi hoc determinatum opus, mendacium v. g. nisi accedat alia cognitio, quæ dicit, nisi v. g. nunc mentiaris, ut salves vitam huius hominis, peccabis; quæ cognitio, quantumvis citra culpam erronea, consequenter de isto particulari enuntians obligationem mentiendi falsa, in vi dictæ legis ut quod, obligat, ut velit mentiri; quo posito: apparet, quod Deus nullo modo sit causa specialis huius iudicij secundi, & re ipsa falsi, esto causet illud ut causa universalis. Nam ejus causa specialis, cum concursu Dei solum generali, est intellectus ex motivis, quæ citra culpam apparent illi ut vera, & persuadent, ad salvandam vitam hominis ei esse ex obligatione mentiendum propter eum finem.

768. Apparet 2. cognitionem, quæ falsò proponit in tali casu particulari esse mentiendum, non esse legem à lege Dei aeterna derivatam; nec in vi eius tantum etiam in dato casu, esse veram obligationem men-

tiendi, sed in vi primæ verè proponentis, à lege Dei, & naturæ prohiberi, velle transgredi legem Dei, etiam ex suppositione conscientia invincibiliter errantis, & distantis: nisi tunc mentiaris, transgredieris legem Dei, ut rectè notavit Castropal. supr. cit. n. 765. Apparet 3. quod voluntas mentiendi, per prædictam cognitionem duplicem, veram unam, de qua n. 766. & inculpabiliter errantem; ac falsam alteram, regulata, nec formaliter, nec materialiter fit mala moraliter; non formaliter, ut constat ex n. 754. non materialiter, ut diximus n. 758. consequenter, quod Deus (esto vera lex Dei, & naturæ, illam hinc, & nunc præcipiat ex suppositione conscientia invincibiliter errantis, nullatenus præcipiat malum morale.

Collig. 11. ex eo, quod Aristoteles dicit 6. Ethic. c. 1. & rationem veram, & appetitum rectum esse oportere, ut operatio sit studiosa, nihil sequi contra datam doctrinam. Nam appetitus, qui conformatur conscientia rectæ, non potest non esse rectus; sed hoc in dato casu contingit. Nam, qui habet hanc cognitionem veram: datur vera lex Dei, & naturæ, prohibens voluntatem peccandi; & istam inculpabiliter errantem: nisi nunc mentiar, peccabo, bene concludit, & format hanc consequentiam: ergo hic & nunc non possum velle omittere mendacium; quia velle hic & nunc omittere mendacium, est velle peccare; ergo hic & nunc debeo velle mentiri, si non volo peccare: hæc autem conscientia est vera; ergo.

Collig. 12. voluntatem mentiendi nunc, quia honestum esse dicitur irreprehensibiliter conscientia, non regulari immediate à solo iudicio erroneo directo, nec à solo iudicio universali, & vero, quod nunquam liceat peccare; sed ab hoc universali vero, & illo particulari erroneo, prius iudicium universale applicante ad casum particularem, dicente: nisi nunc mentiaris, peccabis, in quantum simul causant hoc iudicium concludens: ergo nisi velim peccare, debeo nunc mentiri; quod iudicium verum est, & immediate regulans operantem; id, quod etiam docet Muniſſa cit. stimulat. 3. §. 12. n. 100. in casu simili de elemosyna data pauperi, non vero, sed existimato.

Collig. 13. hunc syllogismum: bene, 771.
A a 2 ac, hone-

ac honestè operor, quoties facio, quod conscientia irreprehensibiliter dicitur, *istud opus esse præceptum verâ lege Dei, & naturæ, si propterea facio, ut obediam dictæ legi*: sed in præsentî casu mihi conscientia irreprehensibiliter dicitur, esse præceptum verâ lege Dei, & naturæ, ut velim hîc nunc mentiri; ergo si hîc & nunc velim mentiri, ut obediam dictæ legi, bene ac honestè operor: hunc, inquam, syllogismum immeriò vocari à Muniessa cit. *stimulat. 3. q. 10. n. 85. falsissimum, & evidenter inevidentem*. Nam immeriò dicitur, dictam majorem universalem esse falsam; hanc enim falsitatem ibi non probat; & utique probatam supponit ex rationibus, quas ex eodem adduximus à n. 736. præsertim eâ ex D. Thoma: quòd *bonum fit ex integra causa*; at ex omnibus illis rationibus non tantùm non convincitur *evidenter inevidens*, sed nec ullâ ratione *falsitati obnoxia* ea major, ut constabit legenti responiones illis rationibus oppositas, præsentim n. 760. ad argumentum ex D. Thoma; ergo; sic in simili Terillus cit. q. 16. n. 40. Moya cit. q. n. 41.

772. Collig. 14. omnino negandum esse suppositum, quo nititur Muniessa cit. tum a libi, tum n. 89. quòd, *si Deus, ex suppositione conscientia irreprehensibiliter dicitur, hic & nunc esse mentendum, homini sic erranti præciperet, ut mentiri velit, eo ipso malus esset*. Nam in dato casu *velle mentiri*, non modò non est malum, ut constat ex n. 758. sed reverâ præceptum, non absolute, sed solum ex suppositione erroris, ut diximus n. 765. Unde igitur esset malum, præcipiendò, quod in talibus circumstantiis non est moraliter malum. Hinc ad eam propositionem, quam toties repetit: *mentiri, & pejerare, idque velle taliter, est intrinsecè, ac per se malum*: respondetur: vel loquitur de voluntate mentiendi *concepta citra errorem*, vel *ex errore irreprehensibili*? hoc secundum dicere non potest, cum ipse n. 90. statim subjungat, *taliter esse per se malum, ut homo veri conscius id velle nequeat*: ergo solum procedit de casu, ubi quis *vellet mentiri conscius de malitia mendacij*, ergo ubi non est conscius, sed irreprehensibiliter judicat, *bonum esse mentiri*, velle mentiri in tali suppositione erroris, non est intrinsecè, ac per se malum.

Unde not. hæc duo esse valde diversa, 773. velle materialiter malum *in suppositione*, quâ est materialiter malum; & velle materialiter malum *in suppositione*, quâ non est materialiter malum malitiâ morali. 2. velle materialiter malum *in suppositione*, quâ est materialiter malum, importare omnino volitionem intrinsecè, ac per se malam malitiâ morali fundamentaliter tali; non autem *in suppositione*, quâ non est materialiter malum. 3. illud opus rectè dici *materialiter malum* malitiâ morali, fundamentaliter tali; quod *in nulla circumstantia, nisi conscientia irreprehensibiliter errantis, licitè eligi potest*. 4. esto ponas *mendacium* absolute esse ex se, ac intrinsecè malum morali, fundamentaliter tali; non tamen esse tale in suppositione conscientia irreprehensibiliter errantis, pro tali suppositione.

Ex his autem sequitur, esto *volitio mendacij extra suppositionem* conscientia 774. invincibiliter errantis, sit intrinsecè, ac per se mala *materialiter*, malitiâ morali, fundamentaliter tali; non tamen esse talem *intra suppositionem* conscientia irreprehensibiliter errantis, cujus ratio est ex dict. n. 762. nam ratione hujus circumstantia non dissonat rectæ rationi, quâ tali: fecus eâ seclusâ: certum autem est, ex fine honesto velle opus in suppositione circumstantia, quâ non est materialiter malum, honestè concipi; ergo velle mentiri ad salvandam vitam proximi, in suppositione circumstantia, conscientia nimirum irreprehensibiliter errantis, potest tunc honestè concipi. Sed de hoc satis.

§. VI.

An, & qualiter verum sit, quòd objectum suam malitiam non transfundat in actum, nisi ut præcognitum?

P Muniessa cit. *stimulat. 3. q. 12. n. 775. 102.* ait: à multis ex axiomatico illo, sic indiscussè dicto, subinferri enormia absurda. 1. quia sic idem foret æquè in casu vincibilis, ac invincibilis erroris. 2. quia sic affectus *ex cognitione remissa* de malitia objecti non possent esse *intense* mali. 3. quia sic affectus amplectens malum *ut sic* (sine discrimine *levis*, vel *gravis*) esset peccatum, nec leve, nec grave; quia non præcogno-

73. præcognoscitur objectum, nisi ut malum, præscindendò à gravitate, & levitate malitiæ. 4. quia existimans suum affectum esse peccatum, sed non offensam Dei, reipsâ peccaret, sed non offenderet Deum. 5. affectus peccaminosi opinantium omnia peccata esse strictas injustitias contra Deum, coipso forent, non solum opinativè, sed reipsâ formaliter injustitiæ; quibus positis: in n. 102. ad finem concludit, non igitur ita crudè, pinguiq. Minervâ usurpandum est proloquium illud; quod tamen generaliter, & ut certum, & evidens, jactant idem Terillus, & Moya, & cum illis turba Modernorum. Hinc in num. statim sequenti, ait, illud sic esse distinguendum: objectum in actum non refundit suam malitiam, sicut nec bonitatem, nisi ut præcognitum, sumptâ particulâ ut comparativè, seu commensurativè, N. sumptâ particulâ ut requisitivè, C.

74. 776. Verum citatus Author impugnat illos Doctores, & Modernos generaliter usurpantes illud proloquium, seu axioma in sensu, quo nullatenus ab eis accipitur; nam in sensu illorum verissimè procedit, quin vel unicam etiam absurdi umbram admittere cogantur. Illius proloquij sensus est, quòd actus, ab objecto, nullam recipiat malitiam, vel bonitatem, nisi præcognitam; non autem, quòd suppositâ semel malitiâ, vel bonitate ab objecto, per sui cognitionem, quâ mediante influit, acceptâ, non possit ex aliis quoque capitibus, non influentibus objectivè, auferre in ea bonitate, vel malitia. Aliud enim est: actus nullam habet malitiam, vel bonitatem ab objecto, nisi præcognitam; & tantam solum, quanta est præcognita: aliud, actus ab objecto nullam habet malitiam, vel bonitatem, nisi ut præcognitam, seu nisi ea sit præcognita. Primum non dicit turba Modernorum; & conceditur falsum esse; secundum autem verissimum est, ut constabit ex responsis ad ea, quæ frustra ponuntur in contrarium.

777. Ad sequelas, quas vocat absurda enormia, in n. 775. & ad primam, quæ sic habet: si objectum non refundit in actum malitiam, vel bonitatem, nisi ut præcognitum, eadem ratio erit in actu elicito ex ignorantia vincibili, & invincibili; in utroque enim casu objectum est præcognitum, ut bonum, saltem negativè, nimi-

rum cum præcisione ab ejus malitia. Nam facilem habet distinctionem, concedendò actum in neutro casu habiturum malitiam ab objecto, in quod fertur; negandò, actum in casu ignorantia culpabilis non habiturum malitiam in causa voluntariè, ac culpabiliter admissa, ut jam alias dictum est. Quare distinguo eam sequelam: quoad malitiam ignoratam eadem erit ratio in actu elicito ex ignorantia vincibili, & invincibili, C. quoad malitiam, quam actus habet in causa culpabilis ignorantia, N. sequelam. Ad prob. & dist. antecedens: in utroque objectum est præcognitum cum præcisione malitiæ in objecto, sed non sine culpa ignorantia vincibilis, C. & præcisione malitiæ in objecto, & sine culpa ignorantia, N. ant. & conseq.

778. Ad. 2. ibid. & cum distinctione: sic affectus mali, provenientes ex cognitione remissa malitiæ in objecto, non possent esse intensivè mali ex ipso objecto ultra id, quod est præcognitum, C. non possent esse intensivè mali ex alio capite, N. sequelam. Actus elicitus ab humanitate Christi sunt infinitè boni, non ex objecto ut præcognito; cum & ipsum finitæ bonitatis sit, & cognitio eam finitè repræsentet; sed à dignitate subjecti operantis, quæ non requirit sui cognitionem, ut bonitatem actus in eum derivatam ab objecto intendat, cum non influat per modum objecti, ut pluribus ostendi in tract. de Incarnat.

779. Hinc notandum, bonitatem, vel malitiam actus, in eum transfusam ab objecto, ut præcognito, posse intendi ex aliis etiam capitibus, quæ non habeant rationem objecti, v.g. ex majori libertate, ex majori concupiscentia, vel voluntatis promptitudine, ex majori indifferentia voluntatis &c. quibus positis, quid quæso enormis absurditatis continet dictum, quòd affectus proveniens ex remissa cognitione de malitia objecti, non possit intensivè malus esse ex objecto; licet ex aliis capitibus intendi possit, si semel malitia in eum transfusa est ex objecto. Et ratio est; quia in causis physicis certum videtur, quòd in effectu non possit aliqua perfectio esse intensior ex vi causæ, in eum influentis, nisi secundum quod influit in eum; cur id non idem rectè dicetur de causis intentionalibus, seu non influentibus, nisi media sui cognitione, secundum modum, quo

in ea sunt; certè amor infiniti boni, finitè propositi voluntati ab intellectu, non nisi finitè bonus est ab objecto, licèt ex aliis capitibus intendi possit illa bonitas amoris.

780. Ad tertiam sequelam in eodem *n. cit.* de affectu amplectente objectum, *propositum ut malum præcisè*, quin repræsentetur gravitas, vel levitas mali, responsiones variæ sunt, ut videri potest apud Castropalaum *P. 1. tr. 1. D. 1. p. 3. à n. 3.* aliis volentibus, tunc peccari solum venialiter; aliis, mortaliter. Judico tamen in hac quæstione distinguendum, *an* in eo casu advertens objectum, quod agit, esse malum præcisè, *nullatenus attendens, seu cognoscens speciem mali gravis, aut levis*, aliqua ratione saltem tunc advertat, quòd hic, & nunc opus illud exercendò, *committat se periculo faciendi actum graviter malum, an non*; In primo casu censeo, committi tunc peccatum grave; quia tunc repræsentatur ei gravitas periculi. Nam periculum labendi *graviter*, est malum grave; & ita tenet Castropalus *cit. n. 6.* In secundo, probabilius judico, committi peccatum solum veniale; ita Navarrus, Lopez, Valentia, Salas, & alij apud Castropalaum *n. 5. id.* quod in *M. S. de Legibus* expressè docuit P. Henricus Herdinck, *q. 3. de causis excusantibus ab impletione legis*, de quo jam aliàs in præcedentibus. Ratio autem hujus est. 1. quia sic non est, unde talis actus defumat, vel accipiat rationem *gravis* mali; *non à malitia objecti*, quod liberè amplectitur, cum nullatenus ei repræsentetur objectum *graviter* malum, ut ponit casus; *non à periculo*; quia similiter nihil illi *de gravi* periculo proponitur. 2. si tunc peccaret graviter, deberet adesse *cognitio sufficiens* ad plenè consultandum, vel considerandum, atque deliberandum, consultatione, & deliberatione *requisitâ ad peccandum graviter*; atqui in dato casu non adest talis cognitio; probatur: in dato casu adest sola *cognitio de malitia objecti præscindendò, an sit leve, vel grave*; sed talis cognitio non est sufficiens ad dictam consultationem, ac deliberationem requisitam pro committendo peccato *gravi*; nam non omnis actualis cognitio de malitia objecti, tollit invincibilem ignorantiam, excusantem à *gravi* transgressione præceptorum; probatur: quia, cum lethali peccato dislo-

lutio amicitia divinæ, ac æterna pœna debeat, non est par credere, tanto supplicio hominem absque perfecta, & plena consideratione fieri obnoxium tantæ pœnæ; ergo cognitio invincibilem ignorantiam, excusantem à transgressione mortali, tollens, debet esse talis, ex qua vel actû fiat, vel fieri possit, vel culpabiliter ommittatur, dum fieri poterat, & debebat, plena, atque perfecta obligationis, aut malitiæ objecti consideratio; talis autem non est cognitio proponens objectum *præcisè malum*. Ex dictis colliges, fieri posse, quòd quis, agnoscens opus esse malum, invincibiliter ignoret, quòd sit grave malum, si scilicet nihil illi proponatur, nisi ratio *mali in genere*, quin adsit ulla cognitio proponens *gravem obligationem inquirendi, vel à tali opere abstinendi*. Tum enim cognitio de malitia operis in genere, non sufficit ad consultationem, ac deliberationem, præviè requisitam, ut opus exercitum sit *graviter* imputabile ad culpam.

Dices: qui considerat malitiam non plena deliberatione, habet in se principium plenius considerandi; ergo si non consideravit, & cum illa imperfecta cognitione est operatus, reus erit mortalis transgressions præcepti; ergo notitia imperfecta malitiæ, vel obligationis potest tollere invincibilem ignorantiam à mortali transgressione excusantem. *R. 1. N. ant.* imperfecta enim illa notitia non est principium sufficiens plenè considerandi; quia plena notitia libera ex plena naturali debet oriri; dixi: *naturali*; quia deliberatio, aut consideratio non procedit in infinitum, versùs principia, aliàs nunquam inciperemus operari. Necessè igitur est, ad unam cognitionem naturalem pervenire, quæ non procedat ex consultatione, aut consideratione; sed sit illius initium. Ut ergo quispiam circa operis malitiam, aut bonitatem possit deliberare, opus est, ut occurrat aliqua cogitatio naturalis, cogitatio scilicet *non libera*, in nostra potestate non existens, quæ ipsius considerationis sit initium. Hæc autem, si non sit plena, non potest plenæ deliberationis esse fundamentum.

Resp. 2. in casu objectionis potentiam plenius considerandi neglectam, quia habuit leve principium, non posse dici nisi levem

levem culpam; ita Vasquez in 1. 2. d. 107. c. 4. *in fine*; hinc R. in forma: habet principium leve, C. grave, N. ant. & conseq. utramque. Ex quo inferes, quod ignorantia invincibilis antecedens, sive juris sit, sive facti, excuset omnino à culpa eum actum, cujus est causa; est S. Augustini l. 1. *retract.* c. 18. & l. 2. *de lib. arbit.* c. 18. Rationem sumit Sanctus ex natura voluntatis impotentis fugere, vel amplecti aliquid, quod prius actualiter non est cognitum; quia ut patet ex dictis, nec habitualis scientia, nec debitum sciendi potest influere in actum voluntatis, nisi præcognitum, in quantum præcognitum; ergo.

783. Ad quartam sequelam in eod. n. cit. R. *malitiam, & offensam* esse denominationes separabiles, & primam posse reperiri sine secunda, ut tradidi in materia de *Incarnatione*, ubi actum est de infinitudine offensæ, quam importat peccatum grave contra Deum; non autem leve; cum, ut ibi ex D. Thoma ostensum est, *offensa* dicat contemptum, & oppositionem cum amicitia Dei; *malitia* autem oppositionem solum cum lege; quo posito: dico, si quis invincibiliter ignoraret, opere malo, quod facit, graviter contemni, ac offendi Deum, & operantem reddi dignum rejici à Dei amicitia, opus illud malum fore *offensam* duntaxat *materialem*; sicut enim non ponit *formalem offensam Regis*, qui irreprehensibiliter ignorat personam, quam offentit, vel contemnit, *esse Regem*; sic nec ponit *formalem offensam*, qui irreprehensibiliter ignorat, opus, quod facit, esse contemptum, seu offensam.

784. Ad quintam sequel. in eodem n. cit. R. si quis putaret, peccatum, quod facit, *esse strictam injuriam contra Deum*, licet in re non esset (ut, si à Deo non prohibeatur, prout potest, *jure stricti domini*, sed tantum supremi Legislatoris) tale peccatum fore quidem *formalem injuriam* contra Deum *in affectu*, sed non *in effectu*; sicut Titius, qui copulatur uxori suæ, putans esse meretricem, quam ad scelus constituit, committeret quidem *formale adulterium in affectu*, sed non *in effectu*, ratione personæ, cui commiscetur.

785. Ad extremum hic nota, quod Muniesfa, ut defendat, *voluntatem mentiendi*, etiam conceptam ex irreprehensibili con-

scientia dictante, quod, si non vellet hic & nunc mentiri, verè peccaret contra veram legem Dei, & naturæ, non posse evadere bonam, & honestam, licet hoc faceret animò se subjiciendi divinæ legi sibi representatæ, in n. 101. postquam sibi sic objicit (*objectum non specificat actum voluntatis, nec suam in illum malitiam refundit, sicut nec bonitatem, nisi ut præcognitum, & prout per dictamen intellectus representatur, & objicitur voluntati, quæ de se ceca est: sed in dicto casu irreprehensibilis erroris non cognoscitur ab homine malitia mendacij; quin imò præsentatur, & objicitur voluntati bonitas, & honestas tunc mentiendi; ergo non malitia, sed bonitas sic representata refunditur formaliter in actum voluntatis, volentem tunc mentiri; ergo tunc est formaliter honesta*) quâ objectione proposita: in n. 103. respondere: dist. majorem: *objectum non refundit malitiam, vel bonitatem in actum voluntatis, nisi ut præcognitum, sumptâ particulâ ut comparative, seu commensurativè, nego*, propter absurdam ingentia, quæ sequi vidimus ex isto sensu, superius relata: sumptâ particulâ *ut requisitivè*, id est, quod, ut actus voluntatis feratur in objectum, requiratur objecti præcognitio, concedo. Deinde ad minorem similiter distinguit: in dicto casu erroris non cognoscitur ab homine malitia mendacij, *cognitione affirmante de mendacio eam malitiam, C. cognitione mendacij reipsa involentis intrinsecè malitiam suam objectivam*, N. min. & conseq.

786. Verùm hæc responsio totum argumentum, (solidè probans, *voluntatem mentiendi* in dato casu nullatenus esse malam, sed potius bonam formaliter) relinquit in suo vigore, ac insolutum. 1. quod termini distinctionis datæ majori, planè diversi sint à terminis, quibus distinguitur minor, ut constat responsionem recolenti. 2. quia sensus propositionis majoris, prout à Doctoribus, quos impugnat, usurpatur, est, quod, *ut objectum refundat in actum voluntatis malitiam, vel bonitatem, necesse sit ipsum non utcunque cognosci, sed cognosci, quod sit bonum, vel malum moraliter*; hunc porò sensum non attingit distinctio adhibita majori. Nam illi non dicunt, requiri, quod particula *ut* sumatur *commensurativè*, ut sensus sit, in actu non

non posse esse ullam, vel etiam majorem malitiam, aut bonitatem transfusam, quam sit ea, quæ proponitur à cognitione, ut constat ex dictis. Deinde non sufficere, si particula *ut* sumatur *requisitivè* tantum, prout explicat Muniessa, volens sufficere, cognosci objectum, *quod in se intrinsicè est malum*, videtur manifestum ex plurimis instantiis.

787. Sic copula *soluti cum muliere conjugata, vel moniali*, quam ille invincibiliter putat esse solutam ab omni vinculo conjugij, vel Religionis, *in se reverà continet malitiam adulterij, vel Sacrilegij materialis*; quia tamen, dum illi præsentatur mala moraliter, nempe solum fornicaria talis copula, quin ullo modo præsentetur *adulterina, vel sacrilega*, ea copula (etiam *requisitivè*, ut vult cit. Author) cognita, non propterea evadit formaliter adulterina, vel Sacrilega. Deinde aliud est, cognitio mendaciò *cognitione mendacij*, etiam cognitam esse *malitiam objectivam* mendacio intrinsicam; aliud mendacium esse cognitum *cognitione malitiæ*: sicut aliud est objectum aliquod ex motu progressivo esse *cognitum animal*, seu cognitione referente illud ad sensationem, & eadem cognitione etiam rationale esse materialiter cognitum, quâ verum sit, *rationalè esse cognitum cognitione animalis*, seu *rationalè esse animal cognitum*; aliud, rationale esse *cognitum cognitione rationalis*, seu cognitione illud referente ad discursum. Unde sicut non est verum, quod *cognitione animalis*, quod est rationale, cognoscatur *rationalè formaliter*; sed tantum *identicè, ac materialiter*; sic non est verum, quod cognitione mendacij, quod est malum, cognoscatur malum formaliter, sed tantum *identicè, ac materialiter*. Ex his tandem concludo, posse quem habere invincibilem ignorantiam, quæ operantem excuset à peccato *gravi*, quin excuset ab *omni* peccato, etiam levi; ratio constat ex dictis à n. 780.

§. VII.

An ignorantia prius inculpabilis, talis permaneat superveniente scrupulo, vel dubitatione de bonitate operis?

788. **S**upponendum. 1. *ignorantiam*, quam quis patitur, posse *nunc* esse invincibilem, licet olim aliqua præcesserit in ho-

mine personalis culpa negligentia addiscendi ea etiam, quæ sunt juris natura; ratio sumitur ex dictis à n. 717. aliàs enim homo, qui contra conscientiam sic errantem semel peccavit (v. g. *omittendò mendacium tunc*, quando ex conscientia invincibili credebatur, esse *obligationem mentiendi*) non posset amplius concipere propositum non peccandi de cætero, omissione mandacij in talibus circumstantiis, si ob præteritam negligentiam voluntas mentiendi in dictis circumstantiis esset formaliter peccaminosa.

Suppon. 2. conscientiam invincibiliter errantem, licet inductam ex negligentia de præterito, nunc posse esse inculpabilem, & excusantem à peccato ad novam culpam imputabili, dum ex ea fit opus aliquod materialiter malum, non tantum ubi culpa præterita jam retractata est per penitentiam; sed etiam, si nondum retractata sit; sic Muniessa *cit. stimulat. 3. §. 15. n. 150.* Ratio est ex dictis in *precedentibus*.

Suppon. 3. *dubium*, seu *dubitationem* formaliter, & proprie sumptam involvere *suspensionem judicij circa objectum directè propositum*, quin intellectus illud neget, vel affirmet. Hoc ex duplici capite fieri potest. 1. quando pro neutra parte quæstionis propositæ (v. g. *an stella sint paris, vel imparis numeri?*) offerunt se rationes, quibus inclinatur intellectus in unam determinatè partem per assensum, vel dissensum. 2. quando quidem pro utraque parte contradictionis offerunt se rationes, sed ita, ut pro qualibet sint ferè paris momenti, & stantes pro una parte, per contrarias alterius quodammodo, & vicissim, infirmentur, ut intellectum determinent pro parte determinata.

Suppon. 4. fieri posse, quod intellectus reflectens judicet, se esse *dubium* circa objectum directum. Ex hoc autem fit, quod intellectus supposita tali reflexione, per varia judicia consultans, quid in tali casu agendum, aut qualiter dubitans se gerat? dicatur habere *conscientiam dubiam*, in illis judiciis sitam; non autem, quod *conscientia* sit talis suspensio, seu carentia judicij. Nam conscientia est dictamen practicum, & quidem *judicativum*; dubitatio autem non est judicium, sed potius ejus *omissio*.

Supposit.

792. Suppon. 5. *dubium*, & *incertum* non esse idem. Nam intellectus, qui assentitur objecto ex motivo probabili, non tamen infallibili, *incertus* est, sed *non dubius*; hoc enim explicat suspensionem iudicij. Unde licet omnis dubitans sit incertus; non tamen omnis incertus est dubius. Qui enim iudicat, incertus esse potest; sed non dubius, seu suspendens omne iudicium circa objectum directè propositum. *Dubium* autem aliud est juris, aliud facti. *Dubium juris* est, cum intellectus suspensus hæret circa quæstionem directè propositam, an detur, vel non detur lex præcipiens, vel prohibens certum aliquod factum v. g. restrictionem purè mentalem? quando autem suspensus hæret circa quæstionem alicujus facti, num sit, vel non sit sub lege, dicitur *dubium facti*.

793. Suppon. 6. *dubium morale* (quo scilicet intellectus suspensus hæret circa quæstionem aliquam directè propositam v. g. num hic & nunc tale opus licitè, vel illicitè fieret) rectè dividi in *dubium negativum*, & *positivum*, per illud intelligendo suspensionem omnis iudicij circa objectum directè propositum, proveniente[m] ex defectu rationum pro alterutra parte sese offerentium; per istud, suspensionem nascentem ex eo, quod rationes etiam graves, si seorsim considerentur, pro qualibet parte contradictionis se offerentes, sed ad invicem collatae, mutuò se collidunt, neutrà vi suâ multùm prævalente, ut diximus superius.

794. Ex hoc colliges, eum, qui habet *opinionem* aliquam circa objectum directè propositum, licet etiam actu, & formaliter formidet de opposito, non esse propriè, ac formaliter *dubium*, sed solùm *incertum*. Nam, ut rectè ait P. Suarez D. 40. de Censur. S. 5. n. 2. aliud est, *dubitare*; aliud, *assentiri cum formidine*. *Dubium* enim proprium est, quando post diligentem inquisitionem intellectus anceps, & quasi suspensus manet: assensus autem, licet sit cum formidine, est tamen determinatus ad alteram partem; atque ita tollit *dubium*, & præbet saltem *opinionem*; sic ille.

795. Contra expositionem dubij negativi dices: quando nulla occurrit ratio pro alterutra parte contradictionis, non subori-

Tom. I.

tur *dubium*, sed *mera nescientia*. Nemo enim prudens ad quæstionem, *an Turca nunc saltet, vel non saltet*, responderet: *dubito*, sed *nescio*: si enim responderet, *dubito*, & interrogaretur de ratione dubitandi, non posset dare ullam rationem, cum nulla, ut supponimus, occurrat; ergo malè explicatur *dubium negativum per meram nescitiam*. Sed N. anteced. cum sua probatione; nam interrogatus, *cur dubites*, seu omne iudicium circa objectum propositum suspendat? aptè omnino responderet, ideò, *quia nulla mihi occurrit ratio alterutri judicativè accedendi*. Pura nescientia, seu nescitia nullam necessariò importat notitiam terminorum illorum, circa quos omne iudicium suspendit intellectus dubitans; secùs, dubitatio. Sic Cardenas p. I. Crisis, D. 6. n. 187.

Suppon. 7. *dubium* aliud esse *speculativum*, aliud, *practicum*; illud est, cum intellectus suspendit omne iudicium circa objectum, seu quæstionem directè propositam, secundum se consideratam, v. g. an aqua rosacea sit idonea materia baptismi validi; si autem ex illa dubitatione nascatur quæstio, an nunc, & in datis circumstantiis uti liceat tali aqua? & intellectus suspendat omne iudicium circa quæstionem in his circumstantiis? *erit dubium practicum*. Similiter, si quis suspendit omne iudicium circa hanc quæstionem; *an incurreret censuram*; & exinde nascitur alia dubitatio, seu omnis iudicij suspensio circa istam quæstionem: *an sibi hic, & nunc liceat celebrare? perinde, ac si nihil incurrisset?* prima suspensio parit *dubium speculativum*; altera *practicum*.

Suppon. 8. in quæstione, utra pars contradictionis (v. g. *an talis contractus sit, vel non sit licitus?*) sit *tutior*, seu *tuta*; quæ *minus tuta*, seu *non tuta?* ex communi jam usu eorum terminorum illam opinionem dici, & vocari *tutior*, vel *tutam*, quæ apud omnes hinc inde probabiliter opinantes eximit sic eligentem à peccato etiam *materiali*: *minus*, aut *non tutam*, quæ apud aliquos probabiliter opinantes eximit à peccato sic eligentem; apud alios non. Res ponitur in exemplo. Sunt enim, qui probabiliter opinantur, *circumstantias peccatorum, solum aggravantes*,

B b

vantes, esse sub obligatione, illas constendi; alij, qui probabiliter opinantur, non esse constendas ex obligatione; & sic de alijs. Primam partem sequi, juxta datam explicationem, tutius est, quam oppositam. Nam sequens opinionem priorem, & confitens circumstantias, etiam aggravantes, nec materialiter peccat, esto illa opinio, quam sequitur, falsa esset; non autem sequens secundam partem. Nam si falsa esset, omissio illa foret materialiter mala.

798. Suppon. 9. aliquam opinionem esse tutiorem, non esse indiscriminatim idem, ac esse probabiliorem, nec e contra. Nam inter has duas: peccat mortaliter, non peccat mortaliter, qui distribuit alijs Eucharistiam, conscius peccati mortalis; prima tutior est, secunda probabilior, sed minus tuta, secundum expositionem opinionis magis, & minus tutæ in n. preced. Sed hoc intelligendum venit cum aliqua distinctione. Nam dupliciter considerari possunt opiniones in materia morum sibi contradicentes; nimirum vel relatè ad veritatem, vel relatè ad exemptionem à peccato etiam materiali. In prima consideratione, opinio probabilior, est etiam tutior, quoad veritatem, cui magis accedit, vel quod idem est, tutior est à falsitate; in secunda verò, secus. Nam, ut ostensum est, probabilior aliquando non eximit à peccato materiali, si nempe falsa sit.

799. Suppon. 10. scrupulum, propriè loquendo, esse levem, & imprudentem suspicionem peccati, cum nimia animi anxietate in operando; ita Sanchez l. 1. in Decal. c. 9. n. 2. Castropalaus p. 1. D. 4. n. 1. & apud hunc Vasquez, Salas, Valentia, & alij. Ex hoc vides, ubi timetur peccatum in aliqua operatione, timore, seu formidine concepta ex prudenti fundamento, non esse scrupulum, sed potiùs opinionem; & quia scrupulus stat cum judicio, quo quis adhæret uni parti, eo ipso non esse dubium. Illud porrò judicium, cui annectitur ejusmodi levis, ac imprudens suspicio peccati, non est scrupulosum, nisi objectivè, quatenus intellectus reflectens supra talem suspicionem, consultat, quid in tali casu suspicanti sit agendum? in quo sita est conscientia scrupu-

pulola. Ex hoc habetur, quòd scrupulus duo importet. Unum ex parte intellectus, nimirum, apprehensionem conceptam ex levibus, & insufficientibus motivis, suspicativam peccati, ubi revera non est; alterum ex parte voluntatis, nimirum videlicet timorem peccati sic apprehensi.

Suppon. 11. in quæstione, an conscientia irreprehensibiliter errans dici valeat *recta ratio*? pro affirmativa citari P. Terillum, & P. Moyam à Muniessa *stimulat.* 3. §. 11. n. 120. tenente contrariam. Sed, ut quæstio resolvatur, exponendum videtur, quid hinc intelligatur, *per rectam rationem*? Nam 1. si per eam intelligatur ratio, seu judicium mentis *verum*, seu non declinans à vero, & non errans etiam in principio, vel ejus applicatione, sine dubio non erit *recta ratio*; cum talis conscientia supponatur errans, licet sine culpa. 2. si per eam intelligatur dictamen, seu judicium mentis, sufficiens ad operantem ex illius ductu ad excusandum à culpa formaliter imputabili, videtur pariter, bene dici *recta ratio*; cum ex dictis n. 731. etiam Muniessæ suffragio, constet operantem ex conscientia irreprehensibili non peccare formaliter, & imputabiliter. 3. si per *rectam rationem* intelligatur judicium, quo quis conjuncto alio principio certo, & per conscientiam irreprehensibiliter errantem applicato ad opus aliquod hinc & nunc exercendum, sufficienter dirigitur, ut non modò non malè, sed laudabiliter, ac honestè formaliter, opus illud tunc exerceat, negandum est, non posse dici *rectam rationem*.

Nam, cum certum sit, dari legem Dei, & naturæ, prohibentem *velle transgredi legem Dei* per conscientie dictamen præsentatam; consequenter præcipientem, ut fiat actio, quam *velle omittere tunc*, esset *velle transgredi legem Dei* per conscientie dictamen præsentatam, si per conscientiam irreprehensibiliter dictantem proponeretur, in datis circumstantiis esse sub obligatione *velle mentiri*; ac *nolle tunc mentiri*, sit *velle transgredi legem Dei*, prudenter concludet regulatus per utrumque illud judicium: *ergo nunc debeo velle mentiri*; quod si re ipsa faciat, ex fine submitendi suam voluntatem obligationi propositæ, ac Deo præcipienti, non est,

est, unde tunc hæc formaliter non sit imputabilis ad virtutem. Nec obstant Munniesæ rationes in contrarium, quibus jam respondimus à n. 777. his præmissis: exponendum igitur in sequentibus venit. 1. an, & qualiter homo irreprehensibiliter errans teneatur sequi talem conscientiam? 2. quid agendum, ubi talis conscientia per dubium superveniens excluditur? 3. quid si superveniat solùm aliquis scrupulus?

§. VIII.

An homo teneatur obedire conscientia irreprehensibiliter erranti?

802. **A**ffirmativam communis tenet cum Castropalao p. 1. tr. 1. D. 1. p. 3. n. 1. & constat ex dictis, tum novissimè n. 801. tum in præced. præterminis autem quæstionibus, an, ubi proponitur præcisè malum in communi, nihil determinatè de morali levitate, vel gravitate operis exercendi, nihilominus amplecti, & exercere tale opus, eo ipso sit mortaliter malum? & an, qui nunc ignorat, esse jejunium, & non jejunat, actu peccet, quia de præterito neglexit habere, quam potuisset, ac debuisset, notitiam de existente præcepto tali die jejunandi, licèt illi tunc non occurrat cogitatio, vel dubium, de existentia talis præcepti? cùm ad illam jam responsum sit in præmissis.

803. Quæstio est, an peccet sequens conscientiam errantem, quæ invincibiliter dicitur utramque partem contradictionis esse malam? & non peccaturum eligendo determinatè unam ex duabus, quarum alterutra necessariò eligenda est, ubi ambæ partes habent malitiam æqualem. Quia sic necessitatus ad alterutrum, quorum quodlibet proponitur malum moraliter, peccaret necessariò (non enim posset utrumque ommittere) peccare autem necessariò (necessitate nimirum antecedente) chimericum est.

804. Dices: etsi una pars ex illis contradictoriis necessariò eligenda sit, tamen, quando unam determinatè eligo, cùm potuerim illam non eligere, sed alteram, liberè hanc eligo, consequenter hanc eligendo, pecco. Confirmatur: ad meritum sufficit electio unius partis determinatæ præ alia; esto quis sit necessitatus ad bona omni-

Tom. I.

nò æqualia; ergo etiam ad demeritum, consequenter ad peccandum, esto quis sit necessitatus ad mala omninò æqualia. Ant. pat. 1. Christus fuit necessitatus ad obediendum Patri suo æterno, & tamen liberè egit obediendo. 2. omnes actus divini, quibus agit ad extra, sunt simpliciter infinitè laudabiles, consequenter necessariò liberi; & tamen in Deo est necessitas, ut velit, vel nolit, aut omittat, quo casu, & velle, & nolle, vel omittere in Deo, eandem habent bonitatem.

Resp. ex dictis de Deo uno, ubi actum est de imputabilitate actuum divinatorum, nec ad meritum, nec ad demeritum sufficere solam libertatem ad unum, ex omninò æqualibus, determinatè cum antecedenti necessitate ad alterutrum; nam in tali casu, sicut non foret laudabilis eligens bonum A. præ B. quando electio illius tantum boni excluderet, quantum ponitur, quin omitti possit utrumque; sic nec foret vituperabilis omittens quidem malum A. sed tantum malum necessariò eligens, eligendo B, quin omitti possit utrumque. Hinc ad object. & cum distinctione antecedentis: liberè hanc eligo, potens neutrum malorum eligere N. coactus eligere alterum eorum, si hoc non eligerem C. ant. & N. conseq. Non enim est dignus vituperio, qui eligit malum A. præ B. quando si non eligeret malum A, necessitaretur eligere malum B. in malitia omninò æquale malo A.

Ad primam confirmat. & supponi falsum. Nam, etsi ponas Christum, essentialiter impeccabilem, habuisse præceptum moriendi, etiam indispensabile; si tamen hoc præceptum illi à Deo impositum est dependenter à scientia media, media in Deo, quòd, si Judæi visis tot signis, Christo inferre vellent mortem, Christus ex amore generis humani sponte subiret mortem, necessitas moriendi non foret antecedens, sed consequens, atque adeò à Christo simpliciter evitabilis, omittendo mortem pro sensu diviso præcepti, ut pluribus exposui, agens de obedientia Christi, in tract. de Incarnatione.

Ad 2. & nullum actum esse imputabilem ad laudem, qui est electio unius objecti, præ alio, nisi objecta ipsa, saltem ex genere suo, in bonitate morali, fundamentaliter tali, sint inæqualia, propter ratio-

rationem in n. 805. Hinc loco cit. diximus, electionem *incarnationis*, præ omissione illius (esto & volitio, & nolitio incarnationis *formaliter* sunt infinitè laudabiles) fuisse nihilominus in genere moris *ex genere suo*, inæquales; & volitionem ex genere suo, fuisse meliorem, si Deus illam ordinavit in finem virtutis v. g. charitatis in Deum, & proximum; nolitionem autem in finem justitiæ vindictivæ, quæ *ex genere suo* charitate inferior est. *Sic esse intellectivum*, ex genere suo nobilius est, quàm *esse calidum*; & quamvis utrumque *formaliter* esset infinitum, adeoque in sua linea *summum*; adhuc tamen, *esse infinitè intellectivum*, foret æstimabilius, quàm esset, *esse infinitè calidum*. Nam quando duobus inæqualibus adduntur æqualia, non tollitur inæqualitas, & excessus unius præ altero in eorum uno præsupposita.

808. Quæstio est. 2. an sit majus peccatum, agere juxta, vel contra conscientiam vincibiliter errantem? R. id pendere à materiæ gravitate, vel levitate; si enim conscientia vincibilis dicet, teneri te *mentiri ex charitate*, ad salvandam vitam hominis, *non mentiri* erit contra charitatem; *mentiri*, contra veracitatem, quod illo minus est. Similiter, si dicet *esse furandum* ad sublevandam egestatem pauperis, *nolle furari* minus est cæteris paribus, quàm *velle furari*. V. Sanchez l. 1. in Decal. c. 11. n. 15. Azor p. 1. l. 2. c. 8. q. 9. & c.

§. IX.

Quid agendum, ubi conscientia irreprehensibilis per dubium superveniens excluditur?

809. **N**ON est dubium, excludi conscientiam, seu dictamen, & judicium mentis, quo quis sibi persuadet, *aliquid esse licitum, vel illicitum*, si superveniat dubium, vel negativum, vel positivum de honestate, vel turpitudine operationis, circa quam judicium illud versabatur. *Dubium enim propriè dictum* importat suspensionem judicij circa objectum directè propositum, ut dictum est n. 790. Suppon. autem. 1. hinc sermonem esse de dubio

præctico; quia, ut rectè notat Castropalaus P. 1. tr. 1. D. 3. p. 1. n. 4. cum dubio *speculativo* stat judicium *præctico* de recta operatione. Nam si dubites, *an hæc res sit tua?* dubium est *speculativum*; si autem non dubites, *an illam possis retinere?* quia reflexione factâ, *quod sis in possessione certa*, rectè ac *præctice* concludis, quòd tibi liceat retinere, manente dubio *speculativo*, de proprietate. Nam possessio, cæteris paribus, est sufficiens titulus, deponendi dubiam conscientiam, & honestandi retentionem, postquam factâ diligentia debitâ ad investigandum verum dominum, dubium vincere non potes; ita Covaruvias, Molina, Sanchez, Salas, & complures alij, quos refert, & sequitur Castropalaus cit. p. 2. n. 4.

Suppon. 2. *semper esse malum, & peccatum, operari stante dubio præctico sive negativo, sive positivo, de honestate, vel turpitudine operis exercendi*; ita communis; quia *quod non est ex fide, peccatum est*; quod autem non est ex conscientia, seu judicio mentis, non est ex fide, ut tradunt Patres ad illa Apostoli verba; ergo, qui operatur cum illo dubio, peccat. Hinc enim fit, quòd quis exponat se manifesto periculo transgrediendi legem Dei, & posthabendi amicitiam Dei, amoris illius boni, cujus causâ tale opus cum ejusmodi dubio amplectitur. V. dicenda à n. 815.

Si quæras, quid igitur in ejusmodi dubio taliter dubitanti agendum? R. quòd, *si possit deponere dubium*, hoc est, *per judicium mentis se determinare ad unam contradictionis partem, debeat se, saltem naturâ prius, ad unam determinatè partem sequendam resolvere*. Nam hæc determinatione suppositâ, adharendo determinatè uni parti contradictionis, intellectus desinit esse suspensus circa objectum directè propositum; consequenter desinit esse dubius. Sed circa hoc ipsum plures dubitationes occurrunt. 1. quid agendum, si etiam adhibitâ diligentia non possit vincere dubium? 2. an, si dubium sit positivum (quando scilicet intellectus anceps hæret, quid in præsentis casu agendum? esto pro utraque contradictionis parte occurrant rationes, sed ambæ in momentis rationum confligentium sunt vel propè æquales;

æquales; vel etiam inæquales, neutrâ tamen convincente, faltem in mente sic hærentis? Igitur fit.

§. X.

Quid agendum dubitanti dubio negativo?

812. **I**N hac quæstione plures sunt, qui velint, si dubium sive negativum, sive positivum, aliunde vinci non potest, hoc est, si homo sic dubitans se determinare non potest ad unam contradictionis partem per iudicium irreprehensibile, seu inculpabile, ipsum debere amplecti partem tutiorem, juxta communem juris regulam, quæ in jure canonico variis locis traditur, signatè c. *Ad audientiam, de homicid.* quæ dicit, *quod in dubio tutior pars est eligenda.* Procedit autem quæstio de dubio practico, jam exposito n. 809.

813. Not. autem, quod in dicta regula per partem tutiorem intelligi possit vel ea, quæ favet legi contra libertatem, & consequenter tutior est ratione impeccantiæ, juxta n. 797. vel ea, quæ probabilior est, & consequenter tutior ratione veritatis, seu remotior à falsitate, juxta alios. In hoc autem diversi sunt Authorum sensus; quibusdam volentibus in dato casu semper eligendam tutiorem, hoc est, minus expositam peccato etiam materiali; aliis tutiorem, hoc est, probabilior, atque adeò veritati propriorem. Ad hanc quæstionem:

814. Resp. 1. in casu dubij propriè dicti, nimirum excludentis omnem assensum etiam merè opinantem determinatè quoad unam partem contradictionis, circa quæstionem practicam directè propositam, quin ejusmodi dubium per assensum irreprehensibilem ex aliis principiis ritè deponi possit, ejusmodi dubium, ex obligatione deponendum esse determinatè amplectendo partem tutiorem. Hæc conclusio est communis, & passim recipitur à Doctoribus. Quia nisi dato casu deponatur dubium, amplectendo partem tutiorem, operatio ponenda tali casu erit peccatum; sed est sub obligatione, ne ponatur operatio peccaminosa; ergo est sub obligatione, ut deponatur dubium determinatè amplectendo partem tutiorem.

815. Ma. quoad primam partem (quod ex obligatione deponendum sit dubium) prob. quia operari, manente dubio practico de honestate, vel turpitudine materiali operationis exercendæ, est peccatum ex n. 810. & constat ex D. Thoma, quodlibeto 8. a. 13. dicente: *qui ex contrarietate opinionum in quandam dubietatem inducitur, & manente tali dubietate plures prabendas habet, periculo se committit, & procul dubio peccat; utpote magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem.* Et ideo rectè dicitur, eum, qui agit id, de quo dubitat, an sit mortale? peccare mortaliter, exponendo se discrimini, propter datam in prioribus rationem; ita admodum R. P. N. Generalis, Thyrsus Gonzalez in *Tract. Theol. de re-cto usu opin. probab. dissert. 7. §. 19. n. 60.* & apud illum Vasquez, 1. 2. D. 64. c. 1, Salas *tract. 8. D. unic. sect. 16. n. 143.* Valentia *tom. 2. D. 2. q. 14. p. 4.* dicens: *de hac re, nullam esse controversiam apud Theologos, id, quod etiam in tract. Theol. de actibus humanis tradidi.*

816. Probatur etiam secunda pars majoris in n. 814. quia si non deponit dubium amplectendo partem tutiorem, ex nullo alio capite deponere potest; supponitur enim, quod ex nullo alio principio se irreprehensibiliter determinare possit; ergo cum sit sub obligatione, ne peccet, consequenter, ne operetur cum illo dubio, & hoc, ut ponit casus, deponere non possit, quia ex dicta regula (quod in dubio tutior pars eligenda sit) est sub obligatione, in tali casu eligendi partem tutiorem. Dixi: *si ex nullo alio principio dubium deponere possit, irreprehensibiliter se determinando ad partem minus tutam.* Nam etsi per quodcunque iudicium accedat determinatè uni parti contradictionis circa objectum directè propositum, tollatur dubium; cum implicet, illum esse dubium (an actio sit, vel non sit licita?) atque suspendere omnem assensum circa utramque partem contradictionis; & tamen iudicare, sibi esse licitum hic, & nunc illam actionem exercere, etsi tunc non operetur cum dubio, non tamen eo ipso operatur licitè. Ratio est, quia tale iudicium, quo quis determinatè accedit uni parti contradictionis v. g. minus tutæ (de qua n. 797.) interdum concipitur imprudenter,

ter, & culpabiliter, & licet vitetur peccatum contra obligationem *non operandi cum dubio*; non vitatur tamen peccatum, in quantum tale iudicium concipitur *imprudenter, & culpabiliter*. Unde potissima quaestio est, quod iudicium practicum sufficiens sit, ut per illud, irreprehensibiliter deposito dubio, quis licet operetur id, quod in eis circumstantiis iudicat sibi licitum? de quo V. dicenda in *seqq.*

817. Pro ampliori notitia not. 1. dubium *subjectivè* existens in operante non deponi per hoc, quod quis sciat, unam determinatam partem contradictionis (v. g. *talem contractum esse licitum*) ab aliis sustineri, ut probabilem, vel etiam probabiliorem oppositâ, nisi & ipse operans per propriam conscientiam, seu iudicium à se conceptum sibi persuadeat illam partem contradictionis (v. g. *talem contractum esse licitum*) esse probabilem, vel probabiliorem, oppositâ. Nam cum illo iudicio, de aliorum opinione circa dictum contractum, non tollitur in operante *carentia iudicij approbantis* unam partem contradictionis, ut licitam, vel illicitam, atque adeo nec dubium. Nam aliorum opinio, *relatè ad hoc iudicium operantis* habet se merè *objectivè*; dubium autem, *subjectivè*; sed hoc utique non excluditur nisi per formam contradictoriè oppositam, habentem se pariter *subjectivè* in operante.

818. Ex hoc sequitur, operantem non iuvare opinione aliorum Doctorum pro una determinatè parte contradictionis stantium, nisi & ipse conscientiam suam, seu iudicium practicum illorum iudicio, seu opinioni conformet ex causis ad idem irreprehensibiliter sentiendum juxta proprium ipsius captum, & modulum sufficientibus. Nam nemo iudicatur, *nisi operetur ex conscientia sua recta, vel mala*; non autem ex conscientia aliena à se non approbatâ. Dixi: *juxta proprium ipsius captum sufficientibus*. Nam etsi omnes teneamur ad aliquam curam de placito Dei quaerendo; & occurrente dubio, *an res Deo placeat, vel displiceat*? obligemur adhibere aliquam diligentiam ad agnoscendam veritatem, & formandam nobis conscientiam, saltem probabiliter opinativam, hoc est, ad formandum iudicium,

hanc partem hic, & nunc à nobis licitè in praxim deduci posse (nam *formare hoc iudicium, est formare suam conscientiam*) cum in multis ante operis executionem conscientia, seu iudicium certum à nobis haberi non possit: quia tamen omnes ad eandem diligentiam obligare, irrationabile foret (non enim omnia possumus omnes) sufficit diligentia respectivè proportionata, quam nempe singuli pro captu suo præstare possunt.

Not. 2. illam regulam (*in dubio tutior pars eligenda est*) omnino esse præceptivam, atque adeo sequendam *in dubio propriè dicto* ad illud rectè deponendum, quoties non suppetit aliud principium, ex quo, independentè ab illa, citra reprehensionem, seu culpam, deponi possit; non autem secus; ratio est ex n. 814. Ex quo colliges, non bene dici, eam esse *universaliter* præceptivam, ut aliqui volunt; sed tantum in casu, quo aliter dubium vinci non potest. Et quoniam, ubi stat probabilitas pro qualibet parte contradictionis, in multis casibus fieri potest, quod dubitans ex rationibus pro una parte militantibus, accedente prudenti voluntatis imperio, prudenter se determinat, etiam ad partem contra legem, ut mox dicemus; ideo, cum locus est illi regulæ, quod *in dubio tutior pars eligenda sit*, pars tutior accipienda est juxta n. 797. nimirum pro ea, quæ tutior est ratione impeccantiæ, seu immunitatis à peccato; non, quæ tutior est ratione veritatis, ut ibidem dictum est n. 798. Nam *tutior ratione veritatis* non reperitur in dubio purè negativo, de quo loquimur, nimirum *ex alio principio non vincibili*.

Hinc si negativè dubitanti, v. g. *in materia justitia*, occurreret aliquod aliud principium, ex quo citra culpam deponeretur dubium, hoc est, uni determinatè parti contradictionis operans per conscientiam, seu iudicium suum, ex illo regulatum, accederet; dictæ regulæ, quod *in dubio tutior pars eligenda sit*, sumendo tutiorem pro ea, quæ favet legi, non foret locus ex n. 816. Hæc enim subintrat solum in casu, quo aliunde dubium circa culpam vinci non potest, ut diximus loco citato. Et ideo, si possessori bonæ fidei occurrat dubium negativum, an rem hæctenus bonâ fide possessam licitè retineat?

neat? rectè retinebit, si deponat illud dubium ex reflexione ad illam juris regulam, 65. de regul. juris in 6. & reg. 170. ff. cod. quòd in pari causa, vel delicto, melior sit conditio possidentis; quod intellige, postquam adhibitâ requisitâ diligentia non potuit rescire verum rei dominum; ratio hujus est ex n. 819.

821. Et confirmatur, quia talis possessor in dato casu æqualis dubij, *an res sit sua, vel aliena?* consequenter, *an licitè retineat?* in foro externo non esset spoliandus re possessâ; quia *ubi partium jura obscura sunt, Reo potius favendum est, quàm aëtori, per reg. 11. de Reg. jur. in 6.* Cujus probationem ulteriorem affert Salas 1. 2. tr. 8. D. unic. S. 23. n. 226. præsertim ex L. 1. C. de condit. insertis, ubi dicitur, quòd *possessor bonæ fidei, sine plena, & evidenti probatione in contrarium, removeri non debeat;* ergo nec in foro interno talis possessor in dato casu re possessâ spoliandus esset. Prob. conseq. quia forum internum extra dispositiones pœnales semper externo conformari debet, quando externum falsâ præsumptione non nititur; ergo cum in foro externo non esset spoliandus re possessâ in dato casu, nec spoliandus erit in foro interno. Ant. tenet Castropalaus. p. 1. tr. 1. D. 3. p. 2. n. 4. & apud eum Covarruvias in c. *Cum esses,* de Testam. n. 7. Baldus Authent. *Ingressi,* C. de Sacrosanct. Eccles. n. 49. Thomas Sanchez l. 1. de matr. D. 5. n. 2. ac pluribus aliis locis, Suarez de Censuris D. 40. S. 5. n. 16. & complures alij. Et ratio est, quia lex justa, quæ operantem rectè dirigit in foro externo, etiam pro foro interno retinet justitiam; cum ergo sufficiat, ut in illo justum fiat justè, dum operamur secundum illam, etiam sufficiet in isto; modò non procedat ex falsâ præsumptione. Tunc enim cedere debet veritati cognitæ, ac certæ, quod discrimen etiam observandum censet Sanchez in pœnis fori externi, non eo ipso etiam transferendis ad forum internum; cum in hoc Reo credatur; non in illo.

822. Dices: si possessori superveniat dubium, *an res sit sua?* adeòque *an illam licitè retineat?* tollitur bona fides, adeòque possessio bonæ fidei quæ possessor superabat alios, & præferendus erat non possessoribus; ergo in tali casu non potest pru-

denter, ac licitè deponere dubium, ex reflexione ad illam regulam, quòd in pari causa possessio faciat meliorem illius causam. R. N. ant. Nam licèt, cum quis dubitat, *an res sit sua?* tale dubium impediat *initium possessionis bonæ fidei* (sic enim injustè arrogaret sibi rem, quàm non magis judicat ad se pertinere, quàm ad alium) secus tamen est, *quoad continuati- onem possessionis bonæ fidei captæ;* plus enim in hoc casu non requiritur, quàm quòd *ignoret, rem esse alienam.* Dum enim non probatur aliena, præsumitur pro possidente per c. *Si Virgo,* 34. q. 1. ibi: *in jure prædiorum tam diu unusquisque possessor bonæ fidei dicitur, quàm diu possidere se ignorat, alienum;* at per dubium superveniens non tollitur hæc ignorantia; ergo nec bona fides possessionis; ita Covarruvias ad reg. *Possessor,* p. 2. §. 7. n. 3. Less. l. 2. de Just. c. 6. d. 3. & alij, etiam ex L. *Is, qui destinavit,* ff. de Rei vindicat. & §. *Retinenda,* Instit. de Interdict.

§. XI.

Quousque locum habeat regula, quòd in dubio tutior pars est eligenda?

823. EX dictis constat, huic regulæ solùm esse locum, quando dubium ex alia regula, vel principio deponi non potest, judicio nimirum irreprehensibili amplectendo determinatè unam partem contradictionis, & quidem eam, quæ stat pro lege, secundum dicta n. 816. etsi non desint, qui velint, eam regulam *universaliter* obtinere, ac præceptivam esse, ut notavimus in l. 4. *decretal:* quia tamen dubitatur circa quædam principia, num ea sufficiant ad ejusmodi determinationem intellectus pro ea parte contradictionis, quæ favet libertati contra legem; breviter de illis agendum in sequentibus. Hinc:

824. Quæres. 1. an dubitans, num contractus, hic & nunc exercendus, sit, vel non sit licitus? teneatur eligere partem faventem legi contra libertatem, si post diligens examen comperiat, partem faventem libertati contra legem, notabiliter in rationibus oppositæ præponderare? Negativam

vam sequitur admodum R. P. N. Generalis de recto usu opin. probab. dissert. 10. c. ult. n. 124. Idem tenet P. Thomas Muniessa in Stimulo conscientia, stimulat. 4. q. 4. n. 28. dicens: si operans non manet anceps intellectu, sed fert pro una parte iudicium, quamvis non nisi opinativum, & incertum, in intellectu non amplius propriè dubium esse; sed potiùs prudentem resolutionem dubij, quamvis non certam; cum aliter in humanis communiter dubia non resolvantur, sive in Tribunalibus, sive in consultationibus conscientia, nisi per iudicia probabilia, seu opinativa, seu nobis non certa; & statim subiungit: itaque, *quando quis habet subjective in intellectu suo iudicium opinativum ritè probabile, quòd vera sit pars minus tuta, prae alia tuta, seu tutiori, non habet locum regula, quòd in dubio sit eligenda pars tutior, seu remotior à peccato etiam materiali.* Quia talis verè, & propriè, non est in dubio, sed in incerto. quo posito:

825. Resp. ad quaest. in n. 823. in dicto casu non esse locum regulæ, quòd *in dubio pars tutior, seu remotior à peccato etiam materiali eligenda sit.* Ratio est, quia dicta regula solum habet locum in casu dubij propriè dicti, at ubi operans eligit partem minus tutam, quia sibi probabilior est, non est dubium propriè dictum; ergo. Minor est certa ex dictis: Maj. etiam tenent illi, qui aliàs volunt eam regulam universaliter esse præceptivam: & constat, quia regula non loquitur de eo, qui incertus est; sed, qui dubius est; at incertus non eo ipso est dubius, ut constat ex n. 792. Quia dubius suspendit omne iudicium circa objectum directè propositum.

826. Quæres. 2. an speculativè dubius de proposita quaestione (*an detur, vel non detur lex prohibens talem contractum?*) teneatur vi regulæ cit. ad eligendam partem tutiorem, seu remotiorem à peccato, si oriatur dubium? practicum, *an liceat, vel non liceat hic & nunc celebrare talem contractum?* quibusdam negantibus, aliis affirmantibus existentiam legis prohibentis? & quòd non, si non obstante tali dubio *subsequitur* iudicium in operante prudens, & practicum, sibi licere partem minus tutam. Nam ea regula locum non habet,

nisi in dubio practico; sed ubi est iudicium practicum pro parte minus tuta, abest dubium practicum; ergo. Muniessa cit. stimulat. 4. q. 4. n. 30. idem censet; sed ratio non placet, qua vult per iudicium practicum, quòd subsequitur, vinci, aut deponi dubium *speculativum.* Nam hujus contrarium ostendimus ex Castropalao jam superius in n. 809.

827. Quæres. 3. an prædictæ regulæ sit locus in dubio practico circa materiam peccaminosam? & quòd sic, nisi prius vincatur dubium, seu deponatur per conscientiam practicam determinando se ad unam contradictionis partem; & in tali casu, eam regulam non esse merè consiliativam, sed præceptivam. Nam nisi prius vincatur dubium, & operans cum tali dubio exerceat actionem illam, circa quam versatur dubium, peccat ex n. 810. at non peccare, est sub præcepto; ergo etiam servare datam regulam, ut constat ex n. 816.

828. Quæres. 4. an prædictæ regulæ sit locus in dubio circa materiam peccaminosam, sumendo *dubium*, solum *improprie*, nimirum pro *incerto*, seu iudicante solum opinativè, si hanc determinatè partem eligat, quæ ait: *eam licere.* & negativè. Nam prædicta regula solum procedit in casu *dubij propriè dicti*, at *incertus non est propriè dubius*, ex n. 792.

829. Quæres. 5. an, cum prædicta regula (quòd *in dubio tutior pars est eligenda*) est sub obligatione, seu præceptiva, intelligendum sit de dubio propriè dicto *existente subjective in homine particulari operaturo*, vel *in tota aliqua communitate*, ubi est disceptatio de rei licitudine, vel illicitudine, quibusdam tenentibus illud, aliis istud? & probabilius esse, intelligendum esse de dubio propriè dicto, & *subjective existente in ipso operante*; cujus ratio est ex dictis à n. 817.

830. Dices contra q. 4. in n. 828. si data inibi resolutio vera est, licitè operabitur talis dubitans, eligendo partem minus tutam, (in sensu opinionis minus tuta, juxta n. 797.) si post iudicium practicum (supposità diligentia debitâ inquirendi veritatem) amplectatur partem minus tutam, seu contra legem, saltem in casu, quo illi hæc pars probabilior est, licet incerta; sed hoc dici non potest. Probatur, quia operans non excusatur à peccato si non
agat

agat ex bona fide, hoc est, bonâ conscientia; hoc autem non habet conscientia, nisi moraliter certa; probatur. 1. quia conscientia solum probabilis, aut etiam probabilior oppositâ, potest esse falsa non tantum *in re*, sed etiam *subjectivè ipsi operanti*, cognoscenti conscientiam tuam, duntaxat probabiliter opinantem *non esse certam*; & consequenter eam sequendô *peccare saltem materialiter*; at hoc non stat cum conscientia sufficiente ad honestè operandum; ergo. 2. qui operatur cum dubio, aut formidine, an peccet? re ipsa peccat; ergo cum id importet omnis conscientia non certa moraliter, sed solum opinativa, licet probabilior oppositâ, non excusatur à peccato, nisi agat ex conscientia moraliter certa.

831. Resp. ad object. C. maj. N. min. ad hujus primam probat. C. maj. N. min., ad hujus prob. N. secundam partem maj. nimirum hanc: quod conscientia verè probabilis, possit esse falsa *ipsi operanti in existimatione sua*, & inducens in peccatum. 1. quia non requiritur, quod reflectat supra fallibilitatem suæ conscientia. 2. quia licet operans, reflectens supra suam conscientiam probabilem de honestate operis, cognoscat, eam opinionem non esse certam de honestate operis, per hoc tamen non judicat, *non judicari prudenter, opus esse honestum*; aut, *esse certum, tale prudens dictamen esse certo insufficiens ad honestè, vel saltem citra formalem culpam operandum*. Nec obstat, quod quandoque cum conscientia probabilis conjungatur formido peccati materialis (quæ tamen non fit *dubium*) nam hæc formido subest etiam certitudini morali; cum & ea simpliciter, imò & physicè possit esse falsa; & tamen satis deponitur judiciò prudenti, quo sibi operans post debitam diligentiam persuadet, opus hic & nunc licitè exerceri. Dixi: *quæ tamen non fit dubium*. Nam & hoc sufficienter deponitur per illud dictamen prudens, de quo antè. Et ideo, si dicant, *conscientiam probabilem* (si certa non sit) *vacillare*, hoc est in utramque partem suspensam manere, omnino negandum est ex *dictis*.

832. Ad 2. prob. min. in n. 830. & non esse idem *operari cum dubio*, & *operari cum formidine peccati*; hoc enim importat judicium circa unam contradictionis par-

tem determinatè; illud suspensionem judicij circa utramque. Quare ad primam partem anteced. concedo, quod peccet operans cum dubio, manente tali dubio, ex n. 810. sed nego, operantem ex conscientia probabilis, operari cum dubio, ex n. 794. Ad secundam partem anteced. & N. quod operans cum formidine peccati, eo ipso peccet; quia cum tali formidine stare potest judicium absolutum, & prudens pro non peccato; hinc N. conseq. imò etiam suppositum, quod omnis opinio importet actualem formidinem oppositi. Nam si motivum fallibile, sufficiens tamen ad prudentem in talibus circumstantiis assensum pro parte minus tuta, seu stante contra legem, non influat, *ut fallibile*, assensus talis non est actu formidolosus, sed solum *incertus negativè*, nimirum *non certus*; non *incertus positivè*, nimirum *actu formidans oppositum*.

Dices: nemini licet, exponere se probabili periculo peccandi; hoc autem facit operans sine certitudine de honestate operis exercendi; ergo nemini licet operari sine certitudine de honestate operationis hic & nunc exercenda. Min. prob. quia quando est tantum probabile, *opus esse honestum*, potest non esse verum à parte rei; & sicut est probabile, *quod opus sit honestum*, sic etiam est probabile, *quod non sit honestum*; sed *peccatum*; ergo operans sine certitudine de honestate operis, exponit se periculo peccandi.

Resp. dist. maj. nemini licet exponere se periculo peccandi, *proximo, voluntariè, incautè, ac imprudenter suscepto*, C. maj. *cuicumque periculo peccandi*, N. maj. dist. min. sed operans sine certitudine de honestate operis exercendi, ductus tamen opinione rite probabilis, exponit se *alicui* periculo peccandi, *transitè, proximo, incautè, ac imprudenter suscepto*, N. min. & conseq.

Quod exponere se *cuicumque* periculo peccandi, non eo ipso fit peccatum, videtur certum, ut multis ostendit Castropalaus p. 1. tr. 2. D. 2. p. 9. §. 3. Periculum enim aliud est *proximum*, aliud *remotum*, & in hoc aliud magis, aliud minus propinquum malo. Quare si universim procedat dicta propositio, major *in num. priori*, omnino neganda est. Nam status

C c

Advocati,

Advocati, seu Causidici, Cambforis, Judicis, militis, & similibus, *per se loquendo*, peccatum non est, licet obnoxius sit multis peccandi periculis; quin propterea per se peccatum sit amplecti talem statum: procedit ergo solum, ubi voluntariè, imprudenter, ac incautè eligitur periculum *proximum*, ut docet Sanchez in *Decal. l. 1. c. 8.* Suarez de *Pœnit. D. 32. s. 2. & alij.* Qui autem pro parte non tuta, seu pro libertate contra legem habet majorem probabilitatem, non exponit se voluntariè, imprudenter, ac incautè periculo proximo, ut per se patet; ergo. Dixi: qui habet *probabilitatem majorem*; nam quid dicendum, quando contrariæ opiniones directæ sunt *ferè æquè probabiles*, forsan alibi dicetur.

336. Caterùm, etsi verum sit, opinionem, quòd non peccabo (etiam probabiliorem oppositâ) posse falsam esse *in re*, vi connexionis, cum veritate objecti, saltem secundùm apparentiam, quam habet in intellectu operantis secundùm illam; falsum tamen est, eo ipso etiam esse ipsi operanti *subjectivè probabile oppositum*, nimirum quòd peccabo. 1. si absolute judicet, non peccabo; nam sic alteram directè oppositam, saltem consequenter, judicat falsam. 2. si prudenter amplecti possit minùs tutam, etiam si opposita sit probabilior, de quo suo loco. Et ratio est; quia quando quis habet rationes sufficientes pro una parte contradictionis v. g. duos testes, quòd Petrus non occiderit Paulum, fieri potest, quòd nullus sit testis pro parte dicente, quòd Petrus occiderit Paulum; ergo ex hoc, quòd una pars contradictionis sit probabilis, non eo ipso etiam probabilis est opposita.

337. Not. autem. 1. duo ista judicia directa, quorum unum ex motivis probabilibus absolute ait: *nulla datur lex prohibens hunc contractum*; alterum ex motivis probabilioribus: *datur aliqua lex prohibens hunc contractum*; esse valde diversa ab his duobus reflectentibus super illos actus directos, eorùmque motiva, uno dicente: *actus negans dari legem, prohibentem hunc contractum, habet apparentiam veri*; & altero: *actus affirmans dari legem, prohibentem talem contractum, habet majorem apparentiam veri.* Unde licet quis concederet, priora duo judicia directa non

posse simul *subjectivè* esse in eodem intellectu, non convinceretur ad concedendum idem de duobus aliis reflexis; nam hæc sibi non contradicunt. Hinc si in eodem intellectu ex præhabitis illis judiciis reflexis, subsequeretur illi dubium practicum, *an licitè nihilominus eligere possit sententiam, quæ habet minorem apparentiam veri?* & ex aliis principiis ritè sufficientibus ad licitè operandum hæc omnino tuta suaderetur, & operans persuaderetur, ex hac persuasione operans omnino licitè ageret.

Not. 2. dupliciter intelligi posse, quòd aliqua opinio, seu judicium, *subjectivè* probabile operanti, sit *prudens*. 1. prudens *positivè*, si nimirum non tantùm sit verum in apparentia, sed etiam in re. 2. prudens *negativè*, si, licet non sit verum in re, sit tamen verum in apparentia, quæ vinci non possit etiam post debitam diligentiam, ut habeatur veritas in re, quæ tamen apparentia veri sufficiat, ut quis citra culpam illi præbeat assensum. Nam sic esset prudens *negativè*, hoc est, non imprudens.

Not. 3. non esse de ratione conscientia, quòd sit virtus mentis, quæ scilicet excludat falsum *in re*; cum ea interdum erret, five culpate, five inculpate, dum enuntiat opus aliquod conformari, vel difformari cum universali regula moralitatis, seu honestatis; ex hoc vides, ad conscientiam, quæ sufficiat ad *rectè* agendum, saltem *negativè*, hoc est, non *inhonestè*, requiri, quòd sit judicium, seu dictamen rationis *prudens*, saltem *negativè*. Nam operans juxta dictamen imprudens eo ipso caret regula operantem conformante universali regulæ moralitatis.

Not. 4. conscientiam differre à *Syn-deresi* actuali, quæ consistit in actuali notitia principiorum moralium *generalium*, ut, bonum est faciendum, malum omit-tendum; & *prudentiâ*, qua in quovis negotio occurrente novimus, quid in datis circumstantiis honestum sit, quid turpe, ut docet Lessius *l. 1. de Just. c. 1. d. 1. n. 2.* Et quia est virtus mentis, eo ipso explicat judicium, seu notitiam *veram* (nam falsum non est virtus, seu bonum mentis, sed vitium) & quidem non utcumque, incautè, ac temerè conceptam, sed post justam ac debitam veritatis inquisitionem; intellige quoad *actus elicitos*.

Noti

841. Not. 5. non repugnare, quòd judicium opinativum, seu incertum possit esse prudens, non tantum negativè, sed etiam positivè. Nam ponamus duplex judicium in materia morali, quorum unum neget, alterum affirmet, *dari legem prohibitivam operis exercendi in datis circumstantiis*, & utrumque conceptum inculpatè, post diligens veritatis examen; in hoc casu necesse est, *unum eorum esse verum, & alterum in re falsum*; illud, quod erit in re falsum, erit *prudens negativè*, seu non imprudens positivè, juxta n. 838. quod verum, *prudens positivè*, quia est verum, & non temerè conceptum.

842. Dices: dictamen prudentiæ, quòd est tale *positivè*, debere esse certum; aliàs posset esse falsum, & si posset esse falsum, deficeret à ratione positivæ prudentiæ. R. 1. debet esse certum quoad actus elicitos ab habitu prudentiæ; dato: quoad actus imperatos ab ipso, N. maj. nam cum quis irreprehensibiliter judicat, hunc hominem esse indigum, consequenter dignum, cuiusinopia ope data sublevetur, licet in re non sit indigus, judicium in re falsum est; & tamen actus voluntatis conceptus dependenter à tali judicio cum universali dictamine prudentiæ laudabiliter agi sublevandò miseriam inopis, qui talis iudiciò non imprudenti ac temerè judicatur, manet certus. R. 2. negandò, quòd requirat *certitudinem*: id enim nec habet ex eo, quòd sit virtus mentis, cum hoc obtineat, quando est vera, & non incautè, sed ex motivis rationabilibus, & dignis assensu. Aliud enim est, judicium aliquod *posse esse falsum*; aliud *esse falsum*; nam ex illo non infertur, *quòd non sit prudens*, sed tantum, *quòd possit non esse prudens*, quando falsum esset.

843. Hoc confirmari potest ex doctrina Patris Thomæ Sanchez, qui lib. 1. in Decal. c. 9. n. 18. sic loquitur: *cum prudentia sit humanorum actuum regula, judicium, quòd sufficit ad prudenter agendum, sufficit quoque ad honestè operandum; at prudens operatio non requirit omnimodam certitudinem, sed probabili, cum alterius partis formidine, contenta est. Aliàs dixisset, cui operari liceret; cum res practica difficillime cognitu, & variis opinionibus subjecta sint.*

Tom. I.

844. Nec obstat, *opinionem* juxta Philosophum 6. Ethic. 3. *non esse virtutem*; nam id procedit de opinione *ex genere suo*; cum ex conceptu suo ei non repugnet falsitas, quo stante utique deficeret à ratione positivæ prudentiæ per n. 838. secus tamen est, ubi non temerè concepta conjungitur veritati. Nam & ipse Aristoteles, & ex illo D. Thomas, dixerunt, *artem, & prudentiam esse, de his, quæ possunt aliter se habere.*

845. Not. 6. quando dicitur, quòd judicium opinativum habeat adjunctam *formidinem oppositi*, id posse variis modis intelligi, ut, cum opinativè judico, *non dari legem* hujus operis hic, & nunc exercendi prohibitivam. Aliqui enim volunt, illi judicio, ex hoc ipso, *quòd opinativum sit*, conjunctum esse hunc actum: *fortasse hic, & nunc id displicet Deo*; vel, *fortè nunc per hoc ipsum opus pecco*; vel, *fortè res est aliter, ac judico*; quamvis aliqui velint, per eam *formidinem* nihil aliud importari, quàm apprehensionem quandam, vel existimationem ex motivis contrariis conceptam *de periculo falsi, & peccati.*

846. Not. 7. non pertinere ad essentiam *opinionis propriè dictæ*, ut vel ipsa, vel alius actus illi conjunctus dicat, *res habet se aliter*; aut, *oppositum, quòd judico licitum, est illicitum*, &c. Nam essentia opinionis in eo stat, quòd procedat ex motivo fallibili apprehenso, ac influente, quæ tali, consequenter, quòd ex tali motivo præstet assensum *objecto, & non repugnantiæ ad oppositum*. Hoc enim eo ipso habet ex vi motivi ut influentis in ejusmodi assensum. Sicut enim motivum *scientificum*, aut *certum*, actum ex illo procedentem non facit *formaliter scientificum*, aut *certum*, nisi ex eo procedat, *ut scientifico, aut certo, cognito quæ tali*; ita etiam motivum fallibile, seu opinativum, actum ex illo procedentem non facit formaliter opinativum, nisi ex eo procedat ut fallibile, nimirum cognito quæ tali: at motivum fallibile, etiam cognitum quæ tale, non importat, nec suadet *oppositum actu esse*, sed tantum *posse esse*; ergo.

847. Not. 8. metum, seu *formidinem intellectuale* sitam in apprehensione, vel etiam suspitione, quòd fortè nostro judicio actu subsit falsum, vel peccatum, aliam esse *prudentem*, aliam *imprudentem*, nimirum,

mirum, ratione, gravitate, vel levitate motivorum sic esse suadentium. Sic ergo accipiendò formidinem, certum videtur, illam quoque non esse de substantia, seu essentia iudicij opinativi propriè dicti; cum dari possit opinio pro una determinatè parte contradictionis, quin in oppositum occurrant alia motiva id suadentia, ut diximus *supra*, licèt quandoque talis formido simul cum opinione consistere possit.

848. Not. 9. ab Authoribus, qui negant, ullum iudicium rationis, nisi certum, sufficere ad amplectendam partem minùs tutam, seu stantem pro libertate contra legem, rejici à sufficientia inculpate operandi, ex iudicio rationis, seu conscientia merè probabili, nec certa mortaliter propterea, quòd, cum sit merè opinativa, & sæpè habeat contra se rationes probabiles, admittat prudentem formidinem falsi, ac peccati, oriundam ex motivis contrariis, ac prudenter, seu probabiliter, aut etiam probabilius suadentibus, illud iudicium, seu conscientiam, falli actu, & opus exercendum, esse peccatum.

849. Hæc ergo formido, præter iudicium, quo quis iudicat, *rem esse licitam cum non repugnantia tamen, ut sit illicita*, explicat præterea periculum aliquod, quòd, cum contraria sententia probabiliter dicet, iudicium oppositum esse falsum, & rem esse illicitam, opinio dicens, *esse licitum*, minus remota sit *ab actu aliter essendi*, atque adeò, *quòd res aliter se habeat*, quam ipse iudicet. Consistit ergo hæc formido non in mera apprehensione de possibilitate oppositi, sed periculi aliquo modo impendentis, quòd, *si fiat actus*, peccatum fiet, sic suadentibus momentis contrariæ opinionis probabilis.

850. Ex his infero, nec istam formidinem essentialem esse opinioni, cum, ut jam dictum est, possit una pars contradictionis esse probabilis, quin eo ipso probabilis sit opposita. Et ratio est, quia quæstio practica versari potest inter extrema quandoque non ritè probabilia *utrinque*, & tamen cadere sub opinionem. Quia tamen frequentissimè usu venit, quòd ex rationibus pro, & contra probabilibus, esto quis amplectatur unam partem determinatam ex illis duabus sibi contrariis; quarum tamen quælibet sit probabilis, propter

rationes probabiles oppositæ partis, cum qualibet probabiliū opinionum contrariarum stet prudens illa formido; quæstio est, an stante tali formidine nihilominus licitè operetur, vel priùs deponi debeat, & *qualiter?*

Loquimur autem, ut dixi, de prudenti formidine oppositi, quam fundant rationes opinionis contrariæ. Nam si imprudens sit, non obstat honestati actus; quia etiam cum actu divinæ fidei, qui essentialiter certus est, ob suam obscuritatem frequenter conjuncta est formido irrationabiliter concepta, quin propterea vitietur. Unde tota difficultas est de concursu opinionum probabiliū, & contrariarum. Cuilibet enim earum adjuncta est, aut adesse potest ejusmodi formido prudens, propter rationabiles causas, & momenta, quibus stabilitur contraria, etiã probabilis, vel æquè, vel minùs, vel etiam magis. Ad hanc quæstionem dicemus *infra*; cum altera, quæ sequitur, priùs expedienda sit.

§. XII.

Quousque locum habeat regula, quòd in dubio melior est conditio possidentis?

Hæc regula de possessione, in pari causa litigantibus, tribuente conditionem illi potiorem, qui possessionem allegare potest, est 65. *de regul. juris in 6.* & sic habet: *in pari delicto, & causa, potior est conditio possidentis; & L. 171. ff. de reg. juris*, ubi dicitur: *in pari causa possessor potior haberi habet*. Hinc Alexander III. ut habetur in *c. ad aures. 6. de prescript.* ait: *jure divino, & humano meliorem esse conditionem possidentis*. Hujus regulæ usum plerique concedunt, quando subnascitur dubium, ad quem res (de qua litigatur) pertineat? vel cum homini rem possidenti suboritur dubium, scrupulus, aut formido, an res, quam possidet, non sit aliena, consequenter non illicitè retineat?

Nam licèt aliqui existimaverint, quòd, quando possessor, etiam factâ debitâ diligentia, non potest deponere dubium per notitiam veri Domini, non possit rem à se possessam retinere, eò quòd in tali casu subintret,

subintret, ac pravealeat regula, quòd in dubiis tutior pars eligenda sit; cum in restitutione, seu non retentione nulla iniustitia appareat; secus in retentione; alij autem in casu talis dubij rem esse dividendam inter possessorem, & alium, de cuius jure dubitatur: rectius tamen dicitur, ut jam notavimus in *preced.* in tali casu dubium sufficienter vinci, ac deponi posse à possessore, per dictamen, seu iudicium practicum, fundatum in illis regulis, quòd in tali casu melior sit conditio possidentis, & totum licet retineat; presentim, cum & Judici præscripta sit hæc regula, quòd, cum jura partium sunt obscura, Reo potius favendum sit, quam Actori. Reg. I. I. de reg. juris in 6.

854. Difficultas est, an, quando subnascitur ejusmodi dubium, etiam *extra materiam justitiæ* v. g. inter libertatem hominis, & legem (libertate prætendente immunitatem ab obligatione legis; hac autem asserente) ubi utriusque partis probationes, aut pares sunt, sed non certæ, adeoque solum incertæ, libertas etiam contra legem tueri se possit ex illis regulis, si probet, se ante motam sibi litem per rationes contrarias; & inde subnatum dubium (an subsit, vel non subsit obligationi?) fuisse in possessione immunitatis ab obligatione talis legis? Quæstio hæc brevius sic proponi potest: *an non solum in materiis justitiæ, sed etiam in aliis, titulus possessionis sit recta regula deponendi, seu evincendi conscientiam dubiam, recteque operandi?* Negativam sequuntur Vasquez, & Salas apud Castropalaum P. I. tr. I. D. 3. p. 7. n. 1. Eandem negativam tenet P. Thomas Muniessa in *stimulo conscientia, stimulat.* 4. §. 5. n. 40. & *stimulat.* 7. §. 7. n. 75.

855. Rationes negantium sunt sequens 1. quia ratio, propter quam in materia justitiæ titulus possessionis sit recta regula deponendi conscientiam dubiam non convenit aliis materiis; probatur: nam ideo ibi valet, quia quamvis in titulo proprietatis sint pares illi duo propter dubium; titulus tamen possessionis est pro altero certus, quo certo caret alter; ex hoc enim sit, quòd talis possessor in foro externo,

imò & interno à nullo Judice spoliari possit possessione suâ, fundante, & honestante intentionem suam, sine plena probatione in contrarium; at hæc ratio non convenit aliis materiis; ergo. Min. probat. Nam sit casus, quo quis dubitet, an talis contractus sit, vel non sit sub lege Dei prohibente illum tanquam usufructum. Ubinam possessio? si dicas, pro libertate, donec dubium resolvatur? contra est, quia nunquam fuit libertas sic contrahendi, & nunc dubitatur, an sit licitum sic contrahere; ergo dubitans non habet rationem tituli possessionis ferendi sententiam pro libertate, & amplectendi, tanquam licitum ejusmodi contractum; ergo aliis materiis non convenit ratio, propter quam titulus possessionis in materia justitiæ sufficiat ad ritè deponendam conscientiam dubiam.

2. Ex dictis constat, hominem constitutum in dubio (*an opus sit prohibitum, nec ne?*) non posse illud, nisi dubium deponat, sine certo peccato velle, & facere. Nam, ut ait S. Augustinus, *efficere id, quòd incertum est, an sit peccatum? certum peccatum est;* ergo in aliis materiis, saltem in casu opinionis probabilis, aut etiam probabilioris pro altero contra possidentem, huic non favet titulus possessionis, cum eo titulo etiam in tribunalibus causa decidatur contra possidentem, quia nunc non sumus in dubio.

3. Arguit Muniessa cit. §. 7. n. 77. Hæc 857. imaginaria libertatis possessio, vel procedit de libertate *physica* ad faciendum talem contractum v. g. vel de libertate *moralis*, seu juris, eum faciendi? *Non primum;* quia lex non auferat libertatem physicam; aliàs hominem non relinqueret cum libertate peccandi; ergo de morali; sed sic supponitur plus, quàm falsò, fuisse unquam hominem in possessione talis libertatis; aut illam ei concessam à Deo, aut concedi potuisse. Quia nunquam potuit homo licetè, & impeccanter, facere opus prohibitum lege Dei, *sibi* (nisi velit affectatè claudere oculos, vel à lege, vel à Deo avertere) satis proposita, & intimata per ipsius iudicium, quo directè opinatur in actu secundo, contractum esse usufructum.

§. XIII.

Eliçitur sententia affirmans.

858. **S**ententia affirmans tenet, in dubio, *an detur, vel non detur lex prohibens aliquem actum, dubitantem posse dubium ritè deponere per iudicium negativum* (nempe, non dari legem illam, quoad vim obligandi ad omittendum illum actum *vi talis legis*) conceptum ex regula, quòd titulus possessionis libertatem in jure immunitatis ab obligatione illius legis, de cujus existentia dubitabatur, potiorendi faciat ejus conditionem. Hanc sententiam tenent complures ex gravibus Authoribus. Nam in quæstione: *an, si facta sufficienti diligentia ad investigandam veritatem, adhuc dubius es de lege, vel præcepto; te non teneri illo*, docet Suarez tom. 5. in 3. p. D. 40. s. 5. n. 15. Thomas Sanchez l. 2. de matr. D. 41. n. 36. & l. 1. in Decal. c. 10. n. 32. Villalobos, Henriquez, Emmanuel Sa, & alij, quos citat, & sequitur Castropalaus P. 1. tr. 1. D. 3. p. 7. n. 1. qui n. 2. cum Thoma Sanchez cit. c. 10. n. 33. & Salas tr. 8. D. unic. s. 25. n. 258. idem sentit, quoties dubitas, an lex ad aliquem casum se extendat? Pro eadem affirmante refert ipse Muniessa cit. §. 5. n. 39. Terillum, Moyam, Tapiam, Tamburinum l. 1. Decal. c. 3. §. 7.

859. Pro resolut. not. 1. non esse dubium, quòd lex divina sive naturalis, sive positiva, tempore sit anterior libertate creata. Illa enim ab æterno est; hæc in tempore. Sed hoc non impedit etiam certam possessionem creatæ libertatis contra legem sive divinam, sive humanam, ut constabit ex sequentibus. Not. 2. certum quoque videri quandoque libertatem hominis esse in possessione contra legem, etiam divinam, & humanam. Nam *possessio libertatis contra legem*, est immunitas ab obligatione ponendi, vel omittendi aliquem actum, atque adeò *potestas faciendi, vel omittendi talem actum absque peccato formaliter imputabili*. Ipse enim Muniessa fatetur cit. §. 7. n. 79. idem esse, *habuisse, vel habere potestatem moralem juris ad licitè, ac impeccanter exercendum aliquem actum, ac fuisse, & esse in possessione libertatis moralis ad licitè, & impeccanter exercendum aliquem hinc & nunc actum*. Ex

quo per oppositum rectè sequitur, possessionem legis contra libertatem, esse potestatem stringendi libertatem ad ponendum, vel omittendum aliquem actum, ut secus agens pro sensu composito talis potestatis, & vinculi, eo ipso peccet imputabiliter; sed illa potestas quandoque est in libertate, ut mox dicemus à n. 863. ergo.

Dixi: si secus faciat *pro sensu composito talis potestatis, & vinculi*, nimirum, *omissionem actus ponendi, vel positionem actus omittendi ex lege, componendò cum existentia legis cognita*. Nam, si per omissionem actus ex lege ponendi, vel positionem actus omittendi dividat existentiam legis à tali omissione, vel positione actus; sicut justus peccandò dividit gratiam, hoc est, facit, ne tunc sit gratia, aliàs extitura; & prædefinitus ad actum, omittendò illum dividit prædefinitionem, hoc est, facit, ne tunc sit prædefinitio, quando ponitur omisso actus, qui dependenter à scientia media prædefinitus est, nihil omnino agit contra gratiam, vel prædefinitionem, utpote tunc non existentem; ita omittens actum præceptum pro sensu diviso præcepti, nihil agit contra præceptum. Et ideo in tractatu de obedientia Christi docui, quòd necessitas faciendi actum, quam imponit præceptum existens dependenter à scientia media de aliunde futura liberè substantia talis actus, non importet determinatè *potentiam peccandi*, sed vel faciendi actum, vel per ejus omissionem dividendò præceptum, hoc est, faciendò, quòd tunc non existeret existente omissione actus præcepti.

Not. 3. nullam legem habere potestatem, seu vim obligandi libertatem hominis sub peccato formaliter imputabili, nisi ea lex existat, & eam existere sufficienter intimetur voluntati. Nam certum videtur. 1. nulla lege existente, nullam ejus esse obligationem; omnia enim nobis licent, quæ nullà lege prohibentur; & prius est, *legem esse*, quàm *activè obligare*. Certum videtur. 2. nulli legi esse potestatem obligandi hominem sub peccato formaliter imputabili, invincibiliter, ac citra culpam ignorantem existentiam legis. Imputabilitas enim formalis supponit liberam transgressionem legis ritè cognitæ; quæ legem inculpatè ignorantem impossibilis est. Ex hoc sequitur, nullam legem esse in posses-

possessione certa contra libertatem, quoad vim eam obligandi, quamdiu ejus existentia libertati solum dubia, aut incerta est. Nam de cujus existentia dubium, aut incertum est, de eo etiam dubium, ac incertum est quoad ea, quæ supponunt ejus existentiam; sed vis obligandi sub peccato formaliter imputabili, supponit, legem existere, legem conditam esse; ergo quamdiu dubium est, vel incertum, quod lex existat, dubium, ac incertum est, quod habeat vim obligandi, & consequenter quoad hanc vim sit in certa possessione contra libertatem.

862. Not. 4. certum esse, quod non omnis lex etiam divina habeat vim obligandi absolutam, sed solum ex suppositione. Nam obligatio restitutionis est ex lege Dei, & naturæ; sed non habet vim obligandi, nisi ex suppositione lesi juris alieni; obligatio retractandi peccatum ad obtinendam veniam, vel confitendi, est ex suppositione peccati commissi; & sic de plurimis tam juris naturalis, quam positivi, æquæ humani, ac divini; ergo antequam certa sit suppositio, penes ejusmodi leges non est certa possessio, seu jus obligandi sub peccato formaliter imputabili.

863. Not. 5. certum esse, quod frequenter homo certus sit, quantum humanitus fieri potest, se non fecisse actum, quo, certo supposito, subintraret lex vel divina, vel humana, & veniret in certam possessionem, quoad vim obligandi. Nam si certum mihi sit, me non peccasse graviter, libertas mea est in certa possessione contra obligationem confitendi: tunc enim habet potestatem etiam moralem omittendi confessionem, à Deo sibi concessam. Similiter certus, se non dedisse fidem matrimonij de futuro est in certa possessione contra jus, & legem naturalem, quæ jubet implere promissum, sed solum ex suppositione datæ fidei.

864. Not. 6. omnino verum esse, possessionem libertatis certam esse contra legis obligationem, quoties ejus existentia inculpatè ignoratur. Nam possessio libertatis contra obligationem legis, est potestas faciendi, vel omittendi actum aliquem citra culpam ex n. 859. sed hæc potestas certa est penes libertatem inculpatè ignorantem, legis existentiam prohibentis talem actum, vel omissionem; ergo & pos-

sessio libertatis, contra legis obligationem. Nunc ponamus casum. Titius hætenus inculpatè ignoravit, hunc contractum A esse simoniacum; consequenter hætenus fuit in certa possessione contra legem, titulo simoniæ prohibentem contractum A; hætenus enim citra labem, seu culpam simoniæ, formaliter imputabilis, potuit illum contractum celebrare; cum etiam contrarij concedant, quod potuerit illum citra culpam simoniæ formaliter imputabilis, stante illa ignorantia inculcata celebrare. Supponamus, quod deinde Titio superveniat dubium merè negativum, *an talis contractus sit, necne, simoniacus?* non video, qualiter certa possessio libertatis, quam habuit ante subortum hoc dubium, per dubium hoc merè negativum superveniens evertatur; supponamus subsequi, ad certam illam possessionem libertatis contra legem, dubium positivum ex opinionibus sibi oppositis, & probabilibus, & solum objective existentibus in mente Titij; neutra tamen alteram notabiliter, vi rationum, quibus nituntur, excedente; nec in hoc casu video per ejusmodi purum dubium everti præexistentem libertatis possessionem contra legem; sicut nec reverà contrarij dicere possunt, bonam fidem in aliquo præexistentem everti. Inculpatè autem ignorans, operatur cum bona fide; ergo sicut possessor bonæ fidei, sic inculpatè ignorans, etiam dato ejusmodi superveniente dubio non amittit possessionem præexistentem; at hoc contingit in materiis etiam extra justitiam; ut ostensum est hætenus; ergo.

865. Consideremus nunc rationes in contrarium. Ad 1. in n. 855. N. maj. ad hujus prob. data maj. N. min. ad istius prob. ubi quæritur, *ubi sit possessio?* R. esse penes libertatem, etiam superveniente dubio, de quo à n. priori; hinc nego, quod Titius, ante illud dubium superveniens, ac inculpatè ignorans, *existere legem prohibentem ejusmodi contractum*, nunquam habuerit libertatem moralem, seu juris, inculpatè, seu citra culpam imputabilem eum contractum celebrandi; & ideo N. conseq. ex ratione data n. præced.

866. Ad 2. rat. in n. 858. R. dato anteced. N. conseq. pro casu dubij negativi, vel etiam positivi, ex opinionibus probabilibus contrariis, neutra alteram notabiliter excedente.

cedente. De casu autem, quo una pars contradictionis notabiliter in probabilitate alteram excederet, dicemus *infra*. Hic enim aliud non intendimus, quam ostendere, quòd quandoque certa possessio stet pro libertate contra obligationem legis; & homo, qui hæcenus ejusmodi libertatis possessionem habuit, ubi dubium supervenerit, rectè deponere possit dubium, per judicium desumptum ex titulo possessionis præhabitæ, nec per ejusmodi superveniens dubium eversa, etiam *extra materiam justitiæ*. Cæterum textus D. Augustini *cit. n. 865*. non aptè producit ad intentum. Nam juxta P. Muniessam, & satis communem sententiam aliorum, *Titius licitè amplectitur opinionem pro libertate contra legem, quando ei probabilior est illa, quæ stat pro lege contra legem; & tamen, incertum est, an sit peccatum id, quòd operans juxta illam probabilior efficit; major enim probabilitas actui relinquit suam incertitudinem; incertum ergo ibi Sanctus Doctor sumit pro dubio, cum quo, si quis id, de quo dubitat, an sit peccatum, efficit, omnino certum peccatum est.*

867. Ad 3. rationem in *n. 857*. R. à nobis concedi, sapius certam esse possessionem pro libertate morali, contra legem; & nego subsumptam min. ex *dict. à n. 859*. Nam etiam juxta Muniessam, *citra culpam, formaliter imputabilem, operatur homo, mentiendò v. g. quando inculpate judicat, se hic, & nunc, ne transgrediat legem sibi per errorem invincibilem propositam, debere mentiri; ergo tunc potest, seu habet potestatem moralem, ac juris, citra culpam mentiendi; hanc autem potestatem utique habet à Deo; ergo.*

868. Dices cum eodem Authore *stimulat. 7. §. 7. n. 78*. tota ratio pro possessione libertatis contra legem est, quòd homo *antecedenter ad intimationem legis, inculpate prius ignorata, habebat potestatem, impeccanter, & licitè faciendi talem contractum, & nec dum certò constet de lege, qua ipsi fiat illicitus, quamvis ipse opinetur probabilius, esse usurarium, vel simoniacum, dum alij opinantur, non esse: quo posito sic progreditur: Bene quidem possessio illa antecedens erat certa ad exercendum contractum, nullatenus homini proposita lege prohibente; & certa non erat*

ad exercendum contractum, dum constaret certò de lege prohibente: ad exercendum verò licitè contractum dum operans opinatur, aut verosimilius ipsi proponitur esse usurarium, atque adeò lege prohibitum, affirmant adversarij fuisse tunc, & nunc etiam esse homini potestatem; nos autem negamus, & esse, & fuisse; ergo ad summum est possessio incerta, utpote versans sub hominum opinionibus; hoc est luce clarius; ita ille.

Ex hoc tria subinfert *n. 79*. Primum: Adversarios ludere verbis, petere principium, & respondere per quæstionem: idem enim est, *hominem habuisse, & habere potestatem moralem juris ad licitè, seu impeccanter exercendum in presenti casu contractum, ac, fuisse, & esse in possessione libertatis morales, ad licitè, & impeccanter contrahendum in hoc casu*: nos utrumque negamus: Adversarij utrumque affirmant: & pro ratione libertatis, & potestatis morales dant *possessionem libertatis*: & pro ratione possessionis libertatis dant *potestatem moralem ad id licitè faciendum*: quòd est circuire collusoriè, petendò principium, nullam aliam dantes rationem suæ doctrinæ in re gravissima ad mores maximè pertinente.

Secundum: eandem nobis esse difficultatem de asserta illa possessione libertatis, ac de potestate morali juris in homine illo ad id licitè faciendum in occurfu legis sic ipsi propositæ: & de utroque pariter quæritur responsum. Respondere autem, manere in homine sic constituto possessionem libertatis, & potestatem moralem juris ad id tunc licitè faciendum; *quia possidet libertatem ad id tunc licitè faciendum, dum certò non constet de lege; est in re dicere possidet, quia possidet.*

Tertium: possessionem illam libertatis ad id tunc licitè faciendum, utpote non minùs incertam, quam sit potestas ad id licitè faciendum, suffragari nullatenus homini posse ad licitè operandum in prædicto casu. Quod sic ostendit ibidem *n. 80*. Regula juris: *melior est conditio possidentis*: habet locum, *quando alioquin jura sunt paria, seu dubia pro utraque parte, & pro una stat certa possessio*: tunc enim manutinetur possessor in re, quam possidet, donec per aliud judicium petitorij, seu de jure proprietatis, decidatur lis. At, quando

quando possessio est dubia pro utraque parte, idèdque sub lite, neutri potius suffragatur: & litigatur de possessione, de qua judicatur seorsim in possessorio (hoc in humanis est certum) at homines ij versus Deum volunt, quòd possessio ad summum dubia, & sub lite, suffragetur libertati contra Dei legem; ac si causà jam Deus in possessorio cecidisset; cùm tamen sit adhuc sub lite qualisqualis illa possessio: ut vel ex hoc admiremur, adhuc standò illi regulà juris, quàm sint erga Deum mendaces Filij hominum in stateris.

872. Resp. datam object. in n. 868. recedere à statu quæstionis propositæ. Hæc enim est, an in casu dubij, *num detur, vel non detur lex divina prohibens exercitium talis contractus, vel operis*, etiam *extra materiam justitiæ* locus sit regulæ: *in dubio melior est conditio possidentis*; & consequenter, an *dubitans* in ejusmodi casu *dubij propriè dicti* rectè utatur in favorem suum eà regulà, & titulò possessionis, quæ antecedenter ad illud dubium subjèctivè in illo erat, rectè deponat dubium resolvendò se pro parte, cui favet possessio? objectio autem loquitur de casu, quo, qui antecedenter ad legis intimationem habebat potestatem exercendi contractum illum impeccanter, & licitè, ipse *opinatur probabilius contractum esse usurarium*, aliis probabiliter opinantibus, *non esse*, quod utique longè aliud est à priori, ubi ponitur casus *dubij in operante*. Cùm autem reliqua, quæ subinfert Munieffa (de quibus *suprà*) non tangant statum presentis quæstionis, an *in dubio*, etiam *extra materiam justitiæ*, locus sit regulæ, de qua nunc agimus; sed solùm ejus, an, *quando probabilius adheret parti tutiori, seu remotiori à peccato, & stanti contra libertatem*, tueri se possit eà regulà, de quo nunc non agimus, acturi tamen *infra*, ibidem ad ea respondebimus.

§. XIV.

An dubitans citra culpam se resolvere possit pro parte favente libertati contra legem, nixus eà regulà, quòd in dubio potior sit conditio possidentis?

873. **S**Upponendum, nos loqui primò de casu, quo Titius antecedenter ad tale du-
Tom. I.

bium, impeccanter, & licitè poterat facere actum, de cujus licito exercitio supervenit deinde *dubium merè negativum*. Quòd homo antecedenter ad tale dubium possit licitè facere actum aliquando, qui postea subjicitur dubio, ex eo constat; quia sæpe fit, quòd antecedenter ad illud dubium fuerit in statu inculpatæ ignorantia, de prohibitione, vel malitia actus, quin etiam leviter occurreret obligatio non ponendi talem actum. Vnde status quæstionis reducitur ad casum, quo homo, antequam subsequeretur dubium illud merè negativum, erat *in certa possessione* immunitatis ab obligatione (quem casum dari posse, nec everti per dubium superveniens, jam probatum est) & de hoc quæritur, an tunc licitè deponat dubium, & se resolvat pro parte contra legem ex titulo possessionis pro se certæ? si post sincerum examen, vel inquisitionem de rei veritate adhuc manet dubius?

874. Responsio est affirmativa, quam tenent Authores jam relati *superius*; nam, qui post sincerum examen, & inquisitionem, de rei veritate hæret negativè dubius, circa opus particulare in datis circumstantiis, occurrente tamen ea regulà, quòd is, cui favet hìc & nunc possessio contra alterum, habeat potiolem causam non tantùm in materia justitiæ, sed quavis alia, licitè, ac *prudenter (saltem negativè)* judicare potest, se citra culpam operari posse, ut antè, consequenter dubiò depositò transire ad operationem; sed hoc contingere potest: ergo. Maj. prob. nam in eo casu certa possessio stat pro libertate, ut constat ex n. 864. cùm per superveniens dubium negativum non evertatur; 2. dicta regulà, quòd possessio, *si certa sit*, potiolem faciat causam possidentis, contra non possidentem, cæteris paribus, locum habeat etiam extra materiam justitiæ, constat ex n. 864. Denique, quòd inclinatus, seu persuasus ex eo principio, & judicans pro sua libertate contra legem, formet judicium prudens pro habente certam possessionem contra legem, quando agitur de materia justitiæ, concedunt Adversarij juxta dicta *suprà*: at eadem ratio est in alia materia, quando possessio certa est penes libertatem, ut constat ex n. 858. ergo. Minor autem est per se clara ex ipso casu proposito; ergo.

D d

Dices:

875. Dices: in dubio, *an detur, vel non detur lex prohibens aliquem actum?* si dubium vinci non potest, etiam post diligentiam debitam in examine veritatis, certum est principium, quod *tutior pars, seu remotior à peccato, eligenda sit ex obligatione*; sed in præfenti est talis casus; ergo in præfenti eligenda est pars tutior, seu remotior à peccato; sed hæc est pro lege contra libertatem; ergo. *z.* veram esse majorem, quando non suppetit aliud principium rationabile, deponendi dubium, seu rationabiliter assentiendi parti, quæ favet libertati contra legem, ut diximus à n. 881. sed in præfenti adest rationabile principium, quod in casu negativè dubij, dubio superveniente ipsi certæ possessioni (quam antecedenter ad illud habuit libertas) nempe illa regula: *titulus certæ possessionis contra non possidentem faciat potiorē causam possidentis*; ergo in dato casu non est locus regulæ de tutiori parte, seu à peccato remotiori, eligenda, ex obligatione.

876. Quæstio altera est, an dubitans positivè, citra culpam se resolvere possit pro parte favente libertati contra legem; nixus eâ regulâ, quod in dubio potior sit conditio possidentis? Pro resolutione supponamus casum: Titius, laborans inculpata ignorantia legis prohibentis aliquem contractum, tanquam usurarium, vel simoniacum; sub hoc incidit in libros Doctorum, scribentium pro, & contra in ea materia, ex quibus aliqui affirmant, aliqui negant *existentiam talis legis*; Titius autem cognoscit utriusque partis sententiam, *objectivè probabilem*, hoc est, eam à suis Authoribus haberi ut talem, quin illi una præ alia sit probabilis *subjectivè*; hoc est, quin ipse unam præ alia judicet talem, qualis à suis Authoribus asseritur; nec post diligens examen juxta captum, & modulum suum, ex principiis eorum pro una, vel altera parte ferat sententiam, aut ferre possit pro una parte determinatè, intellectū proinde in suspenso manente: in hoc casu quæstio est, an duarum opinionum *objectivè* solum probabilium Titio, nullius partis rationibus alteri prævalentibus notabiliter, Titius licitè deponat

dubium, per judicium, quo adhæreat opinioni neganti existentiam talis legis, subnixum motivis ejus, non solitariè, sed simul sumptis cum ea regula, quod *in dubio, seu pari causa titulus possessionis certæ contra legem præhabita, potiorē nunc faciat conditionem libertatis contra legem?* Responsio est affirmativa; & ratio eadem est, quæ n. 874. quæ confirmatur ex eo, quia (ut fatetur Muniesiâ, & omnes, qui volunt, obligationem esse, sequendi partem probabiliorē, seu remotiorē à falsitate, in concursu opinionum inæqualiter probabilium, sive major probabilitas stet pro, sive contra legem, ut notavimus ex eorum mente *superius*) si opinio pro libertate sit probabilior opinione stante pro lege, licitè illam sectamur, & deponimus dubium; at in casu, quo ex sententiis oppositis solum *objectivè* probabilibus Titio nascitur dubium, quid in praxi, seu executione sequatur? opinio pro libertate ex principiis ejus directis, conjunctis cum certa possessione præhabita, nec per ullam ex *objectivè* solum illi probabilibus eversâ, neutra multum alteri præponderante, per reflexionem ad regulam, quod titulus certæ possessionis præhabita, nec adhuc sublata, apparet illi oppositâ probabilior; ergo illi accedendô per suum judicium, ritè deponit dubium, & juxta tale judicium impeccanter, ac licitè operatur.

Ex hoc colliges, etiam fundamenta, quæ probabiliter suadent existentiam legis contra libertatem, de se apta sint causare formidinem, de qua à n. 845. nimirum, quod opinio stans pro libertate fortè fallat, & consequenter juxta illam operans peccet; hanc tamen formidinem prudenter contemni, ac excludi posse per judicium contrarium, quo quis accedit opinioni directæ, quæ favet libertati, conceptum ex motivis opinionis directæ, faventis libertati contra legem, conjunctis cum titulo certæ possessionis à libertate præhabita contra legem, nec eversæ per fundamenta contraria; ratio constat ex dictis; quia judicium, quo in dato casu accedit parti pro libertate contra legem, prudens est saltem negativè, ac probabilis opposito.

§. XV.

An, & qualiter ignorantia culpabilis excuset à culpa inobservantiam legis?

878. **A**nte responfionem not. ignorantiam, vel errorem in nobis existentem, dici *vincibilem*, quando est in nobis cum potentia habendi notitiam ejus, quod feclulo talis potentiae usu ignoramus; seu quod ignoramus, aut falso cognoscimus, potentes, si voluiffemus, fcire, aut verè cognoscere. Hæc ignorantia potest esse in nobis vel citra, vel cum nostra culpa; & fi est hoc fecundo modo, dicitur *culpabilis*. Ad hoc autem (ut ignorantia dicatur *vincibilis*, & *simul culpabilis*) tria necessaria sunt 1. quòd aliquo modo fit voluntaria; 2. quòd vinci potuiffet, & debuiffet, 3. quòd tunc victa non fit, ut pluribus expoſuimus à n. 681. Uti autem ignorantia vincibilis, ita etiam culpabilis alia est *crassa*, & *ſupina*; alia *affectata*; alia nec *ſupina*, nec *affectata*, ut diximus n. 679. quibus poſitis: 3. quòd quælibet ignorantia legis etiam culpabilis, inobservantiam legis excuset à culpa tunc imputabili, quando talis inobservantia ponitur cum defectu omnis cognitionis de ipſius malitia; non tamen à culpa causæ, in qua fuit præviſa, dum ea liberè poneretur. Ratio primæ partis est ex dictis, quia tunc, quando ponitur sine omni cognitione malitiæ, nullam habet libertatem; ſecus, quando liberè poſita est causa cum præviſione ſecuturæ inobservantiae, ex quo conſtat etiam ratio ſecundæ partis. V. dicta à n. 669. cum ſeq. & à n. 686.

879. Ex dictis collig. 1. cum dicitur in c. *Cognoscentes*, & c. *Ut animarum*, (de quibus n. 667.) quòd *ignorantia crassa*, & *ſupina non excuset à cenſuris per Ordinariorum ſtatuta decretis*, procedere in foro externo, quia præſumitur ſcientia, ut notavimus n. 670. non autem in foro conſcientiæ, niſi quatenus inobservantia dicti ſtatuti fuit voluntaria, conſequenter prohibito ſtatuti cognita; ſecus enim non foret libera. Collig. 2. operationem malam, ſecutam ex ignorantia culpabili, conſequenter ſolum indirecè voluntariam, & in causa, non habere malitiam

Tom. I.

formaliter imputabilem, niſi ejus, in quo est liberè volita; ratio est ex n. 671. Collig. 3. quòd conſcientia irreprehenſibiliter errans, non evadat reprehendiſibilis, ſeu culpabilis per debitum ſcendi, quòd in re habet operans, ſi nullatenus fit cognitum, dum operatur. Ratio est à n. 672. & ſeq.

Collig. 4. per culpam, à qua ignorantia *culpabilis* dicitur, inobservantiam legis, quæ ſubſecuta est ex ignorantia; non reddi formaliter *imputabilem tunc*, quando ipſa ponitur; ſi, antequam hæc poneretur, fuit retractata per pœnitentiam, fuiſſe tamen jam priùs imputatam, quando liberè poſita est illius causa; ratio est à n. 788. Collig. 5. opus malum ex ignorantia culpabili ſubſecutum, *tunc*, quando fit cum defectu omnis cognitionis de malitia operis, non imputari *ad propriam malitiam*, quam habet in ſe; & *novam ultra malitiam cause*, in qua ſola ponitur voluntaria; ratio est ex n. 690. Collig. 6. opus de ſe malum, ſubſecutum ex ignorantia culpabili, *tunc*, quando ponitur, non reddi formaliter voluntarium, & imputabile ad novam culpam, ultra culpam admiſſam in causa ignorantiae liberè poſita, etiam ſi ea culpa in admiſſione cauſæ commiſſa *tunc*, quando ponitur opus, nondum fit retractata per pœnitentiam; ratio est ex n. 689. 700. 708.

Collig. 7. ignorantiam vincibilem ſucceſſu temporis fieri poſſe invincibilem, & inculpabilem, conſequenter excuſantem à culpa noviter imputabili opus inde ſubſecutum ex tali ignorantia; conſtat ex n. 712. cum ſeq. quòd verum est, licet culpa negligentiae priùs commiſſæ non fit abolita per pœnitentiam ex n. 718. Collig. 8. cum dicimus, operantem ex conſcientia vincibiliter ignorante, excuſari à peccato formali, & noviter imputabili ad culpam, ultra culpam malitiæ, quam affert ejus causa liberè admiſſa, intelligi, *quando opus ex illa ſecutum ponitur extra ſtatum libertatis tam circa cauſam mali operis inductivam, quam circa ipſum opus*; ratio est ex n. 727. Collig. 9. actum ſecutum ex ignorantia (nulla ſcilicet præcedente cognitione de malitia objecti, vel obligatione procurandi ſcientiam debitam) ſive ignorantia fit inculpabilis, ſive culpabilis, in neutro caſu habiturum malitiam

D d 2

litiam

litiam ab objecto, formaliter imputabilem; secus à causa, si ignorantia sit culpabilis; ratio est ex dict. à n. 777.

882. Collig. 10. ignorantiam inculpabilem, excusantem à peccato gravi, non tolli per quamcunque, etiam actualem cognitionem de malitia objecti, vel debito sciendi; ratio est ex n. 780. cum possit quis, agnoscens opus esse malum, invincibiliter ignorare, quod sit grave malum, juxta n. cit. Collig. 11. axioma illud, *scire, & scire debere, equiparantur*, non valere in foro interno, nisi debiti aliqua actualis notitia præcesserit; ita Herdinck in *M. S. de legibus*, D. 3. §. 2. quia fieri potest, quod nulla prorsus cogitatio tunc occurrat de tali delicto. Collig. 12. negandum esse, quod aliqui universaliter docent, *imputari operanti eventum ad culpam, quoties rei illicitæ dat operam*; quia potest in ratione causæ esse invincibiliter ignorata; sic Vasquez D. 114. in 1. 2. c. 2. n. 3. consequenter eventus nec in se, nec in causâ voluntarius esse. Et ideo hoc axioma: *eventus est in causa voluntarius*, non habet locum, nisi quando ipsius aliqua actualis notitia præcessit tempore, quo volebat operari. Vasquez cit. c. 3. n. 7.

883. Collig. 13. hoc axioma: *ignorantia facti, non juris excusat*, intelligendum de præsumptione fori externi, quod legum ritè promulgatarum ignorantiam in suis tribunalibus non admittit: at in foro interno utriusque ignorantia invincibilis excusat. Thomas Sanchez l. 1. in Decal. c. 10. n. 26. si reverâ adfit, vel adfuit in operante. Collig. 14. hoc assertum: *ignorantiam legum, vel statutorum ad alicujus particulare officium pertinentium, esse vincibilem, nec excusare à peccato*, non esse verum universaliter; aliàs enim in foro conscientie non daretur in ullis officialibus ulla juris ignorantia invincibilis, quod est contra experientiam; si enim potest dari in illis, quæ sunt Christiani hominis in genere, quare non etiam in casu particularis officii v. g. Advocati, Medici, &c. Sanchez cit. n. 23. Collig. 15. fieri posse, ut invincibilis ignorantia præceptorioratur ex actu peccaminoso, quod tunc solet fieri, quando obligatio vitandi hunc actum peccaminosum nec totaliter, nec particulariter nascitur ex obligatione

hoc præceptum sciendi; imò & si nasceretur, fieri tamen potest, ut transgressor ad hanc circumstantiam non attendat; Vasquez in 1. 2. D. 120. c. 4. n. 12.

Collig. 16. infideles, qui nihil de fide audièrunt, posse Mysteria nostræ fidei invincibiliter ignorare; & hujusmodi non damnandos propter infidelitatem; sed alia peccata naturæ; unde si foret aliquis infidelis, qui legem naturæ observaret, hunc Deus in fide illuminabit juxta dictum Joan. 1. *Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ita P. Henricus Herdinck in *M. S. de Legib.* D. 3. §. 2. ex Lugonis *M. S. de gratia*. Collig. 17. posse etiam inter Fideles dari ignorantiam invincibilem aliquorum Mysteriorum fidei; quia fieri potest, quod nullum illis actuale motivum occurrerit ad investiganda illa inducens. Hoc in rudioribus non videtur improbable: idem à fortiori dicendum de hæreticis, qui inter nullos Catholicos habitant; & hi pariter non damnabuntur propter defectum fidei, sed ob alia peccata mortalia, quæ commiserunt; Vasquez in 1. 2. q. 76. a 2. D. 3. Collig. 18. non posse dari ignorantiam invincibilem circa principia juris naturæ per se nota, ut sunt: *bonum esse faciendum, malum fugiendum; quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris &c.* Herdinck loc. cit. Inter hæc etiam numerantur illa præcepta Decalogi, quæ ex hujusmodi principiis nullo negotio à quovis homine possunt deduci, ut sunt: *dari Deum, Deum esse colendum, honorandos genitores, &c.* De reliquis quoque docent communiter Doctores, licet aliquando, ad longum tamen tempus, aut per totam vitam dari non posse invincibilem ignorantiam; sunt enim ita legibus naturæ consentanea, ut impossibile videatur, transgressiones eorum nunquam ullam illiciti cogitationem causare, nisi fortè, quod fieri posset, aliqua apparenti ratione vestiantur, qualis foret: *furtum esse licitum ad erogandam elemosynam, vitam suam, vel alienam tutandam: licitum esse mendacium ad assequendum aliquod bonum.* Vasquez cit. D. 122. c. 2.

Collig. 19. universaliter eum, qui non agnoscit ullo modo rem, quam habet, aut facit, esse prohibitam, nec reflexè cognoscit, se teneri ad inquirendum, aut dubitandum,

tandum, an sit prohibita; & in casu, quo hoc cognovit, egiſque, quod debuit, atque occurrens dubium prudenter depofuit, immunem eſſe ab omni culpa formali, licet fieri poſſit, ut materialiter peccet, id eſt, ea committat, quæ ex natura ſua ſunt quidem peccata, ſed hic & nunc illi ad culpam propter ignorantiam, inconsiderationem, aut oblivionem invincibilem non imputantur. Huic corollario adde probabilem doctrinam, quam cum multis aliis docet Arriaga *D. 13. de actib. hum. ſubſect. 2. à n. 27.* non ſufficere ad mortalem transgreſſionem, *præcognoscere; quod res ſit prohibita*: ſed cognosci debere, *quod ſit graviter prohibita*. Nam ratio malitiæ, *communis mortali, & veniali*, non eſt ſufficiens ad mortalem malitiam; cum aliam non poſſit inducere, vel refundere, niſi quam proponit; hæc autem, quæ proponitur, ut ponit caſus, non ſit mortalis, ſed communis mortali, & veniali, non eſt, unde contingat, fieri mortale, ſi quis ex malitia ſub ratione generica propoſita operetur. Hanc ſententiam etiam tenet Ant. Escobar in *princip. Theol. moral. exam. 2. de act. hum. c. 6. n. 13.* quia voluntas eſt imperfecta in genere mali.

886. Argumenta, quæ contra hanc ſententiam ſunt, deſumuntur à periculo, cui ſe quis exponit transgrediendi legem graviter obligantem, ad quod hæc ſententia facile poteſt reſpondere dicendò: nullum eſſe periculum *formalis transgreſſionis rei graviter prohibite*; de materiali non eſſe curandum, paritate ſumptâ ab aliis materiis, eò quod materialis transgreſſio non ſit formalis Dei offenſa, nec animæ ruina; ſic illi, utique loquentes in eo ſenſu, quo verum eſt, *non eſſe offenſam formaliter imputabilem ſecundum rationem ignorati mali*. Poteſt etiam idem argumentum de periculo ſic contra illos retorqueri: fortè periculum nullum adeſt, eò quod res, *cum malitia generica propoſita*, poſſit eſſe *in ſe non niſi leviter mala*; in quo caſu non erit periculum legem graviter obligantem transgrediendi.

887. Ad extremum not. quòd, cum, ut dictum eſt, non quælibet cognitio actualis de malitia objecti, vel debito ſciendi (*num liceat exercere opus hic & nunc exercendum?*) ſufficiat, ut ignorantia, inducta

pet negligentiam admiſſam in procuranda notitia, ſit *mortaliter culpabilis*; ſed requiratur ea, quæ ſufficiat, *ut actus ſit perfectè deliberatus*, Doctores communiter cum Sanchez *tit. c. 10. n. 10.* & aliis ibidem, assignent ſequentia indicia, ex quibus prudenter colligere quis poſſit, ſe non proceſſiſſe cum ea notitia ad peccatum grave neceſſaria.

Primum eſt, lumen rationis ex vehementiſſima diſtractione, vel paſſione ita turbatum, ut tenue cenſeatur pro formanda plena conſideratione de malitia, aut obligatione objecti; Secundum, quando ſolum in genere apparet malum, nec advertitur ad gravitatem, vel levitatem; Talis enim conſideratio (cum ſolum contineat rationem mali, communem veniali, & mortali peccato) non eſt ſufficiens ad conſultandum, vel conſiderandam plenè malitiam peccati, vel gravitatem; Tertium, quando in cognitione eſt defectus firmitatis, eò quòd ex levi conjectura, vel cum notabili formidine procedat; ita Almainus, Corduba, Angeſtus, *cit. à Vasquez in 1. 2. D. 107. c. 4. n. 11.* Quartum, quando quis ita advertit malitiam, ut ſemi à ſomno excitati, Sanchez *cit. 6. 1. n. 10.* Quintum, cum quis ex aliqua præſenti cognitione objectum ita quidem advertit, aut poſſet advertere, ut illud excutere queat, non tamen ita faciliter, quoniam nondum ita plenè cernit, in quoniam, vel quali motu ſenſualitatis hæreat? Valentia in *1. 2. q. 9. p. 3. D. 6.*

Not. 2. ut quis poſſit manere *inculpabiliter ignorans*, cum tempore impletionis præcepti occurrit aliqua cogitatio de ipſius obligatione vel operis malitia, requiri, quòd ea priùs prudenter deponatur ſic, ut habeat ſe operans æqualiter in foro conſcientiæ, acſi ea nunquam occuſſet, intellige quoad conſcientiam, ex qua procedit actus. Poteſt hæc cogitatio eſſe facti, vel juris, ſeu vel de facto, vel de jure. *De jure* erit, quando exiſtentiam legis, aut prohibitionis habet pro objecto; *de facto*, quando ſuppoſitâ legis, aut prohibitionis notitiâ verſatur circa aliquòd factum individuum, quòd aliter, quàm ante cognitum erat, nunc illi proponitur.

Potiſſima verò difficultas eſt, quam diligentiam quis adhibere teneatur, ut dicatur,

catur, *citra reprehensionem*, adhuc ignorare id, circa quod illa cogitatio aliquid vel de malitia, vel de obligatione indagandi, an hic, & nunc operari liceat, movit? Ad hoc respondent Doctores communiter, quando cogitatio occurrens est *circa factum*, pro illa prudenter deponenda, potissimas esse regulas sequentes. Prima est, non requiri summam diligentiam ad indagandam veritatem ejus cogitationis. Quia jubemur declinare à malo, & *facere bonum*, non tamen *optimum*; hoc enim est tantum consilij. Hinc illa diligentia sufficit, quæ in similibus circumstantiis solet à prudentibus adhiberi.

891. Secunda, quod juxta qualitatem facti, & pondus rationis occurrentis debeat esse major, vel minor diligentia. Tertia, quod ratio, per illam cogitationem occurrens, debeat esse particularis, id est, cum hoc facto particulariter connexa. Universales enim non probant; quia ex illis de hoc, vel illo facto non potest institui prudens consultatio. Res patet exemplò: multos homines avaritia induxit ad injustos contractus; ergo & Petrum. Multis amor proprius causavit conscientias invincibiliter ignorantes; ergo & huic. Multi ex pudore reticent in confessione peccata; ergo & iste censere debet, vel potest, se aliquando aliquid reticuisse, cum habeat eandem naturalem verecundiam. Multi existimârunt, se prudenter agere, & non egerunt; ergo & iste debet de se sic existimare. Hæc & similia sæpe occurrunt, turbantque invincibilem, quam quis habet, ignorantiam; sic Bresserus de *conscientia dubia*, c. 16.

892. Quarta, & præcipua regula est hæc: sufficientia hujus diligentia debet à judicio prudentum ultimâ desumi, quod vel ex eorum libris, vel ore tenus, vel ex præsumptionibus juris, quæ sunt eorum effata; vel ex factis, quoties cum doctrina timorata vitam conjungunt, solemus ab ipsis accipere.

893. Respondent. 2. quando cogitatio occurrens est juris, vel de jure, utrum lex sit lata? quomodo intelligenda? quæ hujus, vel illius officij obligationes sint? & similia, præter regulas suprâ dictas ad deponendam occurrentem cogitationem, hanc esse potiorem, quæ dicit, quod consulendi sunt periti in arte, qui similia tra-

ctaverint officia, vel eorum libros; hinc in medicina consulendus peritus Medicus, in juridica Jurista &c. Rudiores tamen posse stare judicio sui Parochi in omnibus occurrentibus, quod non possunt cives, mercatores, nobiles, quos non raro casus difficiliore certum est habere. Parochi autem non possunt prudenter præsumi similia extraordinaria exactè callere, præsertim in minoribus locis. Sed de his plura in sequentibus.

§. XVI.

Quid dicendum de ignorantia, quæ non potest vinci, dum operans in actum prodit?

894. CASus est iste: aliquis ex culpa mortali in eum statum incidit, ut non possit dubitationem, v. g. quam prius habuit de peccatis non ritè confessis, vincere. Alius in eum statum per mortale incidit, ut non possit amplius scire ea, quæ ratione sui officij obligaretur scire; alius ex culpa mortali inebriatur, & ebrius peccata committit, quæ defectu libertatis non potuit evitare. De his quaeritur, utrum facta in statu impotentia à culpa excusentur?

895. Resp. 1. quæcunque mala, dum ignorantia vinci potuit, fuerunt sufficienter proposita, & tamen per mortalem negligentiam non impedita, inficiunt malitia suâ omnes actus, & suprâ dicta negligentia subsequentes propterea, quod in causa liberè posita censeantur liberè volita; quod *voluntarium* appellant Doctores, *indirectum*.

896. Resp. 2. eum, qui tunc temporis, quo consentit in ebrietatem, vel quo prævidit se inebriandum, non habuit ullam cogitationem sibi occurrentem de peccatis in ebrietate ab ipso fieri solitis, nequaquam peccare per actus subsequentes in ebrietate commissos; quia sic nec in se, nec in causa sunt liberè voliti, dum poneretur causa. Quod autem dico de ebrietate, idem dicendum de aliis occasionibus, oblivione, ignorantia, &c.

897. Not. tamen, hoc, quod passim Doctores ajunt de ebrietate, & similibus impedimentis, non esse universaliter verum, sed accipi in hoc sensu: *quod ea, quæ quis sæpe facit, soleant non raro ante factum occurre-*

occurrere. Unde si leges in Authoribus has, & similes propositiones: *frequentè fieri solita sunt libera in causa*, intelligendum est, quoties ante positionem causæ cogitationi occurrunt ejus effectus; secus, si non occurrant actualiter. In dubio tamen, utrum occurrerit, censendum, quòd ita; quia in obscuris judicandum, quòd vero similis, aut quòd plerumque fieri consuevit.

898. Resp. 3. juxta quantitatem culpæ, quæ est in causa, mensurari culpam in subsequente effectu solum in causa voluntario. Hinc si ebrietas est tantum venialiter mala, effectus solum voluntarius in causa, duntaxat cum veniali culpa liberè admittitur, similiter erit tantum venialiter malus. Imò licet causa esset mortaliter mala, si tamen negligentia, quæ in effectibus ipsius præcavendis commissa fuit, sit levis, actus subsequentes non nisi levis malitiæ culpam contrahunt; quia nemo dat plus, quam habet; & quoniam talis effectus solum habet malitiam causæ, cum ponatur non esse nisi in causa liber; malitia verò causæ imputabilis ponatur solum venialis, plus non habebit effectus, nisi malitiam venialem.

§. XVII.

An inobservantiam legis excuset à culpa inculpabilis ignorantia comitans?

899. Ignorantia *concomitans* nihil est aliud, quam, quæ quis invincibiliter ignorat suum vitiosum affectum, quem vel habitualement, vel conditionatum, vel actualem habet, per hunc actum externum ex alio sine hic & nunc volitum, facto ipso expleri. Exempli causâ: habet quis actu, vel habitu affectum internum, quo vellet occidere inimicum, si occasionem haberet; & (post debitam diligentiam, an objectum, in quod jaculari vult, sit fera, vel homo?) invincibiliter errans, putansque feram esse, jaculatur in objectum, quod in re est jaculantis inimicus: tali casu inimici occisio facta dicitur cum ignorantia *comitante* pravum ejus affectum, *non causante*; quo posito: *scilicet* quòd talis ignorantia simul existens cum dicto affectu nunquam inficiat actum, cujus est comes.

Nam omnis actus internus in tantum actum externum inficit, seu vitiat, in quantum cum imperat; sed nec ignorantia concomitans invincibilis, nec etiam ipse pravus affectus internus imperat actum externum, quem comitatur; ergo non vitiat. Contraria sententia in eo falli videtur, quòd effectus subsecutus ex actu imperato, dum fiebat, fuerit ab operante, interne concupitus, quæ concupiscentia, licet faciat, eum non esse operanti contrarium, non tamen efficit, quòd ei sit voluntarius in actu externe posito; ita Thomas Sanchez *cit. n. 13*.

Hinc inferes. 1. ignorantiam concomitantem excusare ab excommunicatione, & irregularitate ex delicto, aliisque similibus pœnis; quia Ecclesia non potuit eas pœnas propter actus internos imponere; & actus externus ex interno, licet pravo, in hoc casu non procedit, consequenter culpam caret. Inferes. 2. ex hac ignorantia non oriri obligationem restituendi, quoties proximo per actum, cujus est comes, aliquod damnum infertur, quia actus, *illativus restitutionis*, debet esse culpabilis *in ordine ad damnum illatum*; intellige, quando restitutionis obligatio nascitur ex actione formaliter injusta. Inferes. 3. eum, qui contrahit cum Berta, existimans esse Cajam, licet sit ita dispositus interne, ut, esto sciret, non esse Cajam, sed Bertam, tamen cum hac contraheret, non contrahere verum matrimonium; ratio sumitur ex defectu *actualis voluntarij in Bertam* externe proditi. Nam affectus etiam actualis in Bertam non influit in externam promissionem; Dicastillo *tr. 10. de matr. D. 7. d. 7*.

Inferes. 4. secundum aliquos sponsalia cum ignorantia concomitante invincibilis alicujus defectus notabilis contracta, tenere; ratio est, quòd hic defectus non possit dici *absolutè* à contrahente *incognitus*; cum per illam ignorantiam fuerit ita dispositus, ut illo non obstante voluisset contrahere. Disparitas autem inter hanc, & priorem illationem est, quòd ad matrimonium consensus de presenti, id est, *attuale voluntarium* requiratur; in sponsalibus autem, ut illa non possint propter aliquem defectum irritari, satis est, quòd ille defectus non fuerit contrariè involuntarius; ita P. Herdinck *sæpe cit.* Verum hoc

hoc limitandum videtur, ut non procedat, si carentiæ defectus alligatus fuit consensus; 2. si consensus externus in Bertam non procedat ab interno in eandem. 3. quoad ly, *ut non possit irritari* talis contractus post cognitum illum defectum notabilem. De his *V. dicta l. 4.*

902. Inferes. 5. quod omnis ignorantia, etiam vincibilis, modo non sit affectata, saltem *minuat* culpam, quia minuit voluntarium; exemplum est in peccato Pilati, *Joan. 19. v. 11.* de quo Christus sic loquitur: *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Dixi autem, *modo non sit affectata.* Nam *ignorantia affectata solet æquiparari scientiæ.* c. ult. de rescript. in 6. ibi: *cum taliter contrahendo non expertes scientiæ videantur;* & Layman in c. 20. de elect. n. 6. habeturque etiam in v. 2. de constit. in 6. teste Pirhing de Judicijs, n. 44. hinc si ob finem liberius peccandi, negligo sciendi occasiones, aut alia pono impedimenta libertatis in futurum, culpa fit auctior: excipe tamen ab hoc augmento finalitæ illam ignorantiam affectatam, quæ ob fines ex circumstantiis bonos assumeretur; Sanchez cit. c. 17. n. 5.

903. Inferes. 6. in foro externo *alleganti ignorantiam legis, aut edicti publici, sine probatione non credi*, ut dicitur c. fin. qui matrimonium accusare. Nam non ei, qui negat, sed, qui affirmat, imponitur onus, seu obligatio probandi. L. 2. ff. de probat. L. Actor 23. C. eod. Unde, quod dicitur reg. 47. de reg. juris in 6. *ignorantiam præsumi, ubi scientia non probatur*, fallit. 1. in facto proprio; quia nemo præsumitur ignorare factum proprium, c. Ab excommunicato, de rescriptis, nisi interdum ob temporis diuturnitatem, ut notat Mascardus de probat. Fallit. 2. si quis dicat, se nescire, quæ scire sui officij est, c. innotuit, de elect. Fallit. 3. si quis dicat, se nescire, quæ publicè gesta sunt, c. 1. de postulat. Prælat. & cit. c. ult. ibi: *cum rationabiliter præsumatur, quod denuntiationem, publicè factam, idem existens in diœcesi, minimè ignoraverit;* quod tamen intelligit pro foro externo.

904. Ratio hujus est, quia, quod in dictis casibus præsumatur scientia, non ignorantia, non est ex natura rei, sed totum fundatur in præsumptione juris, quæ admittit probationem in contrarium, qua

posita admitti debet allegatio ignorantie. Hæc probatio præstatur. 1. si jus sit valde abstrusum, & non nisi valde doctis cognitum; Molin. D. 71. n. 10. Nam legis ignorantia est probabilis, si lex sit dubia, vel obscura, ut notat Layman in c. ult. de constitut. n. 2. Præstatur. 2. si quis probet, se inter homines non habitasse, vel carcere conclusum fuisse. 3. si probet se fuisse absentem à diœcesi, provincia, vel loco legis promulgatæ. 4. in muliere, milite, minore 25. annis, simplici agricola, facilius est conjectura ex circumstantia personæ, quod legem inculpatè ignoraverit. Si autem ignorantia solum semiplenè probata sit, in supplementum deferri à Judice juramentum potest. Gail. l. 2. observ. 148. n. 23. Molin. D. 71. n. 3. Layman in cit. c. 2. de constitut. n. 5. ob regulam communem: quod ea, quæ occulta sunt, aut in animo consistentia, cum aliam dilucidam plerumque probationem habere non possint, juramentò confirmari debeant.

§. XVIII.

*An legis inobservantiam excuset à culpa periculum gravis nocu-
menti?*

Loquimur de culpa ex inobservantia legis humane. Unde quæstio in præfens est 1. an quis lege humanâ obstringi possit ad aliquem actum, cui grave nocumentum annexum est, impendens subdito, si debeat illud implere? Et ad hoc respondetur affirmativè, si ejus observantia bono communi graviter necessaria sit: sic Covaruvias in c. Alma, p. 1. q. 3. n. 9. Suarez l. 3. de legib. c. 30. n. 4. cum communi. Nam quælibet pars communitatis, secundum quod graviter periclitatur bonum commune, graviter obligatur etiam posthabito bono suo privato, conservando communitatis bono; quia bonum commune semper præferendum est bono particulari; intellige, secundum quod (*hoc illi posthabere*) conservatio boni communis indiget, & non ampliùs. 905.

Ex hoc collig. 1. licitè subditos, etiam graviter, obligari ad præstandum actum bono communi graviter necessarium, licet ei annexum sit grave nocumentum particu-

particulare subditi; hoc enim suadet exemplum naturæ, quæ vult membrum rescari à corpore, si hoc necessarium est ad bonum commune totius reliqui corporis cæteroquin non incolume sine tali actu.

Collig. 2. non licere tales leges imponere subditis, ubi hoc non exigit gravis, & urgens necessitas conservandi salutem boni communis. Nam seclusa tali necessitate lex non foret iusta, cujus observationi est annexum vitæ periculum, jactura bonorum omnium, infamia valde gravis, &c. Nam, ut lex iusta sit, onus, quod imponit, necessarium esse debet conservationi Reipublicæ cæteroquin non incolumi.

907. Dices: ex facta ratione solum sequi, quod aliquis cum periculo sui nocuenti debeat succurrere bono communi cæteroquin periclitanti; sic tamen, ut quilibet in particulari, titulo damni, relate ad suum individuum, possit se excusare. 32. vel actus, cui tale nocumentum, aut periculum est annexum, imponit onus, quod dividi potest in omnes, vel tantum in aliquos, certum v. g. numerum personarum; in primo casu rectè probat objectio, non posse gravari unum tantum; cum & reliqui sint membra communitatis, consequenter æquè obnoxij subsidio boni communis; si secundum; determinationem pertinere ad gubernatorem; aliàs enim omnino inefficax foret gubernatio, & jus inutile, providendi periculo Reipublicæ, quolibet se excusante, consequenter nullo succurrente.

908. Quæstio est 2. de casu, quo grave illud nocumentum (v. g. periculum vitæ) non est annexum actioni præceptæ, sed aliunde provenit, v. g. à natura, vel extrinseco. Ante resolut. not. 1. esse distinguendum, an inobservantia, seu transgressio legis sit intrinsecè mala; quia scilicet est juris naturalis, ut mentiri, blasphemare, idolis sacrificare, uti mediis magicis &c. vel tantum juris positivum: in primo casu nullum etiam vitæ periculum excusat à culpa ejusmodi inobservantiam, simpliciter liberam, ut tenet communis; nam talis operatio libera, est necessariò mala, consequenter in nulla circumstantia, secluso errore, licitè eligibilis: si autem inobservantia legis illicita sit solum ex circumstantia juris positivi sic (ut eà seclusa, culpa vacet) attendendum est, an ejusmodi lex sit specialis,

Tom. I.

hoc est, singulos respiciens, quoad quasdam actiones, vel omissiones, ut *audire missam die festo, jejunare certis diebus, communionem sumere in paschate, non laborare die festo &c.* an communis, hoc est, respiciens actiones communes, seu pertinentes ad communem ritum Sacramentorum, v. g. *consecrare in utraque specie, miscere aquam vino &c.* Si primum: communis tenet, ejusmodi legis inobservantiam excusari à culpa, si ex opposito, seu illius observantia impenderet grave periculum, seu nocumentum, argumentò sumptò ex benignitate materna, quam in suos habet Ecclesia, quæ mentò præsumitur, eas actiones non exigere cum tanto subditorum nocumento.

Si autem secundum, communis tenet, talis legis inobservantiam non excusari à culpa, etiam propter periculum vitæ; & in hac re Castropalaus p. 1. tr. 3. D. 1. p. 16. n. 3. docet, hanc regulam quoad quasdam actiones esse certam. Unde violatio sigilli confessionis, nullo, quantumcunque gravi periculo etiam mortis, & tormentorum honestari potest, & reddi licita; idem dicit de consecratione in una tantum specie; rationem ait non esse aliam, quam quia pertinet ad ritum communem, & rectam Sacramentorum administrationem. Subjungit tamen: sed hæc ratio etiam militat, etsi non ita efficaciter, in aliis actionibus; ergo. Sed dici potest, quod violatio sigilli est illicita etiam jure naturali, & consecratio in una tantum specie, contra institutionem Christi, de quo *alibi*.

909.

ARTICULUS XIII.

De legis interpretatione.

910. Interpretatio legis nihil aliud est, quam declaratio, quod hic, vel ille casus, de quo dubitatur, sit, vel non sit sub lege; interpretatio alia est *authentica* (sic dicta per antonomasiam) quæ habetur ab ipso Legislatore, vel Successore ejus; alia *doctrinalis*, quæ fit judiciò virorum in tali arte peritorum. Et hæc habet magnum pondus, magnamque inducit probabilitatem teste Suarez l. 6. de legibus, c. 1. & sumitur ex verborum significatione, naturali, juridica, vel usuali, & vel maxime ex mente ipsius Legislatoris, ut dicitur

E c

c. huma-